

Murgrönans Förskola

Arkitekturens Betydelse För Barns Utveckling

Jonna Berg
Examensarbete vid Chalmers Arkitektur

CHALMERS

Examensarbete på Chalmers Arkitektur
Examinator: Ola Nylander
Handledare: Anna Braide Eriksson och Lena Hopsch

Jury: Josef Wideström/ Johan Linton

Göteborg Maj 2013

Murgrönans Förskola

Arkitekturens Betydelse För Barns Utveckling

Jonna Berg

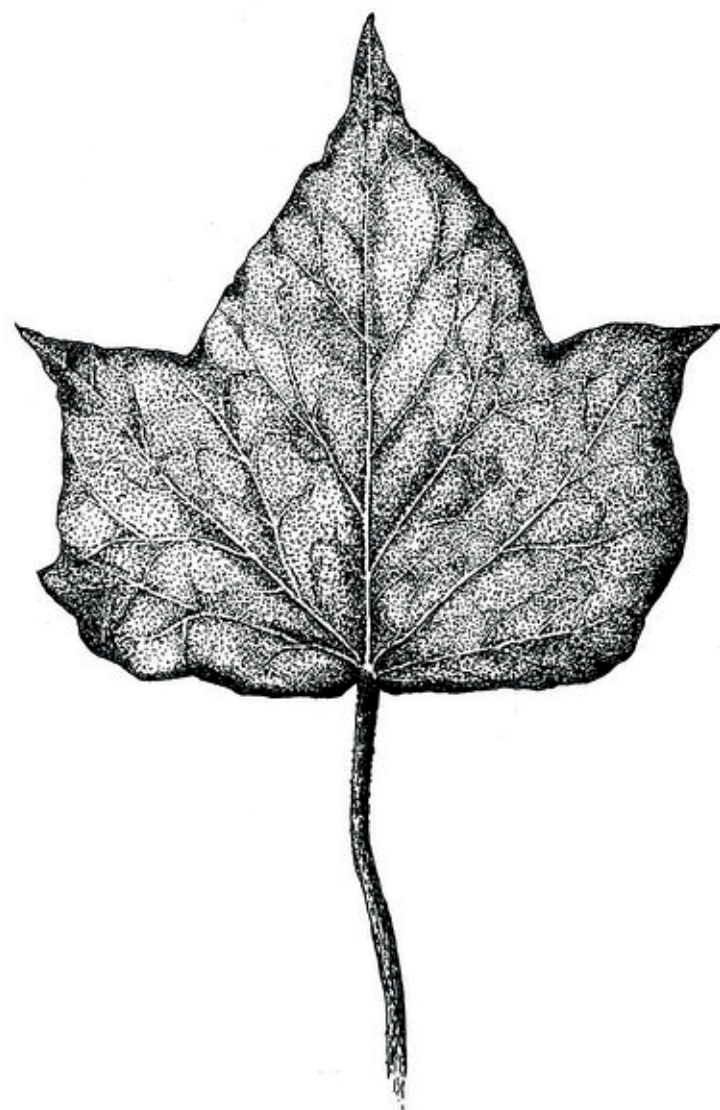
Master Thesis at Chalmers Architecture

Tack till...

Min Familj, nära och kära för er positiva energi, uppmuntran och ert enorma stöd!

Anna Braide Eriksson för tydlig vägledning, upplägg och bra struktur med skicklig handledning. Lena Hopsch för din hjälp med abstraktformulering, litteratur referenser och upplägg över mina texter i mitt arbete. Peter Lindblom och Tabita Nilsson för bra pedagogisk handledning och hjälp med modellbygge.

Och till sist alla hjälpsamma kontaktpersoner, för ert engagemang, bra information och tips.

Abstract

Architectural impact on children's development

The aim for this Master Thesis is to create a playful kindergarten based on learning environments that reflects pedagogy and communication through architecture.

The view of the Swedish kindergarten has changed drastically since the start of the 1970s until today, yet the architecture has not kept the pace to evolve in the same rate. My building will not only fulfil a function, but also give children a creative environment with good architectural qualities that stimulates the senses and encourage playing, learning, development and explore there mobility.

Can one, by architectural means, create environments that encourage children's curiosity, by a spatial freedom to discover, grow, play and absorb through their own body?

I have worked with Research by Design; investigated architectural qualities and explored environments for children through working with references, interdisciplinary literature, seminars, interviews, workshops, physical models, sketches, field-trips, and short internships.

My proposal is a playful kindergarten with a creative and flexible interior. It is a kindergarten with a common square in different levels to encourage vertical play, winter gardens to connect with the outdoor environment and the green stone walls, home bases with flexible walls to create different room constellations. The home base works closely together, as two teams, with younger and older children groups.

I believe that by staging experiences you can create an eventful architecture. By planting a seed it can grow into a harmony between learning environments and nature which can flourish into something beautiful. I believe in a kindergarten which allows children to grow freely to independent and confident beings and that pedagogy should be supporting and that the seed sown during the years in the kindergarten will settle down and take root.

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	1-12
1.1 Vision.....	1
1.2 Introduktion.....	3
1.3 Svensk Förskola Då och Nu.....	4
1.4 Studiebesök.....	7
1.4.1 Förskolan Nova.....	8
1.4.2 Förskolan Paletten.....	9
1.4.3 Förskolan Ugglan.....	10
1.5 Förskolesituationen i Göteborg.....	12
2. Tomten.....	13-23
2.1 Tomtens Historia.....	16
2.2 Detaljplan och Tillfälligt Bygglov.....	18
2.3 Byggnadsförslag.....	19
2.4 Tomtanalys.....	20
3. Metod.....	24-37
3.1 Workshops.....	25-36
3.1.1 Workshop Program.....	25
3.1.2 Workshop Byggnadskoncept.....	26
3.1.3 Workshop Rumslighet.....	27
3.1.4 Workshop Upplevelse/ Rörelse.....	31
3.1.5 Workshops Uppleva/ Lära.....	33
3.2 Designvärden.....	35
3.3 Program och Organisation.....	36
4. Projekt.....	38-89
4.1 Koncept.....	38
4.1.1 Konceptdiagram.....	39
4.1.2 Byggnadskoncept.....	40
4.1.3 Rum och Kommunikation.....	41
4.3 Situationsplan.....	43
4.4 Landskapssektion.....	44-46
4.4.1 Landskap och Rumsligheter i Tvärsektion.....	44
4.4.2 Landskap och Rumsligheter i Längsektion.....	46

4.5 Planer.....	47-61
4.5.1 Plandiagram.....	47
4.5.2 Plan 1.....	48
4.5.3 Arkitekturen som den Tredje Pedagogen.....	50
4.5.4 Inzoom Arbetslag.....	52
4.5.5 Flexibla Väggar.....	54
4.5.6 Plan 2.....	58
4.5.7 Plan 3.....	59
4.6 Sektioner.....	62-71
4.6.1 3D sektion A-A.....	62
4.6.2 Sektion B-B.....	66
4.6.3 Sektion C-C.....	68
4.6.4 Sektion D-D.....	70
4.7 Hållbar Utveckling.....	72-75
4.7.1 Fönsterkoncept.....	72
4.7.2 Dagsprogram.....	73
4.7.3 Hållbar Utveckling.....	74
4.8 Fasader.....	76-81
4.8.1 Fasad Väster.....	76
4.8.2 Fasad Öster.....	78
4.8.3 Fasad Söder.....	80
4.8.4 Fasad Norr.....	81
4.9 Konstruktion.....	82-83
4.9.1 Konstruktion.....	82
4.9.2 Detalj.....	83
5. Reflektion.....	85
6. Modeller.....	86-87
6.1 Fysiska Modeller.....	86-87
6.1.1 Landskapsmodell 1:400.....	86
6.1.2 Landskapsmodell 1:200.....	87
7. Referenser.....	93-100
7.1 Litteratur.....	93-95
7.2 Inspirationsprojekt.....	96-99
7.2.1 Upplevelser/ Pedagogik.....	96
7.2.2 Öppna Avdelningar.....	97
7.2.3 Flexibilitet.....	98
7.2.4 Inne/Ute.....	99
7.3 Kontaktpersoner.....	100

Vision

Barn är nyfikna och undersöker sin omgivning genom sina sinnen. På det sättet lär de sig mer och mer om den värld de lever i och formas av sina upplevelser. Tänk om barnen kunde få lära och utveckla sig genom att få gå på en spännande upptäcksfärd. Barnens nyfikenhet ska stimuleras redan när de kliver in i bygganden och upptäcksfärden ska fortsätta genom samspel med omgivande miljö och natur.

Upptäcksfärden skall börja redan när man möter byggnaden, den ska upplevas som en del av den omgivande naturen. Att gå in i byggnaden ska vara som att gå in en öppning i muren. Väl inne möts man av ljus och genomblickar mot Skansberget och den befintliga strukturen med murar och gröna terrasser.

Avdelningarna ska vara öppna och inbjudande. De ska erbjuda olika typer av rumskonstellationer och upplevelser med både små intima utrymmen och större gemensamma med rymd och ljus. För att skapa möten mellan alla åldrar på förskolan bör det finnas ett gemensamt torg för lek och andra gemensamma aktiviteter.

Ända ner på detaljnivå ska barnen stimuleras till nya upptäckter kontinuerligt genom en lekfull, flexibel inredning. Utemiljön är redan idag som skapt för upptäcksfärder genom att den terrasserats och delats upp i olika delar som lämpar sig väl för att programera med olika typer av aktiviteter. Platsens olika nivåer upp mot Skansen Kronan stimulerar barnens behov av rörelse genom att nyfikenhet väcks då de rör sig upp mot de olika platserna som kan skapar.

Hela förskolemiljön skall vara lekfull, med genomtänkta pedagogiska rum och utemiljöer. Jag vill lyfta fram platsens identitet genom att ta inspiration utifrån de murar som inte är i bruk idag och genom att så ett frö av tanken på lärande miljöer i Murgrönans Förskola.

BYGGE FÖR BARN

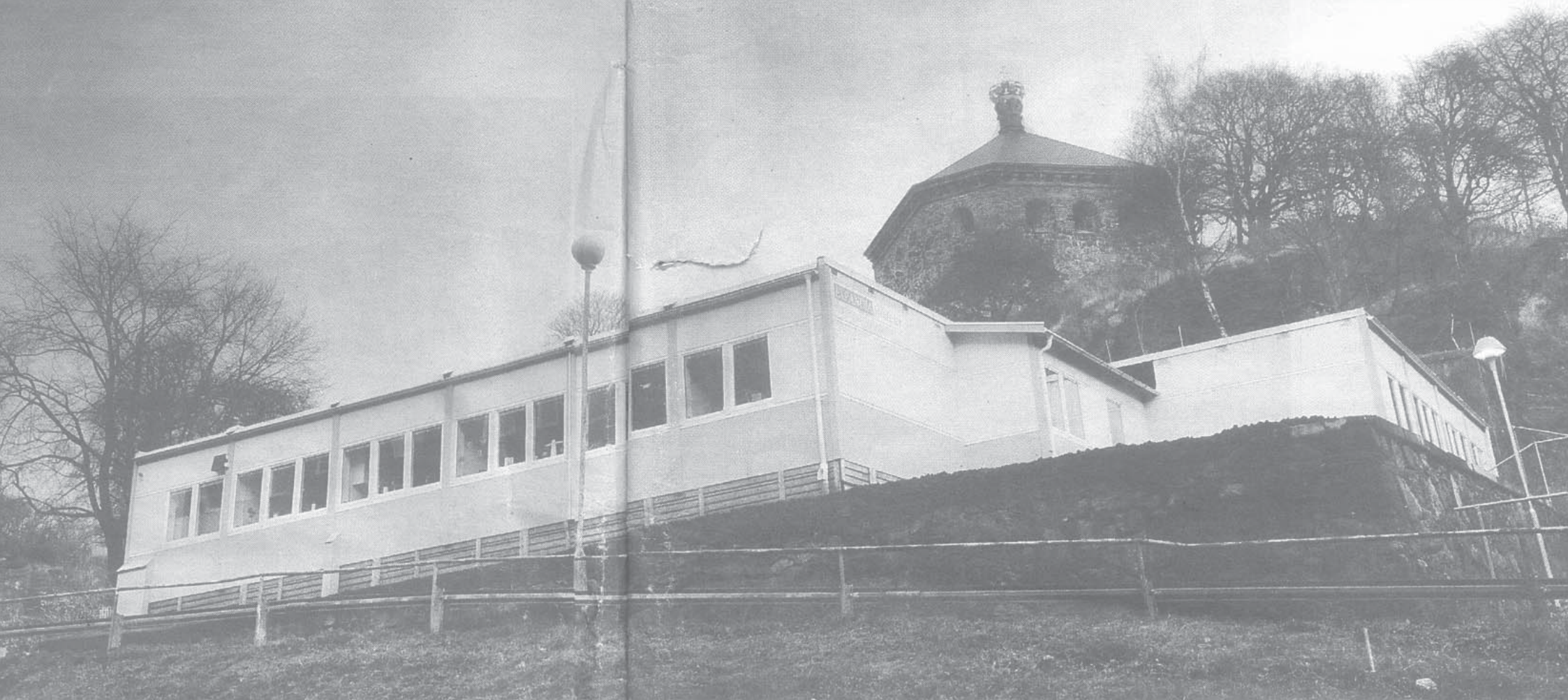

Bild: Elisabeth Alvenby

“Bygge För Barn”

Mark Issit har i sin artikel ”Bygge För Barn” som skrevs i GP 2 december 2012 på ett träffande sätt beskrivit förskolesituationen i Göteborg. När politiker har dålig framförhållning i sin planering, så är dom tvingade att ta till kortsiktiga och i längden både dyra och dåliga lösningar.

Att placera små barn i barackliknande förvaringslådor på en steril parkeringsplats, kan knappast uppfylla dom krav på stimulerande och kreativ miljö, som alla inom förskoleverksamheten efterlyser. Det är inte heller några bra arbetsplatser för de som är tvingade att jobba i denna miljö.

Han visar också på hur man i andra delar av landet och i andra länder har klarat att bygga förskolor som ger barnen en miljö som stimulerar fantasi och där man lär genom att leka

Introduktion

Jag har valt att i mitt examensarbete ta upp barnomsorgen som ämnesområde, då denna är aktuell i den politiska debatten, beroende på att många kommuner har svårt att fylla behovet på det sätt som vår riksdag och regering har satt upp som mål. Mitt intresse för ämnet väcktes ännu mera när jag läste artikel i Göteborgs Posten 2 december 2012, skriven av arkitekturkritiken Mark Isitt, där han tar upp just dessa problemställningar.

I Göteborg liksom i många andra kommuner löser man bristen genom att ge bygglov för tillfälliga lösningar i form av så kallade paviljonglösningar. Det är i princip inredda containermoduler som man hyr under en begränsad tid. Under tiden hoppas politiker på att finna mera permanenta lösningar i takt med att behovet stabiliseras till vissa områden, och att detaljplaner som inte har kunnat genomföras på grund av överklaganden mm skall kunna fastställas.

För att mitt arbete skulle få en så realistisk situation som möjligt kontaktade jag stadsbyggnadskontoret, för att hitta en tomt som innehöll dessa problemställningar. Omgående fick jag tipset att titta på området runt Skansberget, där man i väntan på ny detaljplan gett tillfälligt bygglov för en modulförskola.

Det jag i första hand vill studera och försöka komma fram till i mitt arbete är hur man kan underbygga och återspegla pedagogik i förskolemiljöer. Skapa en harmoni mellan byggnad och omkringliggande känslig natur. Skapa en identitet med platsen och genom lekfull arkitektur uppmuntra barns nyfikenhet och få dem att använda alla sinnen till att utforska, lära, leka och utvecklas.

Svensk Förskola Då & Nu

De första formerna av barnomsorg för yngre barn kallades småbarnsskola och barnkrubba. Dessa verksamheter fick sin utformning i början av 1800-talet och var heldagsomsorg med tydlig religiös inriktning som riktade sig till de fattigaste barnen. Syftet var att uppfostra barnen och se till att religionen inpräntades.

Barnkrubborna var endast till för vård, och innehöll inga pedagogiska element. Den första svenska barnkrubban öppnade i Stockholm redan år 1854¹.

Fröbels barnträdgårdsrörelse², Kindergarten, kom till Sverige 1896 och det var också detta år som Anna Eklund (1872-1942) startade den barnträdgård som kom att få störst betydelse för den fortsatta utvecklingen av vår förskola. Eklund startade en skola för att utbilda flickor inom kindergartenverksamhet som spred Fröbels pedagogik i Sverige.

Barnträdgårdarna³ var en halvdagsomsorg med utbildningssyfte.

De höga avgifterna gjorde dessa emellertid endast tillgängliga för de rika. Inom barnträdgårdarna lades fokus på naturen. Genom närhet till naturen ansåg man att kunskap och välmående uppnåddes på bästa sätt. Barnträdgården skulle vara ett pedagogiskt komplement till hemmet. Mamman hade fortfarande det största ansvaret för att ta hand om barnen. I Norrköping startade 1899 systrarna Ellen och Maria Moberg en verksamhet som kom att kallas folkbarnträdgården.

Folkbarnträdgården var ett försök till att kombinera barnkrubbornas heldagsomsorg med barnträdgårdarnas pedagogiska verksamhet. År 1902 tog systrarna Moberg emot sina första elever, på det som de kallade Intressecentrum i Norrköping. Syftet var att ge utbildning till dem som ville arbeta i en Kindergarten. År 1904 fick systrarna Moberg genom donationer även möjligheten att öppna en kindergarten för arbetarbarn.

De tog emot barn som var mellan 4-7 år och detta var första gången som mindre bemedlade fick möjlighet att ha sina barn på ett Kindergarten. Politikern Alva Myrdal släppte år 1935 boken Stadsbarn där hon förespråkade en liknande småbarnsinstitution som hon kallade "storbarnkammaren". Denna var menad att väva samman del- och heltidsomsorgen.

Målet var att göra denna omsorg tillgänglig för alla samhällsklasser, till skillnad från barnträdgårdarna som riktade sig till rika familjer. Myrdal förkastade även religionens roll i småbarnsverksamheten och förespråkade ett mer vetenskapligt innehåll. Myrdals åsikter fick stor betydelse för barnpedagogikens utveckling. Under 1930- och 1940-talen utvecklades barnomsorgen starkt. Då tillkom de barnomsorgsformer som föräldrar idag ser som en naturlig del av det moderna samhället. Personalen började utbildas i takt med att kraven ökade på den pedagogiska verksamheten. År 1968 tillsattes barnstugeutredningen med uppdrag att skriva ett pedagogiskt program för förskolan.

När Barnstugeutredningens resultat kom ut 1972 valde man att samtidigt lansera förskola som det officiella samlingsnamnet för både del- och heltidsomsorg, för att betona den pedagogiska grunden för verksamheten. Trots detta lever ordet dagis, förkortningen av begreppet daghem som stiftades 1943 kvar. 1996 gjordes det politiska beslutet att förskolan skulle integreras med skolan och skolbarnomsorgen. 1998 flyttades alltså ansvaret för förskolan från socialdepartementet till utbildningsdepartementet och förskolan är nu en del av utbildningsväsendet. Förskolan ingår dock inte i skolplikten, men är en rättighet för barn mellan 1 och 5 år. 1998 kom förskolans läroplan Lpfö98 ut. Den reviderades 2010 och understryker förskolelärares och förskolechefens ansvar.

Utbyggnaden av barnomsorgen tog ordentlig fart i början av 1970-talet i takt med att kvinnor började förvärvsarbeta. I början på 1970-talet hade 90 000 barn plats i daghem eller familjedaghem (20 år senare var motsvarande siffra 410 000). Utbyggnaden fortsatte under hela 1980-talet. Mellan 1985 och 1990 tillkom 72 000 platser.

1985 fattade även riksdagen principbeslutet "förskola för alla barn" som innebar en rätt för barn att från och med ett och ett halvt års ålder fram till skolstarten delta i en organiserad förskoleverksamhet. Enligt beslutet, skulle denna vara fullt utbyggd 1991.⁴ Under 1990-talet och början av 2000-talet så har utbyggnaden av förskolor stått ganska stilla trots att antalet barnfamiljer ökat. Istället för att planera för nya förskolor och följa utvecklingen av barnverksamheten, har man valt att placera förskoleverksamheter i befintlig bebyggelse tänkt för annat eller i tillfälliga barackliknande byggnader, för att försöka råda bot på den platsbrist som de flesta större städer har idag. Det är först nu under senare år som arkitektur avsedd för barnomsorgen fått ett uppsving, men det byggs inte tillräckligt mycket och tillräckligt fort för att man skall kunna möta efterfrågan på förskoleplatser.

TIDSLINJE⁵

- 1836 - De första småbarnsskolorna startas i Nora och Stockholm
- 1854 - Den första barnkrubban, Kungsholmens barnkrubba, öppnas i Stockholm.
- 1896 - Privata barnträdgårdar öppnar i Stockholm efter tysk modell (Kindergarten).
- 1899 - Systrarna Ellen (1874-1955) och Maria Moberg (1877-1948) startar folkbarnträdgården i sitt barnhem i Norrköping. Systrarna kom även senare att driva förskollärover utbildningar.
- 1902 - Den första svenska barnavårdslagstiftningen kommer.
- 1935 - Alva Myrdals bok Stadsbarn kommer ut.
- 1943 - Den svenska riksdagen beslutar om att den svenska förskoleverksamheten skall benämnas daghem och lekskola.
- 1944 - Efter en statlig utredning beslutas om statsbidrag till förskolor och barnkrubbor.
- 1968 - Regeringen tillsätter Barnstugeutredningen och begreppet "förskola" lanseras som samlingsord för den svenska barnomsorgen.
- 1972 - Barnstugeutredningen blir klar och lägger grunden för förskolelagen, som införs 1975.
- 1975 - Kommunerna åläggs att ansvara för en förskola till alla sexåringar.
- 1991 - Rätten till bidrag för personaldrivna daghem införs.
- 1995 - Rätten till förskola utökas till att gälla från ett års ålder.
- 1998 - En läroplan för förskolan införs och barnomsorgen flyttas från socialdepartementet till utbildningsdepartementet.
- 2002 - Maxtaxa införs.
- 2003 - Allmän förskola för fyra- och femåringar införs.
- 2006 - Etableringsfrihet för förskolor och fritidshem.
- 2010 - Läroplanen från 1998 revideras och allmän förskola för treåringar.

Studiebesök

För mig har det varit en viktig del i min process att åka tidigt på studiebesök med syftet har varit att komma ut och få uppleva olika platser, då jag just vill studera upplevelsearkitektur och underbyggd pedagogik i mitt förslag.

Genom att dokumentera, fotografera, få kontakt med pedagoger och barn ville jag få en uppfattning om olika tillvägagångssätt och hur man arbetar på förskolor idag. Det har även varit betydelsefullt för mig för att få material att kunna jobba vidare med i min designprocess och att kunna diskutera vidare med andra studenter för att få utbyte av varandra.

Då jag studerat referensprojekt och olika nybyggda förskolor kom jag i kontakt med tre verksamheter i Stockholm. Jag hörde av mig till samtliga och blev inbjuden att få komma på studiebesök med rundvandring på Förskolorna: Nova, Paletten och Ugglan.

Förskolan Nova, Tengbomsgruppen, Stockholm

Förskolan Nova stod klart 2009, då den var tänkt som en ny knutpunkt för det nybyggda villaområdet i Tullinge, utanför Stockholm. Byggnaden är u-formad vilket ger alla hemvister en bra kontakt med varandra och bildar en skyddad gård.

I huvudentrén möts man av en stor välkomnande trappa, och man kommer in med en utblick över innegården. En gemensam matsal är placerad i mitten av byggnaden och man har även där kontakt med gården. Barnen möts här från olika hemvister och det finns även ett pedagogiskt kök.

Förskolan har sex hemvister med totalt ca 110 barn med 20 pedagoger. Varje hemvist har en egen ingång från gården. Barnen är uppdelade åldersvis för att på ett bra sätt kunna iordningställa hemvisternas miljöer efter barnens behov, intresse och ålder.

De mindre barnen sover ute under tak i sina egna vagnar. Varje hemvist har tre rum: Ett större, två mindre grupprum och utöver det en mindre ateljé. Något pedagogen upplyse mig om är att grupprummen har en uppglasad bård i väggarna emellan för att skapa kontakt mellan barnen och att inspireras av varandra som fungerar väldigt bra. Något som fungerar mindre bra är kommunikationen mellan hemvisterna, då man måste passera genom dem för att nå de gemensamma utrymmena. Barnen har svårt att koncentrera sig när andra barngrupper och pedagoger passerar förbi.

Det finns även en stor ateljé i två plan. Under ateljén ligger en lekhall, "torget" där barnen kan mötas. Personalen beskriver att den större ateljén är svår att utnyttja till fullo, då den är i två plan och det blir mer svårtillgängligt med material för barnen.

Det hade varit bra om ateljén och materialet hade haft en mer central del i byggnaden så att den uppmuntrade barnen att använda den mer.

Innegården har en större och en mindre del. På den mindre delen finns sandlådor och gungstationer. Den större delen vänder sig mot en skog där barnen erbjuds en bollplan liksom odling i en slänt med växthus där barnen sår allt från jordgubbar, tomater och potatis. Det finns även en scen, ett lekhus med konstgräs där många olika rollspel kan pågå. När vädret tillåter finns det tillgång till en utomhusateljé och en vattenstation där barnen kan experimentera.

Jag tycker att förskolan har många goda kvaliteter att erbjuda barnen och pedagogerna. Både spännande innemiljö som ute. Avdelningarna samarbetar och både barnen och pedagogerna får utbyten av varandra. Det som jag tycker kunde förbättras som även pedagogerna tog upp själva var just tillgängligheten i det gemensamma torget.

Förskolan Paletten, Tham Videgård Arkitekter, Stockholm

Paletten är belägen på Telefonplan i Stockholm och stod klar i början av 2010. Med sin organiska form, som en telefonlur, uppmuntrar den till lek och rörelse. Byggnaden har en huvudentré i telefonens mitt som bildar en entrégård. Byggnaden ansluter till ett sluttande mindre grönområde med tallskog.

Formen utmanar både inne och ute. Fönstersättningen har en lekfull placering efter barnens skala. Färgskalan består av starka nyanser som rosa, grönt och gult för att markera olika zoner. Tillsammans med verksamheten har byggnaden inspirerats av Reggio Emilias pedagogik. Resultatet är en ganska okonventionell plan. Istället för en komplett "uppsättning" för varje grupp så finns ett stort gemensamt inre torg där de sex grupperna kan interagera genom olika aktiviteter, lek och lärande projekt. Denna stora sal kompletteras med separata ateljéer för olika typer av vattenprojekt och konst, samt mindre avskilda grupprum för vila och lugna aktiviteter. Det finns sex hemvister fördelade på två plan, tre avdelningar med äldre barn på övre plan och tre med yngre barn på markplan.

Paletten avviker från Stockholms lokalprogram då de har mindre kvadratmeter per avdelning, med total yta på 1200 kvm. Personalen tycker att ytan fungerar bra och ser ingen nackdel med att förskolan är i två plan. "Barnen har blivit inskolade i hur byggnaden fungerar så det fungerar jättebra idag." Det finns ett stort kapprum i huvudentrén, men även kapprum intill hemvisterna. Ett problem som personalen har upplevt med byggnaden är just det stora gemensamma kapprummet som rymmer för ca 100 barn, det finns för lite förvaringsyta och även möjlighet till att sitta och klä på sig. Det hade varit bättre om man kunde ha delat av ytor för barnen för att underlätta hämtning och lämning.

Hemvisterna är relativt små med en organisk omslutande form. Hemvisterna har olika teman t.ex. som ateljén, lägenheten osv. Alla tillhör en hemvist, men har tillgång till hela ytan på sitt plan. Då det behövs skärmas av används draperier på skenor i taket för att avskilja grupperna.

Byggnaden är klädd med en gulmålad träpanel. Ribborna fortsätter över fönstren genom att dessa är öppningsbara bildas ett mönster, men även säkerhetsraster för barnen så de inte kan ramla ut. Rastret bildar även lekfulla skuggspel inne i byggnaden som barnen använder som en del i sin lek.

Jag tycker att Paletten är lekfull och har en stimulerande miljö. Det finns många pedagogiska och underbyggnad lärande element överallt. Spännande organiska former och bra akustik även om de har öppna avdelningar. Barnen har stor tillgänglighet till material. Man ser pedagogisk dokumentation genom byggnaden, och man får ta del av barnens teckningar och alster. Utomhusmiljön erbjuder både programmerad lek och natur som uppmuntrar till lek och kreativitet.

Förskolan Ugglan, 3dO Arkitekter, Stockholm

Förskolan Ugglan ligger i Alby utanför Stockholm. Förskolan Ugglans låga placering och det faktum att husen runt omkring är mellan 7 och 15 våningar höga, gör att man till stor del upplever byggnaden från ovan. Därför är både fasad och tak klätt i samma material obehandlad aluminium.

Byggnaden stod klar 2009 och har åtta hemvister och gemensamma ateljéer emellan. Den organiska formen höljer den vision kommunen har för Alby där organiskt formade paviljonger ska komplettera den strikta miljonprogramssarkitekturen som finns i övrigt.

Ifrån atriumgården når man alla entréer. En huvudentré där man kommer in mot personalutrymmena och matsalen. Interiört är rummen ordnade enligt en strikt hierarki som möjliggör stor flexibilitet.

Fyra avdelningar delar på en ateljé som är ett stort rum med full takhöjd. Varje grupp om två avdelningar delar på ett lekrum och ett kapprum. Varje avdelning har två rum, pentry och wc. Ena rummet går att mörklägga med ett draperi då barnen har vilostunder.

På förskolan finns nästan inga traditionella leksaker, utan i stället finns det mycket byggmaterial och material för skapande som utvecklar barnens kreativitet.

De stora ateljéerna sträcker sig mellan båda fasaderna för att ge ljusa och rymliga rum. De har grafiskt utsmyckade väggar som även är stansade ljudabsorbenter.

Kommunikationen i byggnaden sker i en korridor mellan hemvisterna och kapprum, man passerar även igenom ateljéerna som fungerar bra. Man har en visuell kontakt med arenan när man går runt i kommunikationsstråket så det är lätt att orientera sig i byggnaden.

Utemiljön har de arenan och även en inhägnad gård. Arenan används för samlingar, årliga luciatåg mm. Där finns även odling i stora odlingslotter. Den inhängda lektytan sträcker sig runt byggnaden, det finns både lekstationer, grönskar och berg att klättra i.

Förskolan Ugglan är den största av de tre jag besöker. Byggnaden utgör sig i sin omgivning. Jag blir väldigt nyfiken redan på håll när jag besöker platsen. Avdelningarna är väldigt bra planerade och jag tycker inspireras av byggnadens uppglasade kommunikationsstråk och de gemensamma ateljéerna. Interiören är lekfull och dekorativ. Något jag inte full för var utomhusmiljön som var sparsmakad, platt och inte speciellt lekfull.

Utgångspunkter

Några av de utgångspunkter jag har tagit med mig utifrån studiebesöken.

Arkitekturen och miljön som den tredje pedagogen, underbygga pedagogiska verktyg i miljön som barnen lätt kan ta till sig, som tex pedagogkök, flexibla väggar mm.

Glasad kontakt rummen emellan, både för säkerheten men också för att väcka nyfikenhet hos barnen och inspireras från varandra.

Lekfulla skuggspel, hos Paletten lekte barnen med de skuggspel av träribbor som fortlöpte över fönsterna, det blev även en förändring i leken över dygnet.

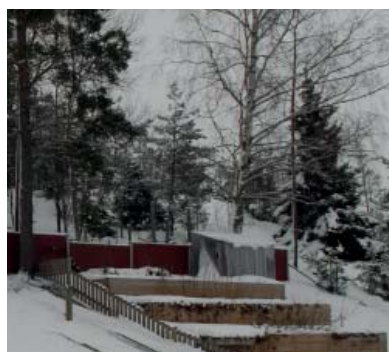
Verkstadskaraktär på hemvisterna, som samtliga förskolor har med öppna lösningar som låter barnen och pedagogerna samarbeta avdelningar emellan som ett team.

Tillgänglighet, gynna barns självständighet genom att låta de själva bestämma över sina aktiviteter och kunna tillgodose sig med material.

Barnvagnsförråd utomhus, låta barnen sova utomhus i sina egna vagnar under uppsikt. Barnen sover bättre, de får frisk luft och kontakt med naturen.

Växthus, hos samtliga förskolor hade de fört in naturen och även odling. I ett växthus kan användas som ett pedagogiskt rum där barnen får vara delaktiga.

Lek och lär, genom att föra in leken som ett pedagogiskt verktyg både i inne och utemiljön. T.ex. lekstationer, ateljéer, årstidsrum, laboratorium, läshörna mm.

Utsmyskade ljudabsorbenter, så som ugglan gjort i sina ateljéer men ljudabsorbentväggar med dekorerade med grafiska mönster.

Skyddad gård, för barnens säkerhet men också att ge dem en större frihet i sin lek.

Barnen är uppdelade åldersvis för att på ett bra sätt kunna iordningställa avdelningarnas miljö efter barnens behov, intresse och ålder.

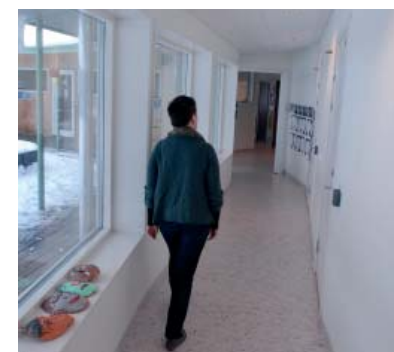
Öppna lösningar, med möjlighet till att variera i rummen. Kunna skapa olika rumsupplevelser som stimulerar barnen både fysiskt och psykiskt.

Utbyten genom mötesplatser tex torg, gruppum, rum i rummet för att ha samlingar, gemensamma genomgångar och få utbyten av varandra.

Fönstersättningen har en lekfull placering och efter barnens skala för att skapa utblickar, sittnischer och tillfredsställa barnens behov.

Uppglasad kommunikation ut mot naturen.

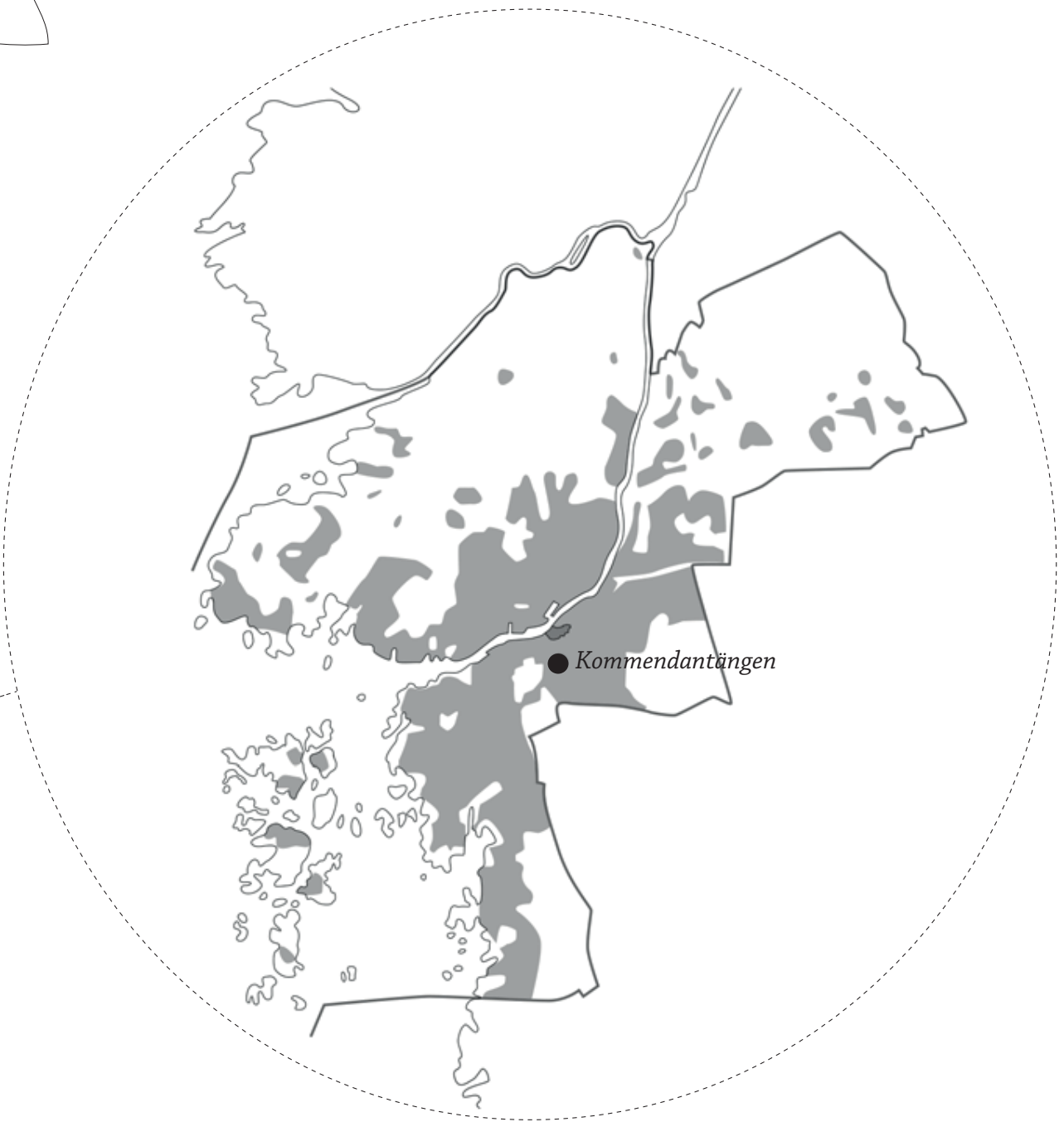
Förskolesituationen i Göteborg

Enligt Göteborgs stads hemsida⁶ finns i dag 578 förskolor fördelade på kommunala och fristående. De inriktar sig på barn från 1 år och fram till att de börjar i förskoleklasser eller i grundskolan. Det finns en mängd olika inriktningar som har olika pedagogik eller att man ex. inriktar sig på funktionshindrade mm. Förskolornas verksamhet regleras genom förskolelagen som antogs 2011⁷. Förskolan blev en egen skolform och ett antal nya begrepp infördes. Förändringarna är inte så stora, men barnens och föräldrarnas inflytande förstärktes och förskolan integreras allt mer i det vanliga skolväsendet.

Ett av dom största problemen är att många kommuner inte kan erbjuda dagisplats inom 4 månader. Ett annat problem är att många av de privata aktörerna inte håller måttet i förhållande till de krav som förskolelagen ställer⁸. För många barn och för få pedagoger ger hög vinst, men kvalitén blir undermålig. De senaste trettio åren har det skett stora förändringar som ställer nya krav på förskolan. Barngruppernas storlek och flera barn per tillgänglig pedagog är ju ett exempel där det skett en stor förändring. Det är en utveckling som oroar alla barnfamiljer och som ger politikerna mycket huvudbry om hur denna situation skall lösas ekonomiskt och rent praktiskt vid genomförandet av de mål som regering och riksdag satt upp.

Små barns behov är inte annorlunda i dag än för trettio år sedan⁹. Däremot har samhället förändrats dramatiskt och det ställs därför större krav på hur pedagogiken skall utformas så att barnen kommer väl förberedda till den allt mera krävande utbildningssituationen som råder. Det yttersta ansvaret för att säkerställa kvalitén i förskolorna ligger hos politiker och tjänstemän som valts och tillsatts för att genomföra de krav som samhället ställer. Kraven från medborgare och våra högsta beslutsfattare är ju att förskolan skall bidra till att förebygga ohälsa hos barn och unga och lägga grunden för kreativitet, nyfikenhet och lärande.

När man hävdar att förskolan är bra för små barns utveckling vilar man oftast på kunskap från de studier som är gjorda på svensk barnomsorg under 1980-talet¹⁰. Är dessa studier verkligen giltiga i dagens förskola med tanke på de stora förändringar som har skett? Är dagens förskola tillräckligt bra på att tillgodose små barns behov av trygghet så att barnen kan tillgodogöra sig det förskolan erbjuder av gemenskap, lek, utforskande och lärande?¹¹ Då de ekonomiska ramarna sätter stopp för utbyggnaden av barnomsorgen på ett sätt som följer samhällets krav, så tenderar politiker att fatta kortsiktiga beslut som att i stället för att bygga permanenta flexibla förskolor, så väljer man att låta uppföra tillfälliga lösningar i hyrmoduler, som i folkmun kallas ”baracker”. I dessa baracker klarar man själva förvaringen av barnen, men klarar man verkligen att leva upp till en modern pedagogik i dessa torftigt inredda och arkitektoniskt undermåliga miljöer?

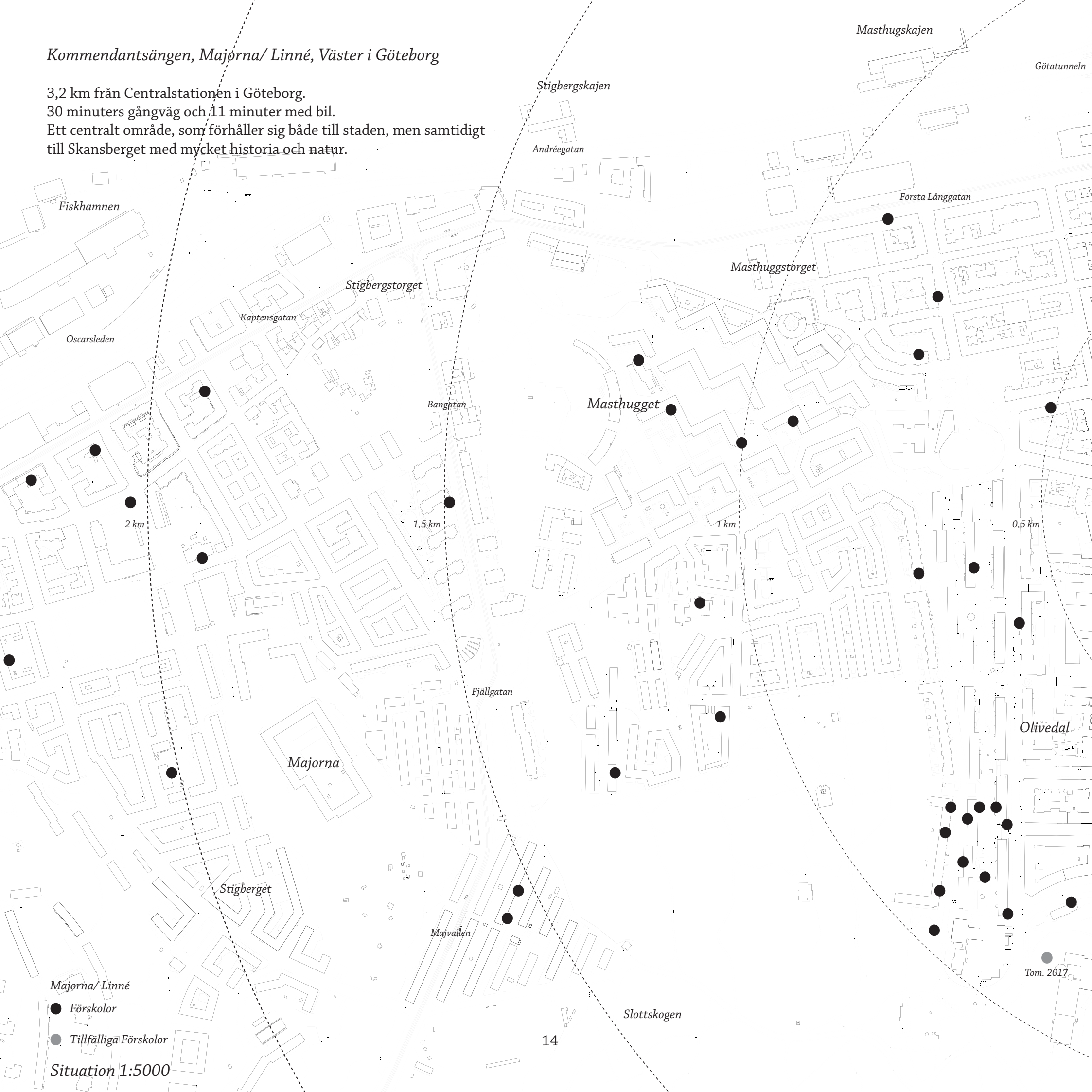

Kommendantsängen, Majorna/ Linné, Väster i Göteborg

3,2 km från Centralstationen i Göteborg.

30 minuters gångväg och 11 minuter med bil.

Ett centralt område, som förhåller sig både till staden, men samtidigt till Skansberget med mycket historia och natur.

Majorna/ Linné

● Förskolor

● Tillfälliga Förskolor

Situation 1:5000

Inom Vallgraven

Kungssportsavenyn

Pustervik

Vallgraven

Järntorget

Södra allégatan

Haga

Vasastaden

Lorensberg

Vasaplatsen

Vasagatan

Skansberget

Skansen Kronan

Skanstorget

Aschebergsgatan

Tom. 2016

Landala

Linnégatan

Tom. 2013

Kommendantsängen

Övre Husargatan

Västergatan

Annedal

Guldheden

Linnéplatsen

Tom. 2017

15

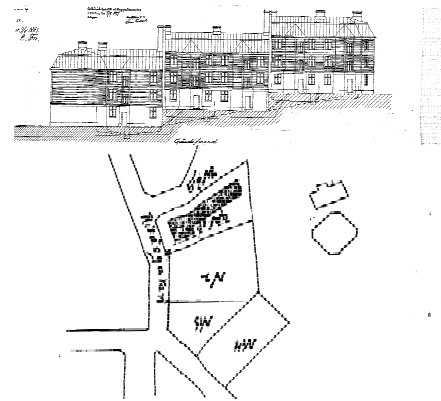
Johanneberg

1800

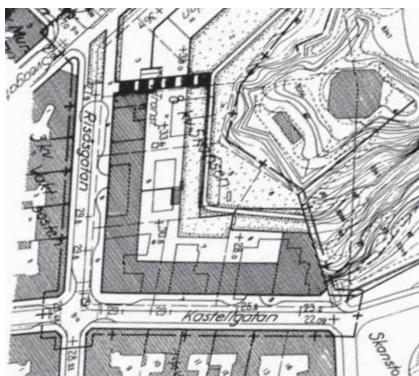
1891

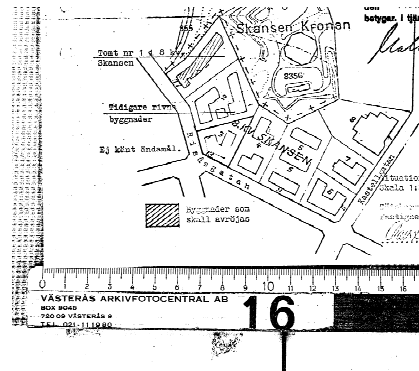
1897

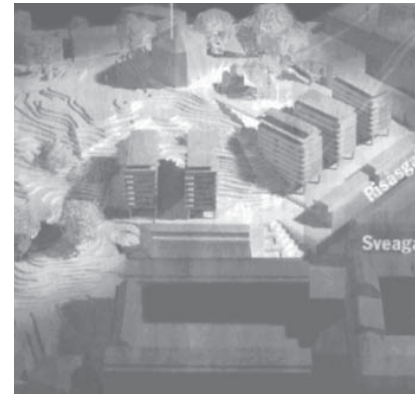
1923

1960-70

1970

2005-2008

2012-2013

Kommandantängen

Före 1890

Till 1868 var Kommandantsängen en del av Älvsborgs Kungsladugård och lydde under kommandanten på Älvsborg. Området utnyttjades mest som betesmark för militärens hästar. Omkring 1890 var området i huvudsak obebyggt. Vid Övre Husargatan låg en kolerakyrkogård och ett fåtal trähus i grupp. Tvärs igenom området gick Kommandantsvägen, ungefär nuvarande Sveagatan.¹²

Perioden 1890–1930

Stadsplaner upprättades 1877 och 1893 som omfattade både Kommandantsängen och östra delen av Olivedal. Staten köpte upp Kronan 1891 för att försäkra att staden hade plats att växa.¹³

Förändrat – bevarat

Under perioden 1965–80 revs större delen av bebyggelsen i norr mot Skansberget och de två södra kvarteren ersattes med nybebyggelse. Idag innehåller stadsdelen sex relativt välbevarade stenhuskvarter och några få äldre byggnader av kulturhistoriskt värde.¹⁴

Historik

Den första utbyggnaden 1895–1900 omfattade en grupp med omkring 20 landshövdingehus som uppfördes på terrasserade tomter på och intill Skansbergets södra sluttning.¹⁵ Större delen av bostadskvarteren bebyggdes sedan med stenhus i 4–6 våningar åren 1900–1930.¹⁶

När landshövdingehuset revs på 1960-talet lämnades tomterna på Skansbergets sluttning obebyggda. Större delen av kvarteren Bäckén och Slottsskogsledet består av bostadshus uppförda 1983–85 och ytterligare 5–10 hus inom de övriga kvarteren har ersatts med nybebyggelse. Ombyggnader har genomförts i de flesta av de äldre husen under de senaste 20 åren.¹⁷

Området

Miljön domineras av kringbyggda kvarter med hus i 5–6 våningar och uppförda i sten. De mest påkostade husen ligger mot Linnégatan och har omsorgsfullt utsmyckade fasader och förträdgårdar.¹⁸

Inom området finns flera intressanta byggnader från sekelskiftet med tegelfasader. Några har detaljer av natursten och på ett är hela fasaden i natursten. Det förekommer också hus i nationalromantisk stil, 1920-talsklassicism och ”funkis”.

I norr där stadsdelen möter Haga ligger Skansberget. Sluttningen längs Risåsgatan har terrasser och murar som sträcker sig upp mot Skansen Kronan med omgivande murar från 1600-talet.

Kommunens planering för området

Det har funnits långt framskridna detaljplaneförslag där avsikten har varit att bebygga delar av Skansberget vid Risåsgatan-Kastellgatan med bostäder. Efter överklagan förordade Länsstyrelsen att den pågående detaljplaneprocessen skulle avbrytas. Kommunstyrelsen beslutade därför 2008 att inte fullfölja detaljplanen i dess dåvarande utformning.¹⁹

Lejonsparres Väg

Skansberget

Skansen Kronan

Skanstorget

Tom. 2016

Lilla Risåsgatan

Djupedalsgatan

Risåsgatan

Sveagatan

Majorsgatan

Kastellgatan

Linnégatan

Olivedal

Kommandantsängen

Nordenskiöldsgatan

Övre Husargatan

Västergatan

Olivedalsgatan

Annedal

1

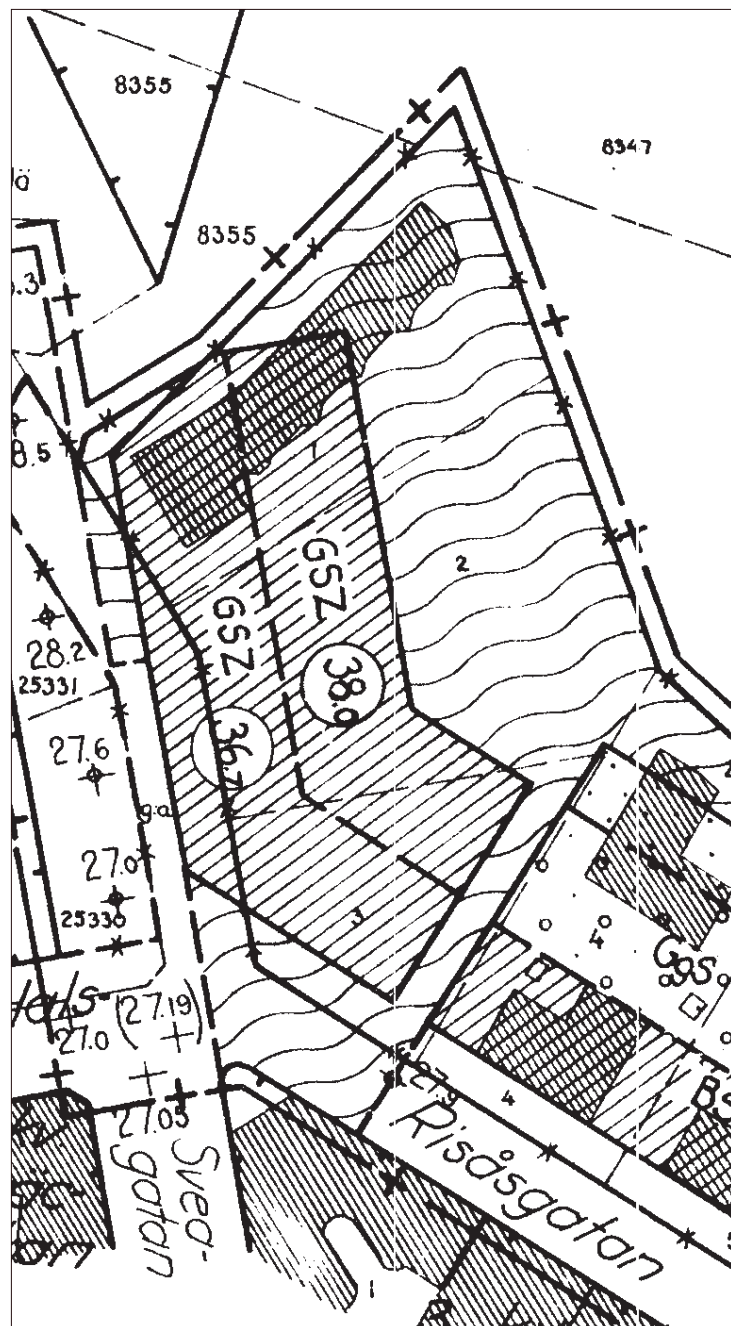
17

Tom. 2017

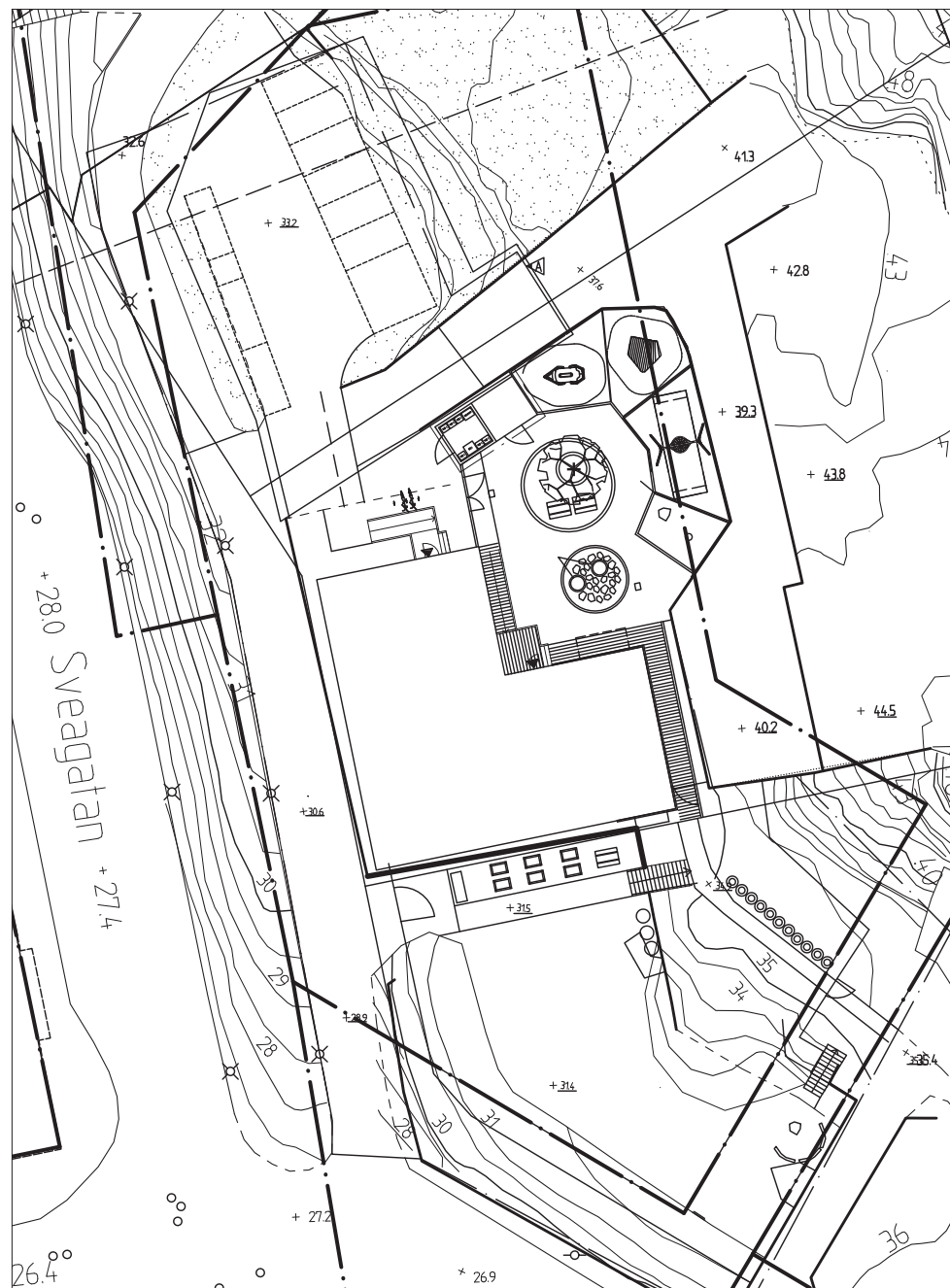
Situation 1:2000

Linnéplatsen

Detaljplan Kommandantsängen 8:2 (1968)

Detaljplanen togs fram 1968 då de byggnader som stod på tomten innan revs och gällande än idag. Den föreslår att tomten ska användas som garageändamål med allmän lekplats på takytan.

Kommunensförslag; Tillfälligt bygglov

2012 beslutades om ett tidbegränsat bygglov för en paviljongförskola godkänns.²⁰ Pga tillfällig bebyggelse och ett litet program blev det inga publika protester.

Kommunen kommer under de närmaste 5 åren att ha behov av tillfälliga förskoleavdelningar på fastigheten av tillfälliga förskoleavdelningar på fastigheten Kommandantsängen 8:2 för att svara mot befolkökning.

Det tidsbegränsat bygglov gäller fram till 2016-12-31 på mark som i gällande detaljplan är upptagen som avsedd för garageändamål.

Murgrönans Förskola

I mitt förslag, Murgrönans Förskola 871 m² med 4 avdelningar, som totalt inkluderar 80 barn och 12 pedagoger. Med en byggnadsyta på 766 m². Tomten är 600 m² med en lektyta på 4100 m².

Relation till platsen

Tomten har väldigt stora nivåskillnader med fyra terrasser samt Skansberget som ramar in platsen. Förslaget Murgrönans Förskola förhåller sig till platsen genom att ta tillvara på de naturliga yttre begränsningarna och sparsmakat skapa yttre rum för kreativ och utvecklande lek. Terrasserna används till gröna lektytor som binds samman med den bevarade gröna omgivningen. Byggnaden håller siktlinjerna mot Skansen Kronan fria för att bevara platsens identitet.

Tomtanalys

Tomten jag har valt för mitt projekt är en central plats i Göteborg på Leijonsparrsväg 3, nedanför Skansen Kronan. Platsen är centralt belägen, nära till kollektivtrafik och stadens puls, samtidigt som den gränsar till Skansbergets grönskande kulle.

Jag har haft kontakt med Göteborgs kommun och diskuterat tomter som skulle passa mitt projekt och blev då tipsad om situationen på tomten vid Skansen Kronan. Anledningen till att jag valde just denna tomt är att det finns riklig historia bakom platsen. Det har en gång i tiden varit betesmark för kungens hästar på 1800-talet, varit bebyggt med landshövdingehus på 60-talet och varit ett vackert odlingsområde som skulle kunna komma till liv igen.

Tomten är idag inte utnyttjad till fullo då den är starkt kuperad. Det är dessa stora nivåskillnader som är en utmaning, om man vill bevara platsen. Terrasserna som finns där idag står tomma, men de har goda förutsättningar och kvaliteter att programmera för lek och aktiviteter som kan gynna barns motorik, självständighet och samtidigt bevara platsen på ett sparsmakat sätt. Tomten har goda ljusförhållanden och terrasserna gör att man kan ta tillvara på ljuset över en stor del av dygnet. Genom ett förslag som blir en del av topografin och förhåller sig till platsen och de kvarlämningar som finns, skapas rumsindelningar som ger vackra miljöer med kontakt mellan inne och ute och omkringliggande natur. Med en byggnad skulle man kunna rama in platsen och ta tillvara på det goda söderläget, nivåskillnaderna som finns och skapa goda förutsättningar till en förskola med upptäckande inne- och utemiljöer.

Idag är en förskolepaviljong belägen på tomten som har ett tillfälligt bygglov till den 31 december 2016. Det finns omkringliggande förskolor i området men det finns ytterligare behov över en ny förskola, då den provisoriska paviljongen kommer att försvinna 2016. Jag vill i mitt arbete skapa ett förslag på en permanent byggnad som kan tillföra en trygghet över förskolesituationen i området, ta tillvara på platsens identitet och kulturella värden.

Platsen är en del av ett område som för 5 år sedan diskuterades livligt då det där planerades byggnation av bostadshus.²¹ På grund av brist på bostäder i centrala Göteborg har fastighetsföretag och politiker undersökt den västra och sydvästra slänten av Skansberget, som ett potentiellt område där det går att bygga bostäder. Men den detaljplan som togs fram nekades på grund av allmänhetens protester.²² De huvudsakliga bekymren var:

- Förlusten av gröna områden.
- Förslaget erbjöd för få antal lägenheter.
- Förstörelse av historiska och kulturella värden.
- Hindrade siktlinjer mot Skansen Kronan.
- Privatisering av en publik plats.

Då det idag redan finns ett tillfälligt bygglov för en förskolepaviljong med en liten byggyta är det lättare att anpassa ett förslag på en ny permanent förskola till de bekymmer som tidigare funnits angående detaljplan för bostadsbyggnation på platsen. Ett förslag som kan bidra med en publik förskola och anpassa sig efter tomtens topografin, den befintliga strukturen, bevara siktlinjer till Skansen Kronan, utnyttja den gröna tomten, återuppta odling som är en del av historien av platsen och fylla ett behov i området av en ny förskola.

Intill förskolan finns en mindre parkering och lastplats.

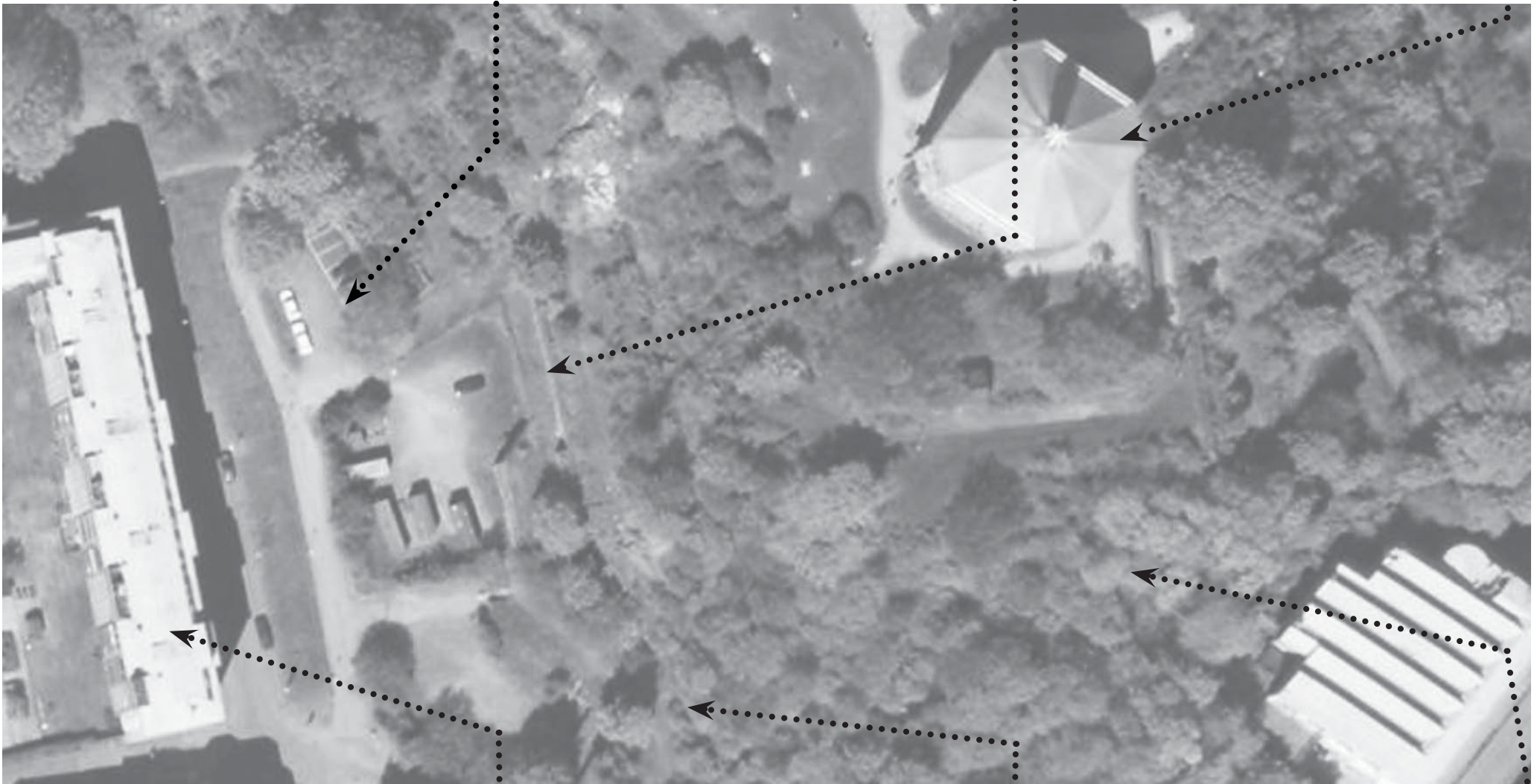

Skansberget är ett populär rastplats för hundägare och även motionsstråk för joggare året om. Det finns terrasser/gamla husgrunder från förr som man hittar över hela Skansberget.

Skansen Kronan, på toppen av Skansberget. Skansbergets karaktär är väldigt ohomogen. Både park och historiska överblivna husgrunder, graffiti konst och odling. Vissa delar är täckta av gräsmattor, medans vissa delar är vildvuxet.

Omgivning

Mitt emot förskolan på Lilla Risåsgatan ligger ett stort tegelhus från 1968.

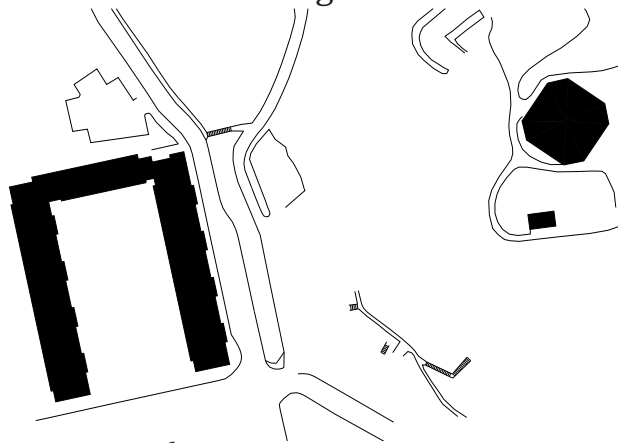

Stadsjord har placerat 90 stycken odlingslotter på tomten intill (8:10).

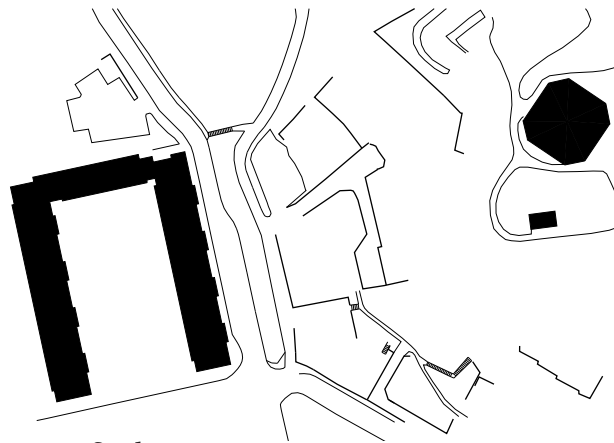

Det finns även visioner om att planera om en av terrasserna på tomten 8:10 för en rastplats för hundar.

Platsens Förutsättningar

Vägar och stigar

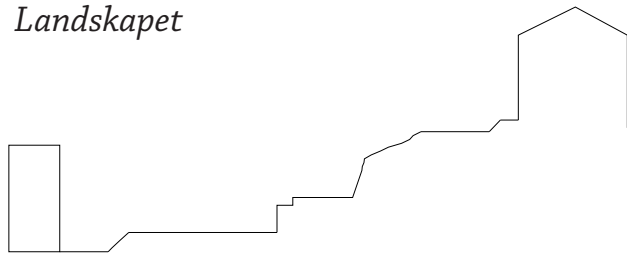

Befintliga murar

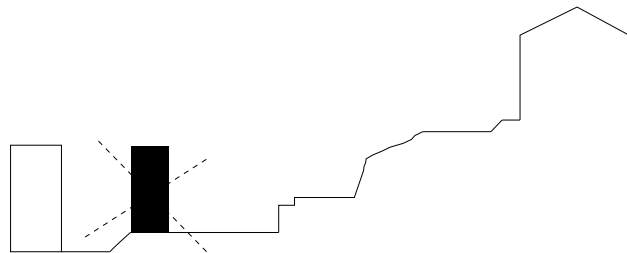

Nivåskillnader

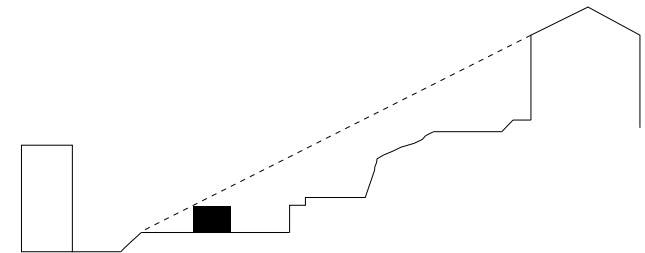
Landskapet

Bevara landskapet

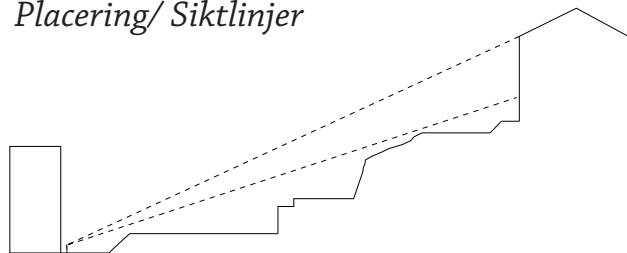

Anpassa till landskapets nivåer

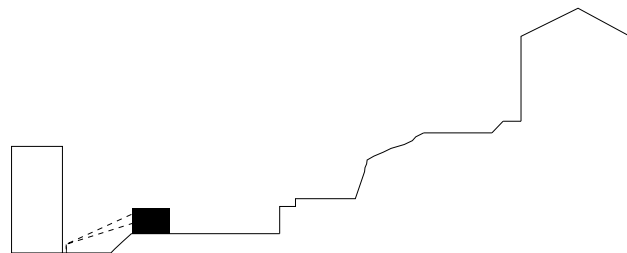

Underordna byggnaden till landskapet

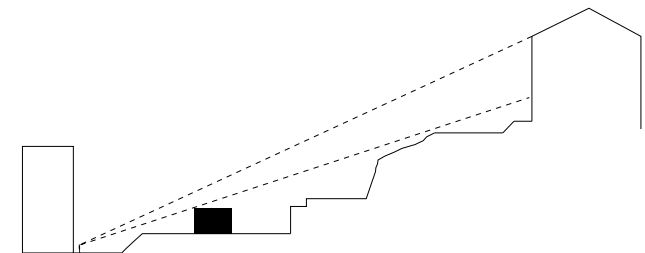
Placering/ Siktlinjer

Bevara siktlinjer mot Skansen Kronan

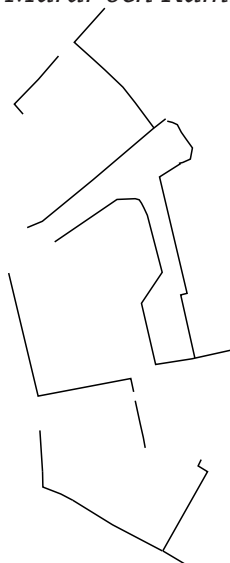

Förhåller sig byggnaden mot gaturummet blockeras siktlinjerna.

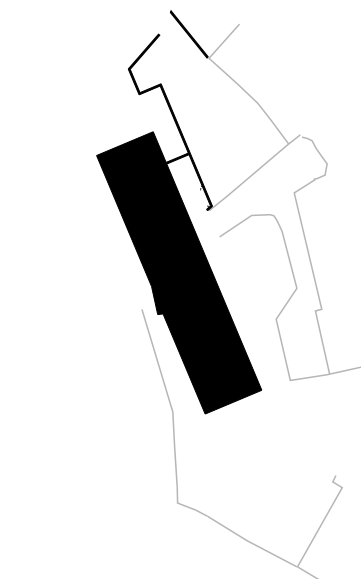

Förhåller sig byggnaden mot murarna bevaras siktlinjerna.

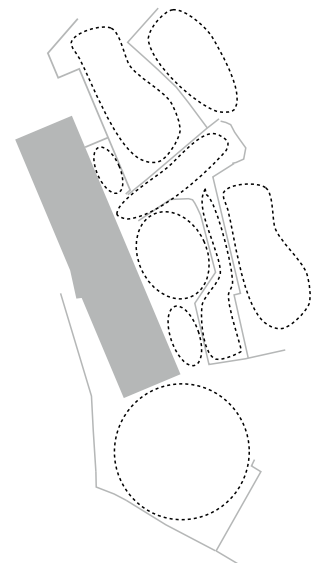
Murar och Rumbildningar

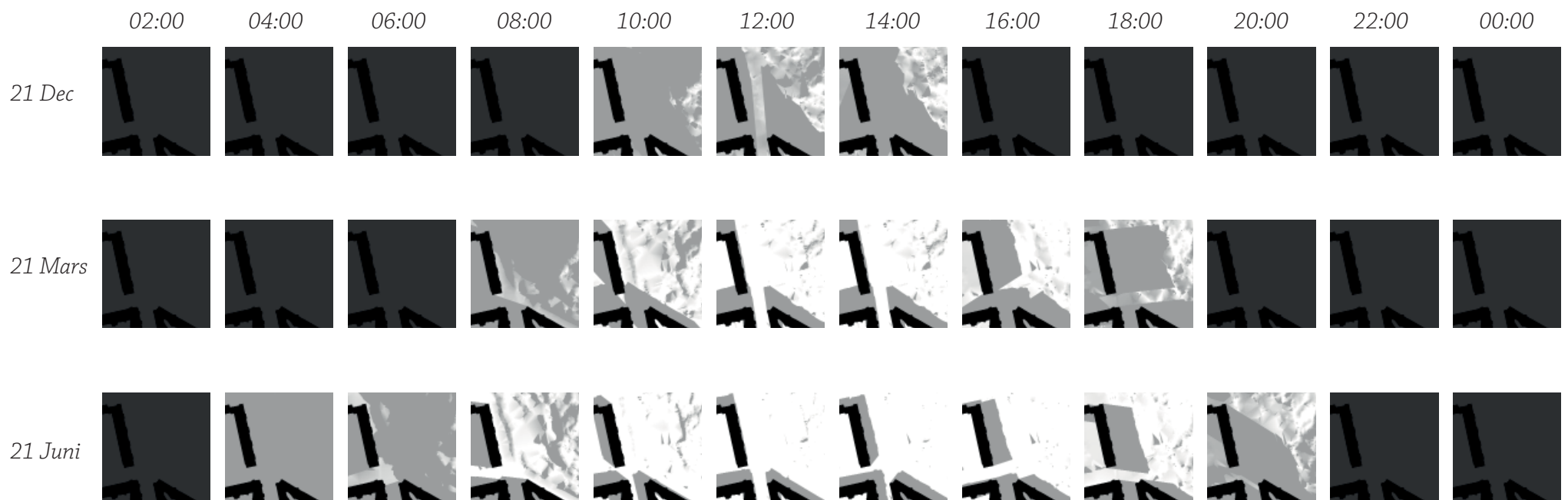
Befintliga murar

Bevarar murar och förstärker upp de skadade murarna med nya stödmurar och placerar byggnaden parallellt intill.

Byggnad och de nya stödmurarna skapar med befintliga murar rumsbildningar för både öppen och skyddad lek.

Jag har gjort en solstudie för att studera hur solen faller på min tomt och hur den byggnad jag placerat där påverkar ljusinfallet. Då jag vill placera min byggnad intill murarna så var det viktigt att inte bygga för i söderläge, då jag vill skapa ett uterum mellan mur och byggnad.

Metod

Undersökande Arkitektur

I min process har det varit viktigt för mig att få en så stor bredd i mitt ämne som möjligt. Genom att undersöka utforska arkitektur i modell, läsa tvärvetenskaplig litteratur, studera referens projekt, uppleva miljöer genom att själv åka på studiebesök till olika förkolor för att få en bättre förståelse. Jag har även haft dialoger och intervjuer med pedagoger, barn och erfarna arkitekter inom barnomsorg och upplevelse arkitektur.

I mina workshops har jag utifrån research by design där har jag valt att jobba i modell för att jag vill få en bättre känsla och kan lättare leva mig in i olika samband, omgivning och rumsbildningar. Jag startade med att bygga två stycken fysiska landskapsmodeller 1:400 och 1:200.

I mina workshops har jag undersökt tomten, programmet, rumsligheter och olika byggnadskoncept i fysiska skiss modeller. Det har varit ett bra verktyg för att undersöka i olika skalor, förstå material, ljus och flöden för att kunna komma fram till mitt slutgiltiga förslag.

*Workshop
Program*

Skyddad innergård

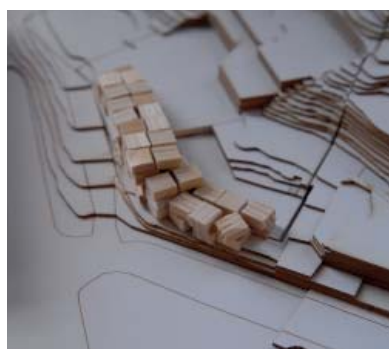
Öppna sig mot gatan

Sluten innergård

Aktivt tak

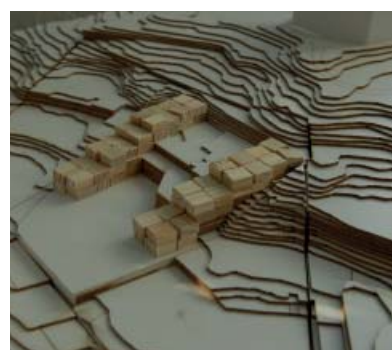
Olika nivåer

Kompakt volym

Långsmal

Sutteräng

Förhålla sig mot gatan

Dikt an terrasserna

Atriumgård

Öppna sig mot söder

Byggnad på pelare

Solfjäder

Flera volymer

Efter att ha testat en mängd olika placeringar och former efter den volym som programmet krävde kom jag fram till att jag ville skapa en volym som bildar ett rum mellan de naturliga naturstensmurarna och min byggnad. Jag vill också att volymen ska kännas som en terrasserad del av berget. Samtidigt vill jag inte stänga till volymen i öster och söder för att få bra ljusförhållanden på innergård och terrasser.

Workshop
Byggnadskoncept

Växthus

Repetition

Grotta

Broar

Gård

Landskap

Väv

Skivor

Pelare

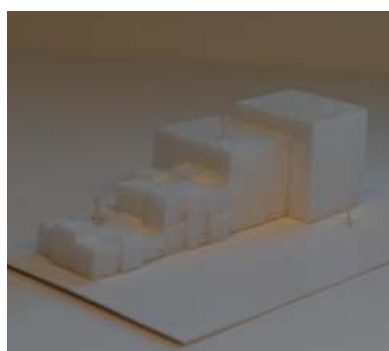
Mur

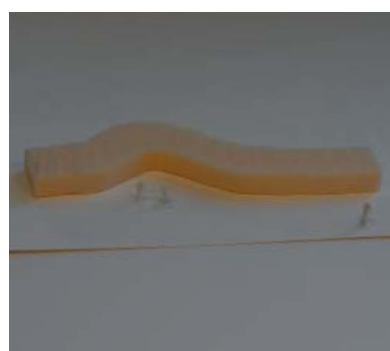
Atrium

Terrasser

Trappning

Organiskt

Inne/Ute

Jag har i små modeller visualiserat de tankegångar och idéer jag haft om konceptets innehåll. Jag har undersökt volymer, förhållningsätt till natur och rumsbildningar mm för att åskådliggöra mina grundläggande tankar kring mitt byggnadskoncept.

*Workshop
Rumslighet*

Förvaringsvägg

Kapprum

Griffelvägg

Mjuka Material

Lekstationer

Trappa

Pedagogiskt kök

Speglar

Rum i rummet

Barnvagnsförråd

Sinnesrum

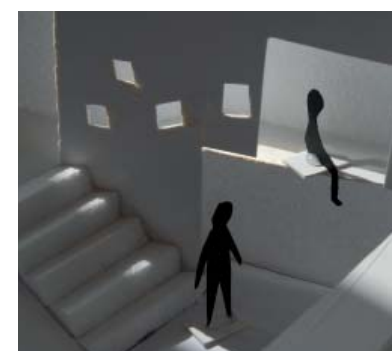
Funktionsvägg

Rutschkana

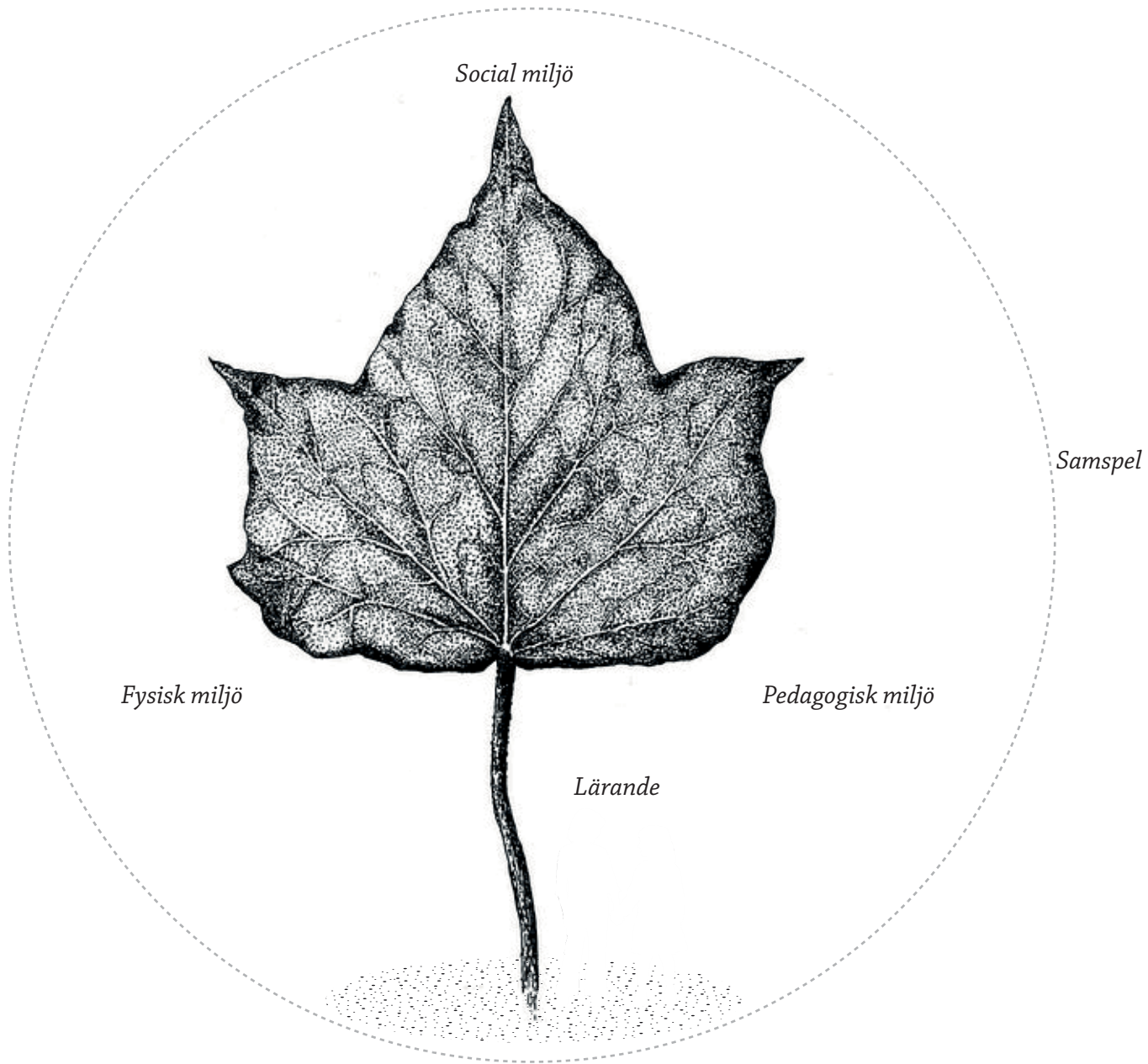

Scen

Olika nivåer

I abstrakta modeller har jag studerat olika rumsligheter och hur man med hjälp av olika inredningsdetaljer, avskärmningar mm kan variera det invändiga landskapet.

Arkitektur för Barn

Arkitekturen i sig själv är ett konstverk, skapat av kultur och skapad kultur. Den påverkar mänskligt beteende på många sätt.

Enligt Sharon och Peter Exley i boken *Design for kids*²³ menar de på att arkitektur för barn skall engagera, vara flexibel och anpassningsbar. Det måste finnas varierande rumsliga samband och miljöer som inspirerar till fritt skapande och lek på ett säkert sätt. Byggnader och miljöer skall vara anpassade i relation till barnens kroppar, så att dom lär sig genom att röra sig genom de rumsliga sambanden och olika skapade och naturliga miljöer. Forma öppna och slutna strukturer som fungerar under alla årstider. Tillför inredning och utrustning som inspirerar och utmanar. Det bör finnas rum och miljöer som har olika typer av ljusflöden och belysning. Barnen skall kunna följa årstidernas växling och ha platser där man kan känna av hur vädret påverkar kroppen och den omgivande miljön. Barn är födda som naturalister och förstår sammanhang bättre om man fysiskt kan se varifrån dom olika byggstenarna kommer. Jord, sten, sand, trä, löv, rötter, insekter, fåglar, fjärilar och växter skall vävas in i arkitekturen och utgöra kärnan i förskolans verksamhet ur pedagogisk synpunkt. Arkitektur för barn skall uppfylla deras behov, vara kommunikativ och anpassningsbar till olika åldrar, inspirera lärandet genom sin utformning och innehåll. Uppmuntra till möten mellan barn i olika åldrar och med vuxna.

Jag anser att det är viktigt att skapa rum med goda arkitektoniska kvaliteter som inte bara är funktionell utan också kan uppmuntra barns lärande och deras känsla av psykiskt välmående och utveckla deras rumsliga och kroppsliga medvetenhet.

Inom förskolan söker sig barn till olika platser för att undersöka sin egen självständighet. Vid fyra års ålder eller ännu tidigare, blir barn medvetna om sin egen självständighet. De lockas till små utrymmen som lekstugor, skjul utomhus, trädkojan – ett utrymme i barns egen skala som ökar känslan av självständighet i en offentlig värld.²⁴

Om arkitekturen fortsätter att hamna i skymundan och uteslutas då diskussioner kring förskoleutvecklingen pågår kommer byggnaderna inte hänga med i samma takt som verksamheterna utvecklas.²⁵

Barn i Rörelse

Tora Gridberg beskriver i bok *Barn i rörelse*²⁶ hur viktigt det är för barns utveckling att få vara aktiva och röra på sig. Barn är i rörelse, leker, upplever, är vetgiriga, frågar och lär. Barn måste utvecklas i sitt eget tempo och det är viktigt för barn att behärska grundläggande rörelser. Genom rörelseerfarenheter läggs grunden för att barnen skall utveckla en positiv kroppsuppfattning, vara delaktiga i alla former av lek, sitta stilla under längre stunder och kunna utveckla ett abstrakt tänkande.

Barn upplever sig själva och omvärlden genom att vara aktiva och få olika situationer och sammanhang belysta ur många infallsvinklar. Den fysiska miljön måste utformas så att den inspirerar allsidig rörelse. En flexibel fysisk miljö, både inne och ute, underlättar anpassningen till åldersblandningen i den grovmotoriska leken.

Det är barnet som skall stå i centrum. Genom att ge barnet möjlighet att röra sig utifrån dess egna behov ger man dem en chans att utveckla sin potential även när det gäller styrka och rörlighet. Argument för att undervisning genom lek och kroppsövning är viktigt för barn: Fysisk aktivitet ger gladare barn. Att må fysiskt bra ökar koncentrationsförmågan och därmed inlärningsprocessen. Har betydelse för barnets självuppfattning.

Fysisk aktivitet förbättrar uthålligheten och barnet skärper sin uppmärksamhet.

Genom kroppslig aktivitet kan barnet få hjälp att bli medvetet om tids- och rumsbegrepp.

Fysisk aktivitet ger i många sammanhang möjlighet att träna socialt umgänge och samarbete. Man blir medveten om sig själv och andra både fysiskt och psykiskt.

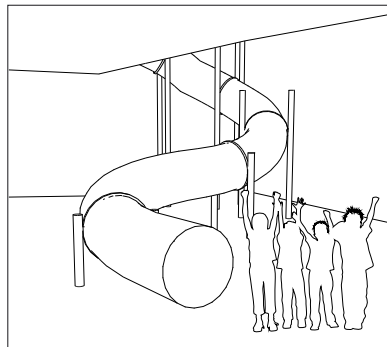
Rörelse existerar inte isolerat. Den återföljs av känslomässiga upplevelser.

Uppfattningen av ordningsföljd och orsak/verkan kan övas upp genom olika typer av fysisk aktivitet.

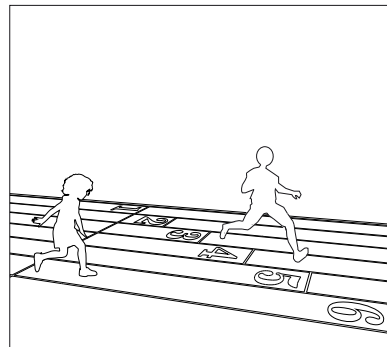
Barnet tränas att förstå instruktion genom att höra och se.

Kroppsuppfattning och kroppskontroll är viktiga förutsättningar för inläring av begrepp och färdigheter. Barn behöver olika typer av lek, både stillsammare med mindre fysisk aktivitet och vildare med stor fysisk upplevelse. Att leka är en av förutsättningarna för att utveckling och lärande skall äga rum.²⁷

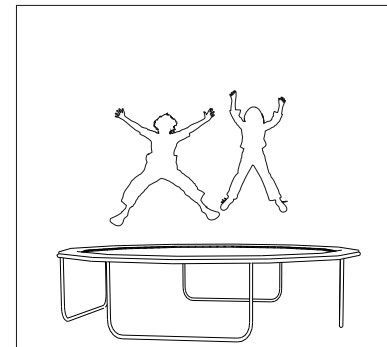
*Workshop
Upplevelse/ Rörelse*

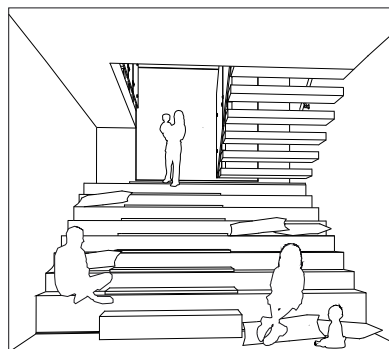
Åka rutschkana

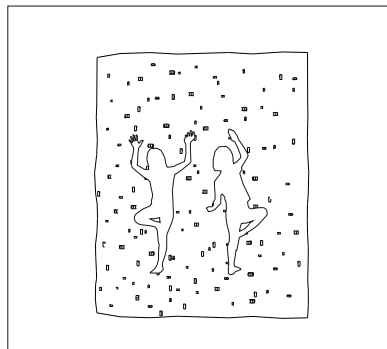
Spring på löparbanan

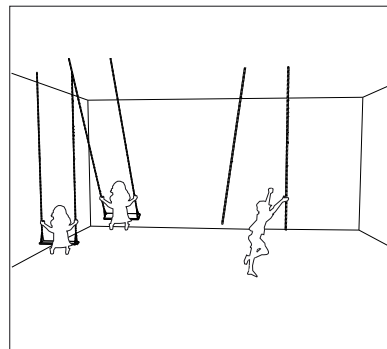
Hoppa på studsmattan

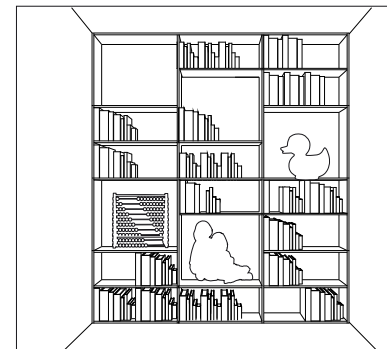
Sitta i samlingstrappan

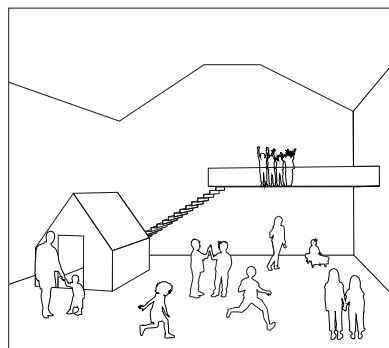
Klättra på klätterväggen

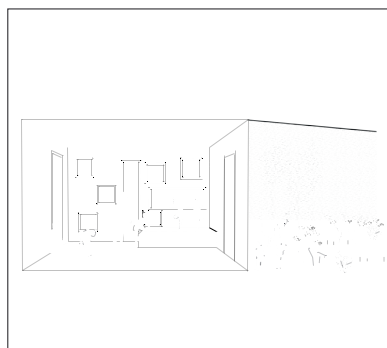
Gunga

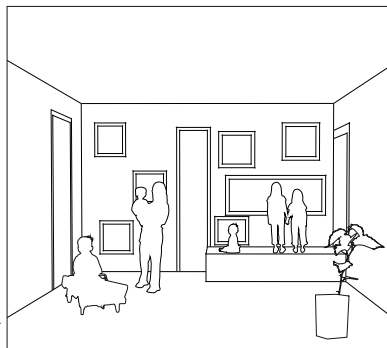
Klättra upp i bokhyllan

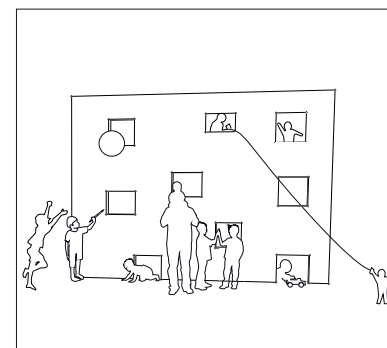
Leka på torget

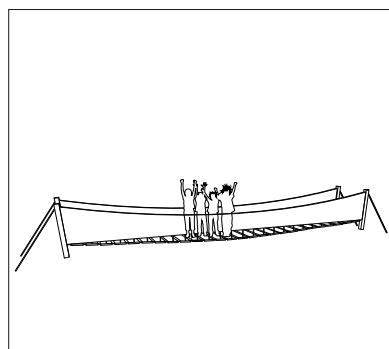
Springa ut

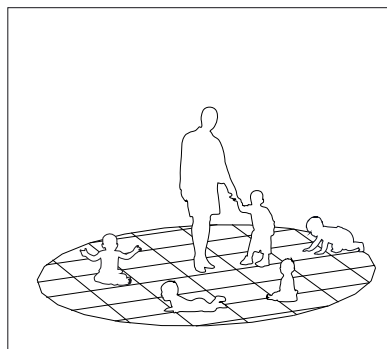
Titta ut

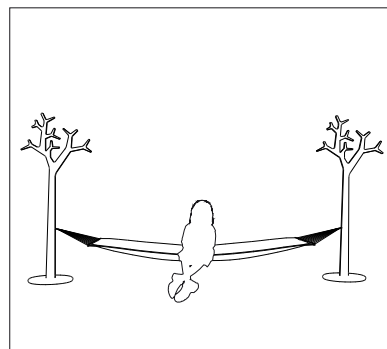
Leka med funktionsväggen

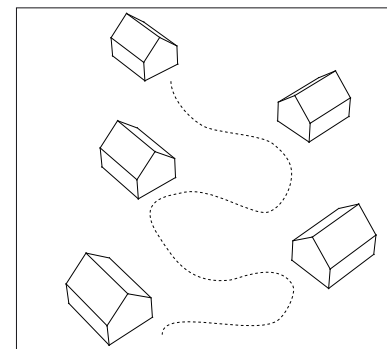
Gå på broar

Leka på golvet

Gunga i hängmattan

Upptäcksfärd bland lekstationer

Leka Uppleva Lära

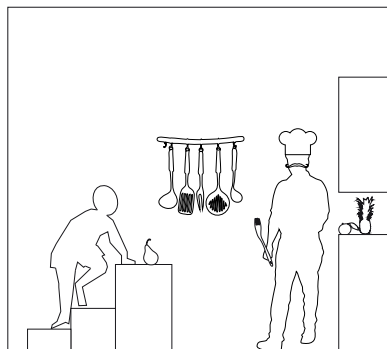
Det finns en rad forskning som visar att lek och förståelse har ett djupt släktskap med varandra. I boken *Lek-upplevelse-lära*²⁸ av Ole Fredrik Lillemyr beskrivs aktiviteter som rör lek och lärande i förskolan och om vad som skapar dess förutsättningar. För att metoden skall fungera måste vuxna ta barnens lek på allvar. Vuxna som går in i barnens lek måste göra detta utan att dominera och ta över leksituationen. Barnen använder sig av leksituationen som ett redskap som fyller många viktiga funktioner för deras utveckling. Leken ger förståelse för sociala samspel. Genom att leka ihop med andra barn lär man sig att visa hänsyn, dela med sig, kommunicera, fatta beslut och lösa konflikter.

Genom att ha en uppmuntrande och stimulerande miljö som gynnar till spontan och fantasifull lek får barnen möjlighet att inta olika roller och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter. Leken stimulerar även barns motorik, språkkunskaper och symboliskt tänkande. Genom att fantasin stimuleras och utvecklas det tredimensionella tänkandet. De lär sig även att sätta upp regler och ge och ta instruktioner.

Den byggnad som förskolan ligger i bör därför utformas på ett sätt så att den uppmuntrar till spontan lek. Förskolan Murgrönan skall innehålla både invändiga och utvändiga element och delar som skapar sådana platser för lärande lek. Interiört kan det vara flexibla väggar innehållande olika öppningar m.m., smygar och vrår, rutschkanor, trappsteg, avsatser och ett pedagogiskt kök för att få hjälpa till med matlagning m.m. Rumsligt bör det finnas både små intima utrymmen och större med möjlighet till varierad ljussättning. Genom att förankra huskroppen i bakomliggande natur, och på andra sätt skapa utvändiga rumsligheter i olika skalor skapas också platser för lek och samvaro med trygghet för barnen.

Materialen i byggnaden bör vara i så mycket naturmaterial som möjligt och i harmoni med omgivningen, för att ge förståelse för var byggnadsmaterialen kommer ifrån. Utomhus skall det finnas platser för odling, grillplatser, material och utrymmen att bygga kojor och andra konstnärliga uttrycksmedel. Genom att föra in mycket växtlighet på murar och terrasser kommer fåglar, fjärilar och insekter att trivas där, vilket också stimulerar barnens fantasi och leklust.²⁹

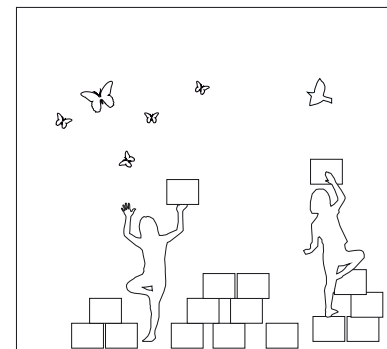
Workshop
Uppleva/ Lära

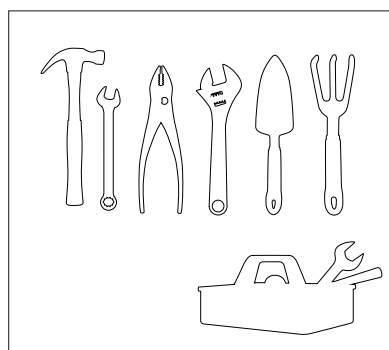
Vara med i köket

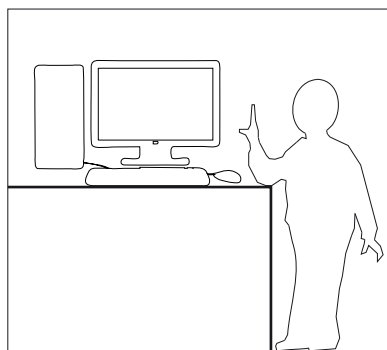
Sova utomhus

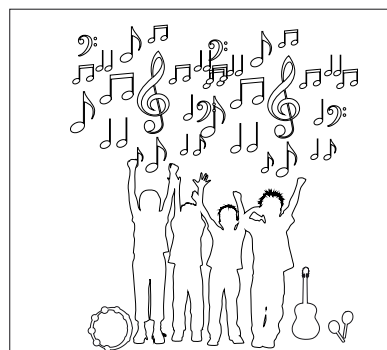
Bygga

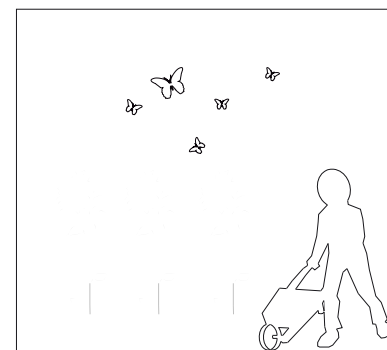
Vara kreativ i verkstaden

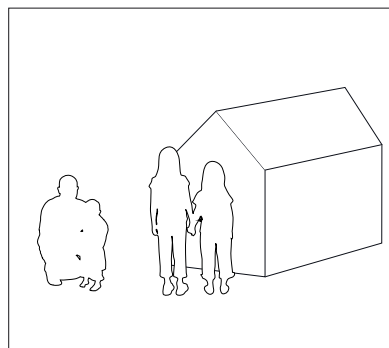
Lära sig om teknik

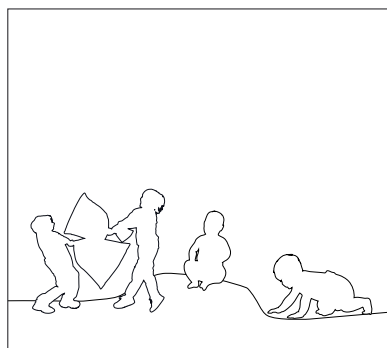
Spela/sjunga

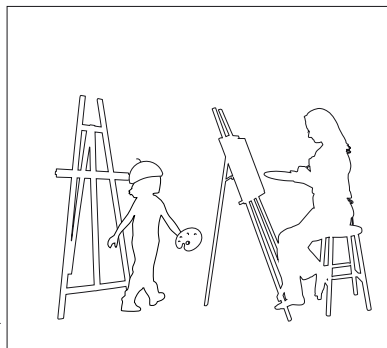
Odla

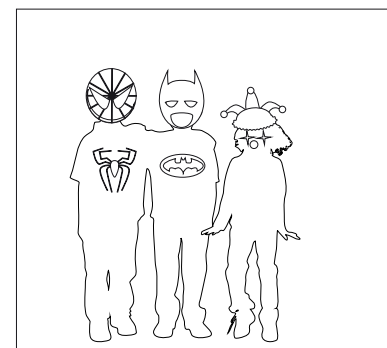
Rum i olika storlekar

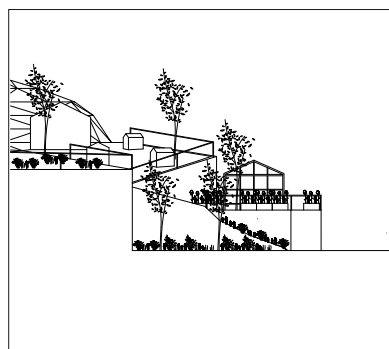
Öva balansen

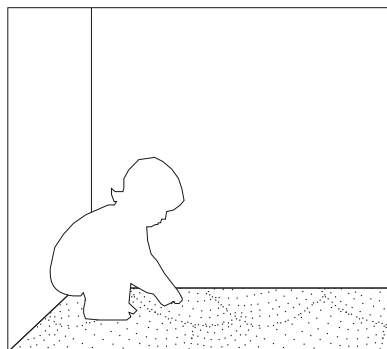
Skapa i ateljén

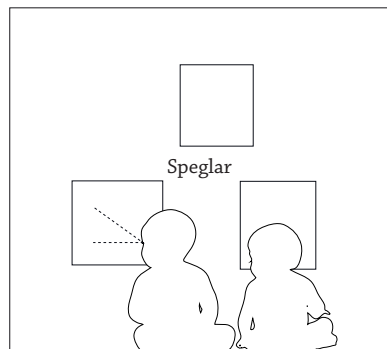
Spela teater/klä ut sig

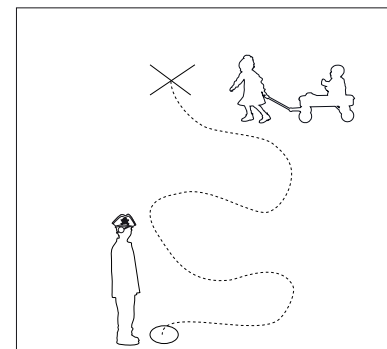
Undersöka landskapet

Taktila material

Utveckla sin självkännetdom

Spontan lek/ökad självständighet

Designvärden

Ett projekt baserat på lärandemiljöer som återspeglar pedagogik och berättande arkitektur...

Verkstadskaraktär

Förskolor idag går mer ifrån hemlika miljöer till en kreativ verkstadsmiljö, för att gynna kreativitet, lärande och lek.

Jag vill skapa rum som ger barnen bättre förutsättningar genom en större flexibilitet än i traditionella hemvister.

Arkitekturen som den tredje pedagogen

Jag har arbetat med en berättande arkitektur genom pedagogik som iscensätta olika miljöer. Pedagogerna själva som första pedagog och barnen lär sig av varandra som den andra pedagogen, arkitekturen blir den tredje pedagogen, där miljöerna uppmuntrar barnen till olika typ av lek och lärande.

Öppenhet

I mitt förslag vill jag skapa en öppenhet som ger barnen större frihet att röra sig genom byggnaden. Barnen ska själva kunna bestämma över sin aktivitet, istället för att miljön har bestämda förutsättningarna. Detta ger en större frihet då alla barn kan känna en självständighet och bestämma själva över sin aktivitet.

Flexibilitet

Genom att ha en större flexibilitet i byggnaden kan man själv bestämma över hur man vill programmera grupperna, små som stora.

Det ska även finnas möjlighet till annan typ av verksamhet i byggnaden, "nattis", uthyrningar och andra typer av aktiviteter.

Utbyten

Genom att ha flexibla avdelningar som samarbetar som ett arbetslag undviker man uppdelningar av barnen. En småbarns och en storbarnsgrupp skapar en trygghet och grupperna möts både på avdelningarna eller på torget. De små barnen lär sig av de större barnen som blir som förebilder.

Lek och lär

Man vet idag att barn lär genom lek. Därför är det viktigt för mig att skapa en pedagogisk miljö som för barnen blir ett arbetsredskap som skapar en utforskande prägel som stödjer barns spontana lek, fantasi och lärande.

Tillgänglighet

Jag har valt att arbeta med en demokrati i förskolan och att alla ska ha tillgång till samma material och aktiviteter. Istället för att barnen ska behöva be om material ska de själva kunna plocka fram och lägga tillbaka material i hyllor i deras egna höjd. Detta ger barnen en större spontanitet och utveckla sin självständighet.

Platsen Identitet

Genom att utgå ifrån platsens identitet så vill jag aktivera de rester av husgrunderna som finns där idag men inte nyttjas. Genom att aktivera terrasserna får barnen tillgång till en upptäckande lek och skapar en identitet i relation till platsen.

<i>Huvudfunktioner:</i>	<i>Göteborgs Lokalprogram:</i>	<i>Murgrönans Förskola program:</i>
Groventré och kapprum. Innehåller 20 klädfack/ avdelning, torkrum, wc.	120 m ²	90 m ²
Allrum; innehåller ett pedagogiskt kök 3 m.	200 m ²	240 m ²
2 grupprum. Ett för att sova, ett för att leka. x 4	120 m ²	138 m ²
Skötrum med 2 wc, 1 skötbord, 2 handfat. x 4	80 m ²	65 m ²
Förråd	20 m ²	20 m ²
<i>Stödfunktioner:</i>		
Tvättstuga	8 m ²	8 m ²
Städ	6 m ²	8 m ²
Centralförråd	8 m ²	8 m ²
Omkl med rwc/d och klädskap för personal	12 m ²	15 m ²
Arbetsrum	12 m ²	30 m ²
Personalrum med pentry	20 m ²	49 m ²
Expedition föreståndare	10 m ²	22 m ²
Samtalsrum	10 m ²	8 m ²
Vilrum	10 m ²	10 m ²
Tillagningskök	75 m ²	80 m ²
Åv-hus	20 m ²	20 m ²
Utv lekförråd	20 m ²	40 m ²
Barnvagnsförråd	20 m ²	20 m ²
(Lekgård)	(2400 m ²)	(4100 m ²)
Totalt:	751 m ²	871 m ²

Kommentar:

Genom effektiv planlösning fått in funktionerna på mindre yta.

Många aktiviteter sker på denna yta, allt från samlingar, måltider och lek, därför krävs större yta.

Istället för grupprum har avdelningarna flexibla väggar som delar in avdelningar i olika rumskonstellationer och används som pedagogiska redskap. Förskolan har även ett gemensamt torg där som gynnar till rörelse, lek och då behöver man generösa ytor.

Genom effektiv planlösning fått in funktionerna på mindre yta.

Förskolan har flera förråd utplacerade i byggnaden, på avdelningarna så sker förvaring i öppna bokhyllsystem för att synliggöra allt material för barnen så att de själva kan bestämma över vad det vill använda för material.

Gemensamma flexibla arbetssituationer för pedagogerna istället för ett arbetsrum.

När det gäller personalutrymmen, så känns lokalprogrammet underdimensionerat, jag vill att förskolan skall vara flexibel, och att byggnaden ska kunna användas till andra ändamål då förskoleverksamheten inte nyttjar byggnaden som tex på kvällar och helger. Rummen skall kunna skiftas från en funktion till en annan vid behov.

Lokalprogrammet krav är minst 30 m² / barn, i mitt förslag erbjuds barnen en utemiljö på 50 m² / barn.

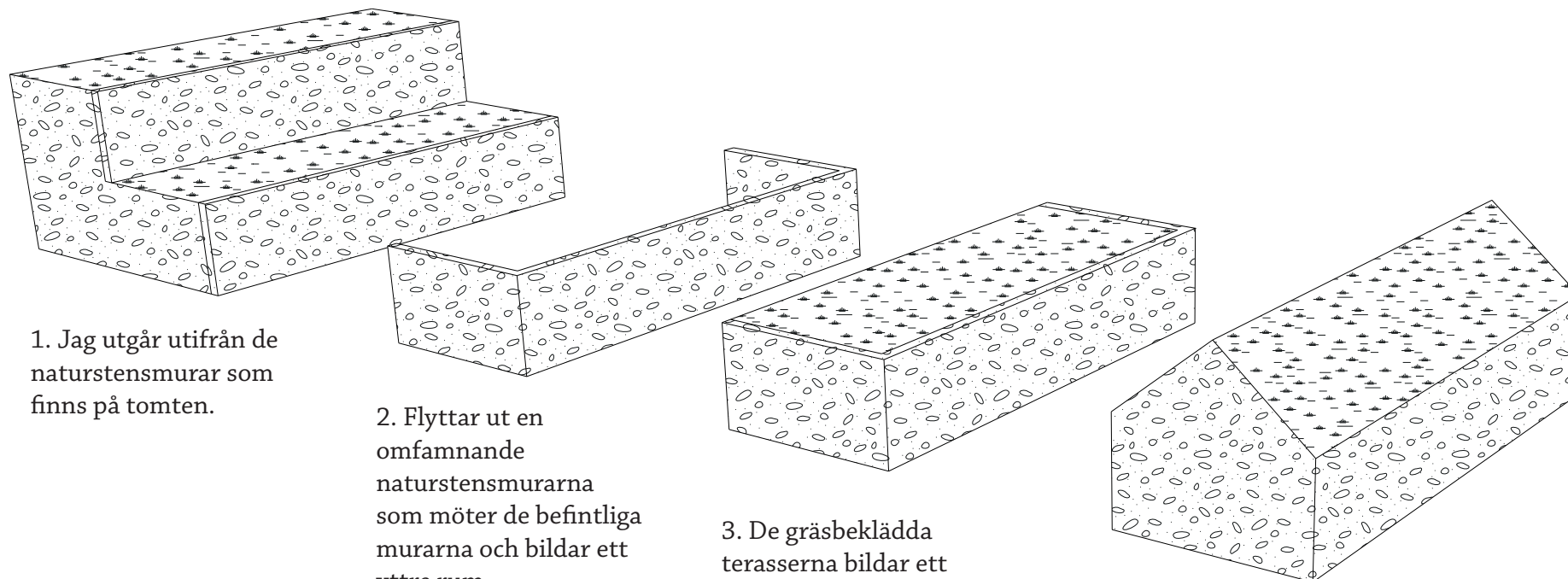
Koncept

När man närmar sig platsen för den tänkta förskolan, så imponeras man av de bastanta naturstensmurarna som omgärdar de olika plåtåerna upp mot Skansen Kronan. Man lägger också märke till hur frodigt och grönt det är runt hela Risåsberget. Människor har också intagit platsen för att odla, gå stilla promenader med sina hundar, eller bara njuta av omgivningen. Det som stör ögat är den tillfälliga barackbyggnaden där man inhyst en förskola utan tanke på annat än att lösa en tillfällig bristsituation.

Jag förstår att det varit många protester mot att exploatera stora delar av sluttningen med ett bostadsprojekt, där man trots det lilla antalet lägenheter förlorade mycket av grönskan och den fria sikten upp mot det kulturhistoriskt värdefulla Skansen Kronan. Dessutom skulle man i det projektet privatisera en publik plats. Däremot så borde det kunna gå att på ett varsamt sätt permanenta den förskola som redan finns på platsen utan att göra våld på någon av dom saker som allmänheten vill bevara. Behovet av centralt placerade förskolor är ju väl omvitnat.

Hur går det då att göra detta och få in en växtplats för våra kommande generationer? Byggnaden skall uppfattas som en del av landskapet och ge sken av att ha vuxit av egen kraft upp ur de naturliga materialen på platsen. De höga murarna förflyttas som av en jättes hand ut mot gatan och blir en fasad av natursten, de mossbelupna berghällarna flyter ut över takbjälkar av trä och det utvändiga rummet mot befintliga naturstensmurar avgränsas med ett mjukare fasadmateriäl av trä, för att man även här skall uppleva alla naturens egna byggmaterial i kombination med ljus och skugga och olika väderlekstyper. Även det frodigt gröna och växtligheten skall få synas i form av murgröna som klättrar i fasadens stengabioner och även på linor längs med de höga stenmurarna upp mot de ovanliggande odlingarna.

Huset får inte vara något som ser tillfälligt utplacerat ut i en ogästvänlig omgivning som gör motstånd, utan tvärtom skall naturen väva in byggnaden i sin famn och välkomna den och sina inneboende varelser med ett välkomnande leende. Landskapet skall tas om hand med sina naturliga förutsättningar och vara grogrunden för barnens lek och kreativa förmåga som skall ge dom en god grund att stå på när dom försöker förstå varifrån vi kommer och vart vi är på väg. Likt fria fåglar och fjärilar som värmer sig i solens strålar i murens ymniga grönskande murgröna, skall barnen när dom blir flygfärdiga kunna lämna denna oas och stå på en stabil grund när dom går vidare i livet.

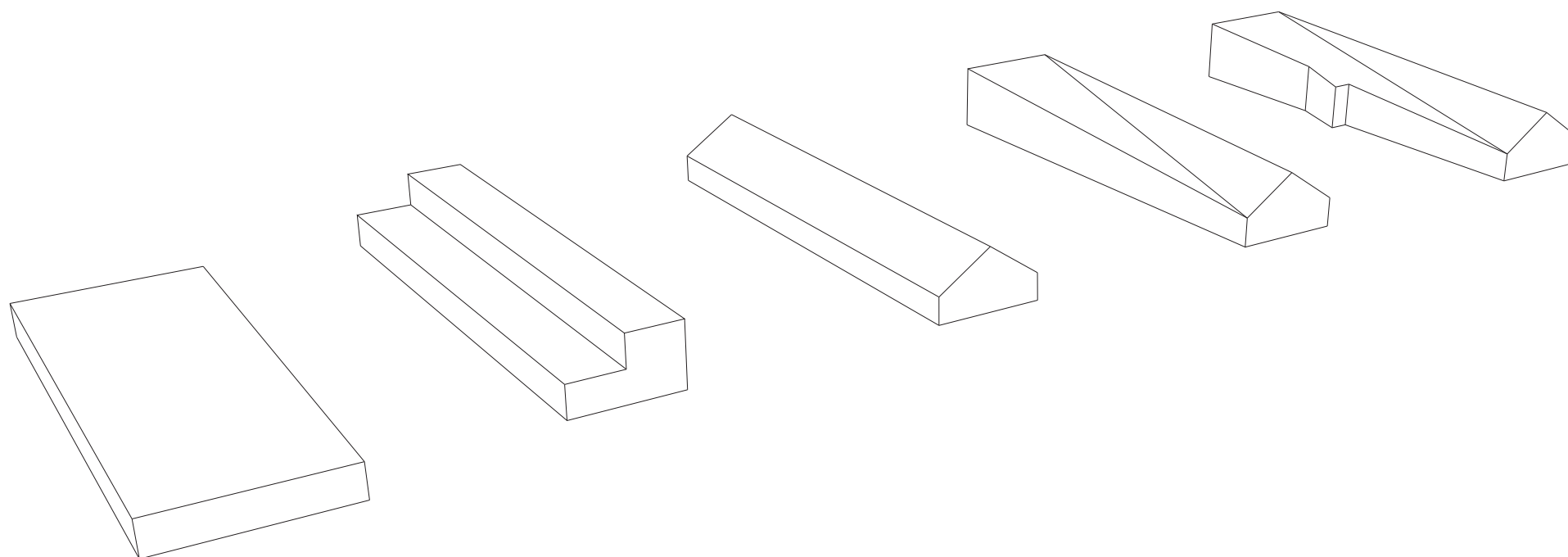

1. Jag utgår utifrån de naturstensmurar som finns på tomten.

2. Flyttar ut en omfattande naturstensmurarna som möter de befintliga murarna och bildar ett yttre rum.

3. De gräsbeklädda terrasserna bildar ett grönt tak.

4. Muren och den gräsbeklädda terrassen bildar min stenbeklädda byggnad med ett grönt sedumtak.

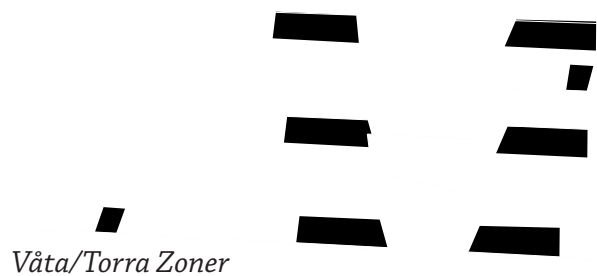
1. Jag har utgått utifrån Göteborgs kommuns lokalprogram för programmet för fyra avdelningar.

2. Då jag vill anpassa mig efter natur och befintlig natur väljer att skapa en volym varsamt på två plan och anpassar mig efter platsens siktlinjer mot Skansen Kronan. Ytan delas upp i två nivåer och skapar en mindre påverkan på platsen.

3. För att bryta ner skalan på byggnaden adderar jag ett sadeltak. Det blir ett tydligt riktmärke för förskolan man möter från söder.

4. Jag vill underordna byggnaden till omkringliggande natur. Genom att synliggöra platsens olika nivåer anpassar sig taket och bildar ett landskap och framhäver byggnadens gröna sedumtak.

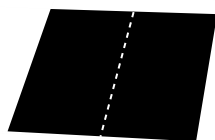
5. Jag tar upp karaktärsdrag hur berg och stenmurar betar sig på platsen. Jag vinklar ut väster fasad för att öppna upp stenfasaden "muren" för att man ska få en visuellkontakt mellan inne och utemiljö. Öppningen leder även in vackert söderljus på förskolans gemensamma torg.

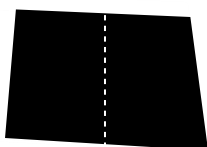
Våta/Torra Zoner

Ett arbetslag för de större barnen som samarbetar, avd. Stjälken och Knoppen.

Ett arbetslag för de minsta barnen som samarbetar, avd. fröet och grodden.

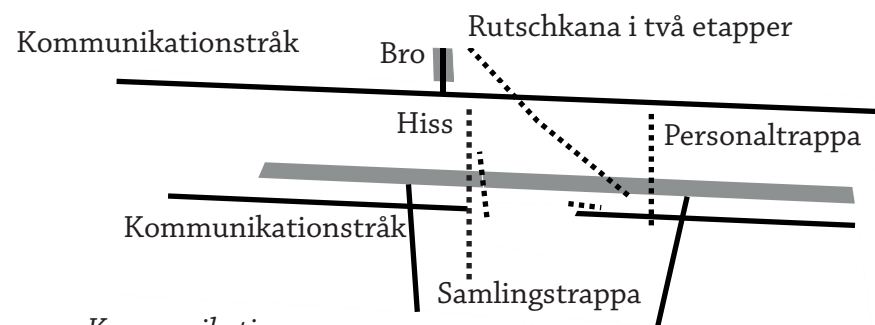
4 Avdelningar/ 2 Arbetslag

20 barn och 3 pedagoger/ avd

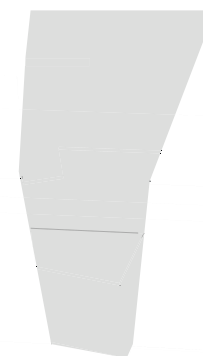
Kontakt med Naturen

Östra fasaden är till stor del uppglasad mot förskolans innergård som skapar ett vackert yttre rum och man får god kontakt med naturen utomhus.

Kommunikation

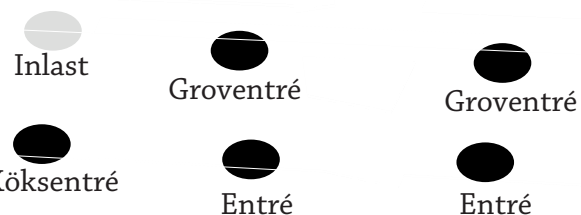
Kommunikationstråk sker längs den uppglasade fasaden i öster, man ser ut över de befintliga murarna och den vackra gröna innergården.

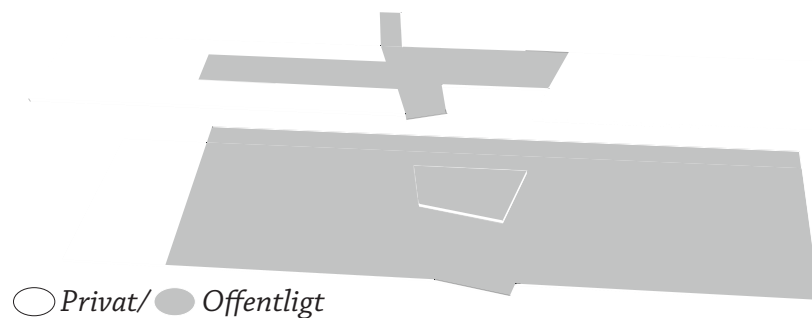
Torg i två plan och rutschkaneavsats på plan tre.

Vertikala rum

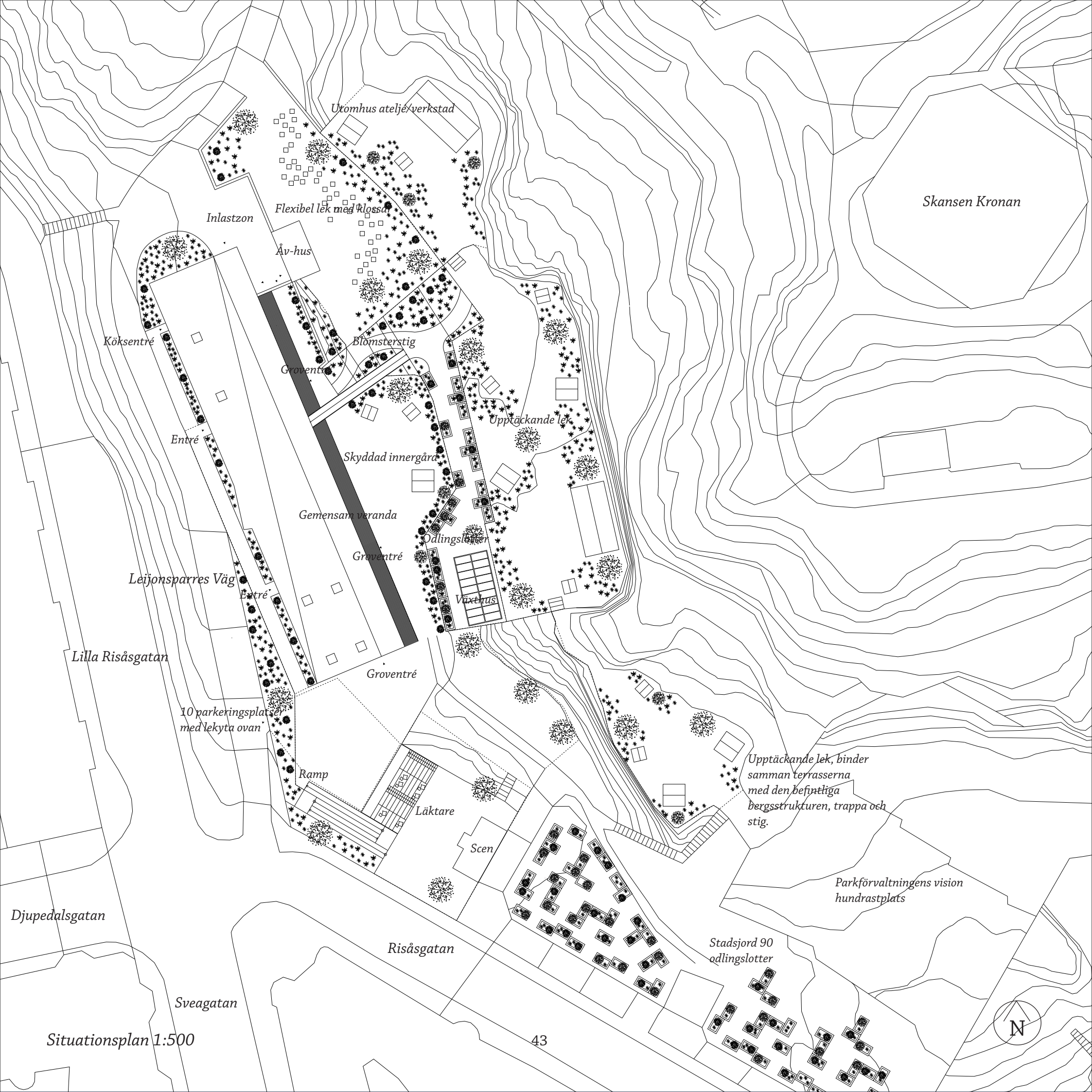
Torget uppmuntrar till rörelse och lek. Här finns rum i rum, olika lekstationer och en rutschkana.

Entré/Inlast

Skansen Kronan

Utöms hus ateljé/verkstad

Flexibel lek med flösa

Inlastzon

Åv-hus

Köksentré

Blomsterstig

Entré

Groventré

Upptäckande lek

Skyddad innergård

Gemensam teranda

Odlingslotten

Leijonsparras Väg

Groventré

Växthuset

Lilla Risåsgatan

Groventré

10 parkeringsplatser
med lektyta ovan

Ramp

Läktare

Upptäckande lek, binder
samman terrasserna
med den befintliga
bergsstrukturen, trappa och
stig.

Parkförvaltningens vision
hundrastplats

Djupedalsgatan

Scen

Risåsgatan

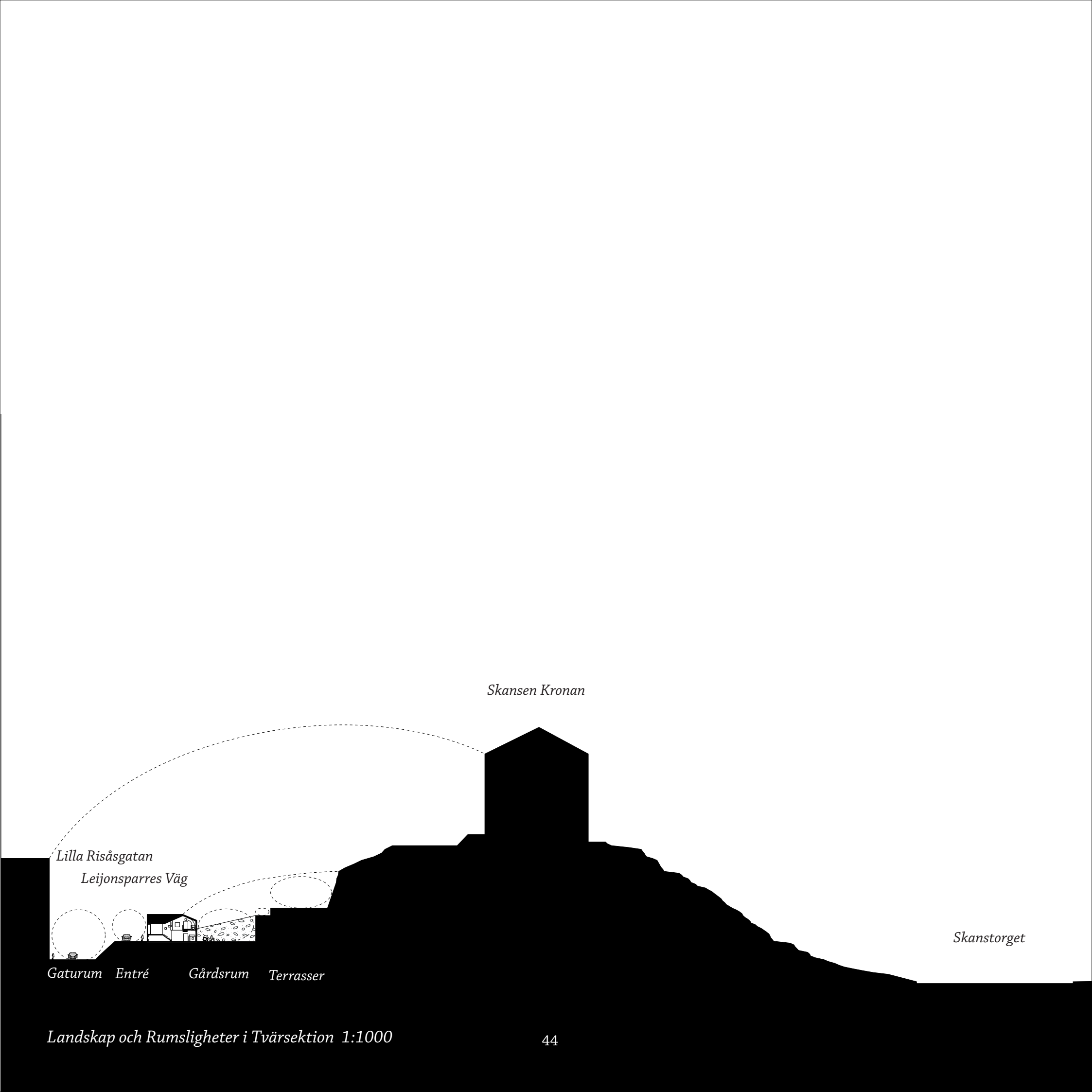
Stadsjord 90
odlingslotter

Sveagatan

Situationsplan 1:500

43

Skansen Kronan

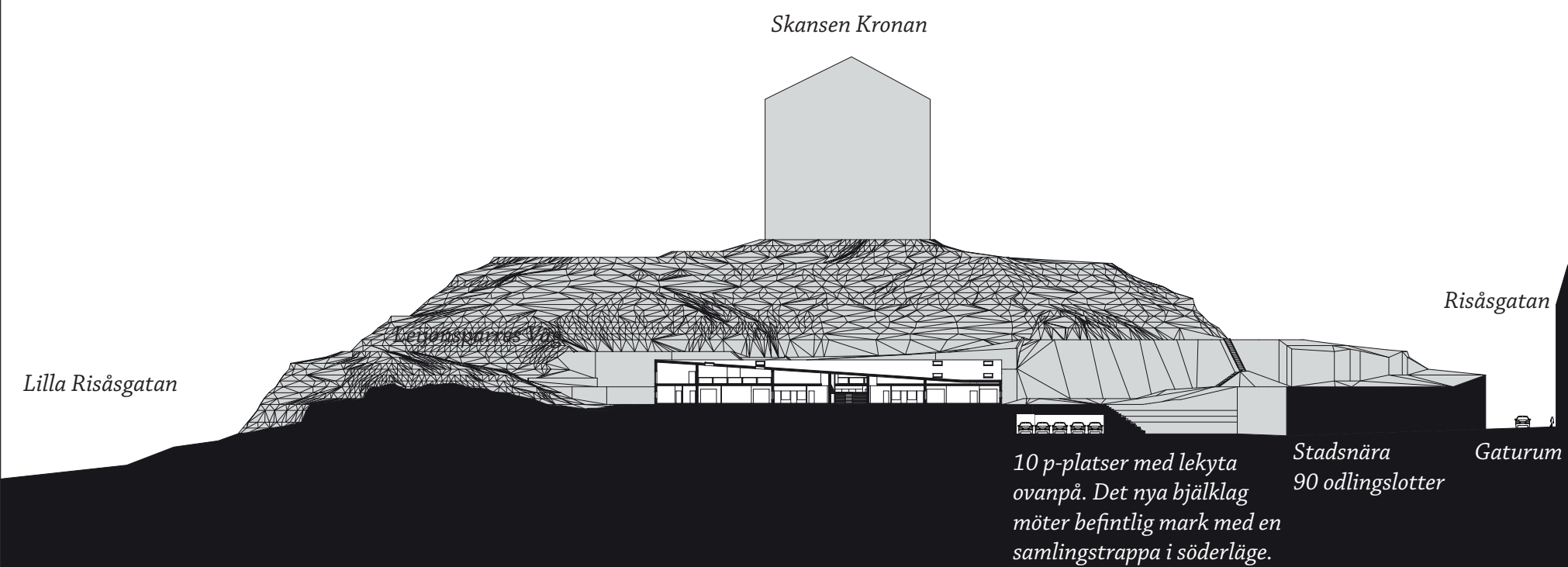
Lilla Risåsgatan

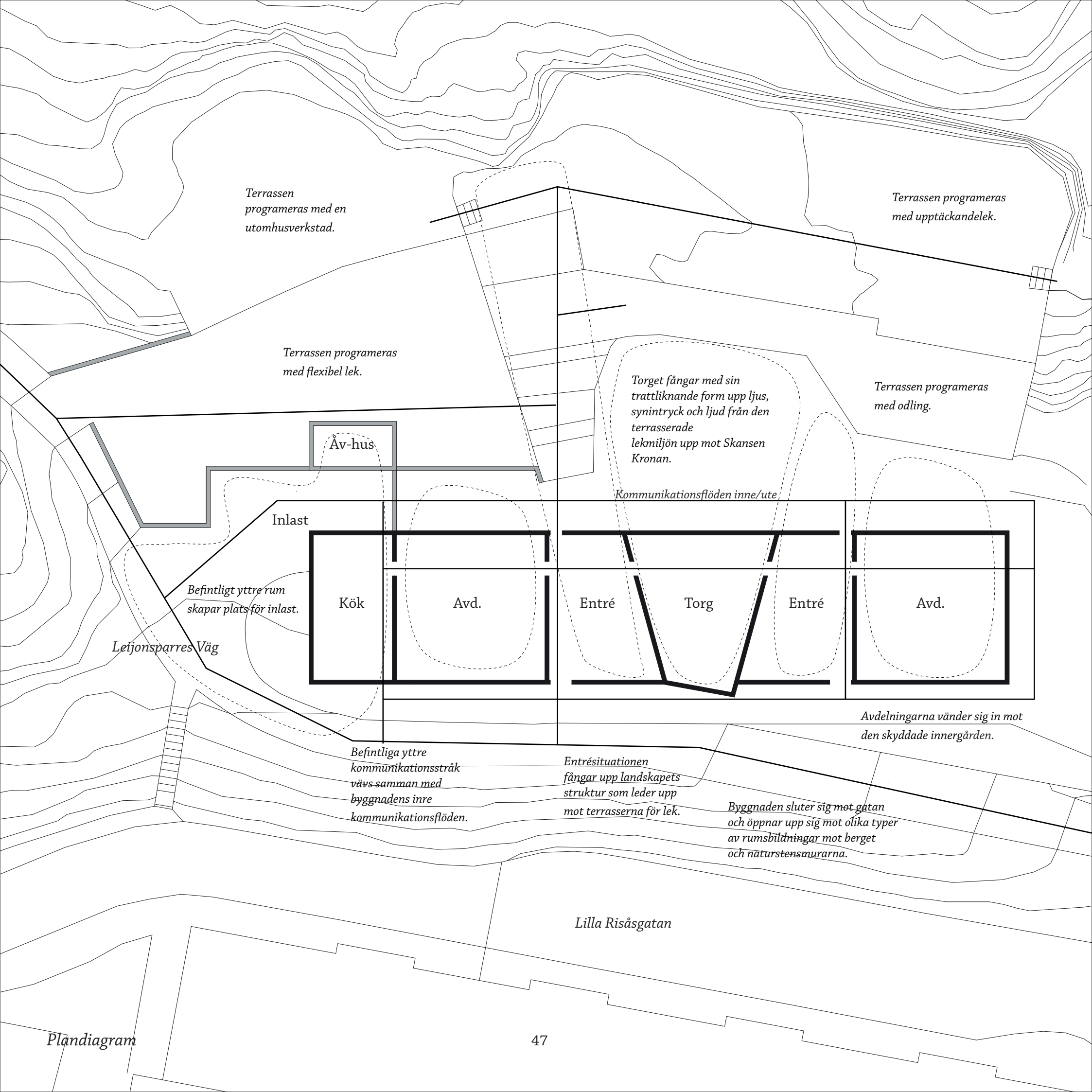
Leijonsparres Väg

Skanstorget

Gaturum Entré Gårdsrum Terrasser

Terrassen programeras med en utomhusverkstad.

Terrassen programeras med upptäckandelek.

Terrassen programeras med flexibel lek.

Terrassen programeras med odling.

Torget fångar med sin trattliknande form upp ljus, synintryck och ljud från den terrasserade lekmiljön upp mot Skansen Kronan.

Åv-hus

Kommunikationsflöden inne/ute

Inlast

Befintligt yttre rum skapar plats för inlast.

Kök

Avd.

Entré

Torg

Entré

Avd.

Leijonspärres Väg

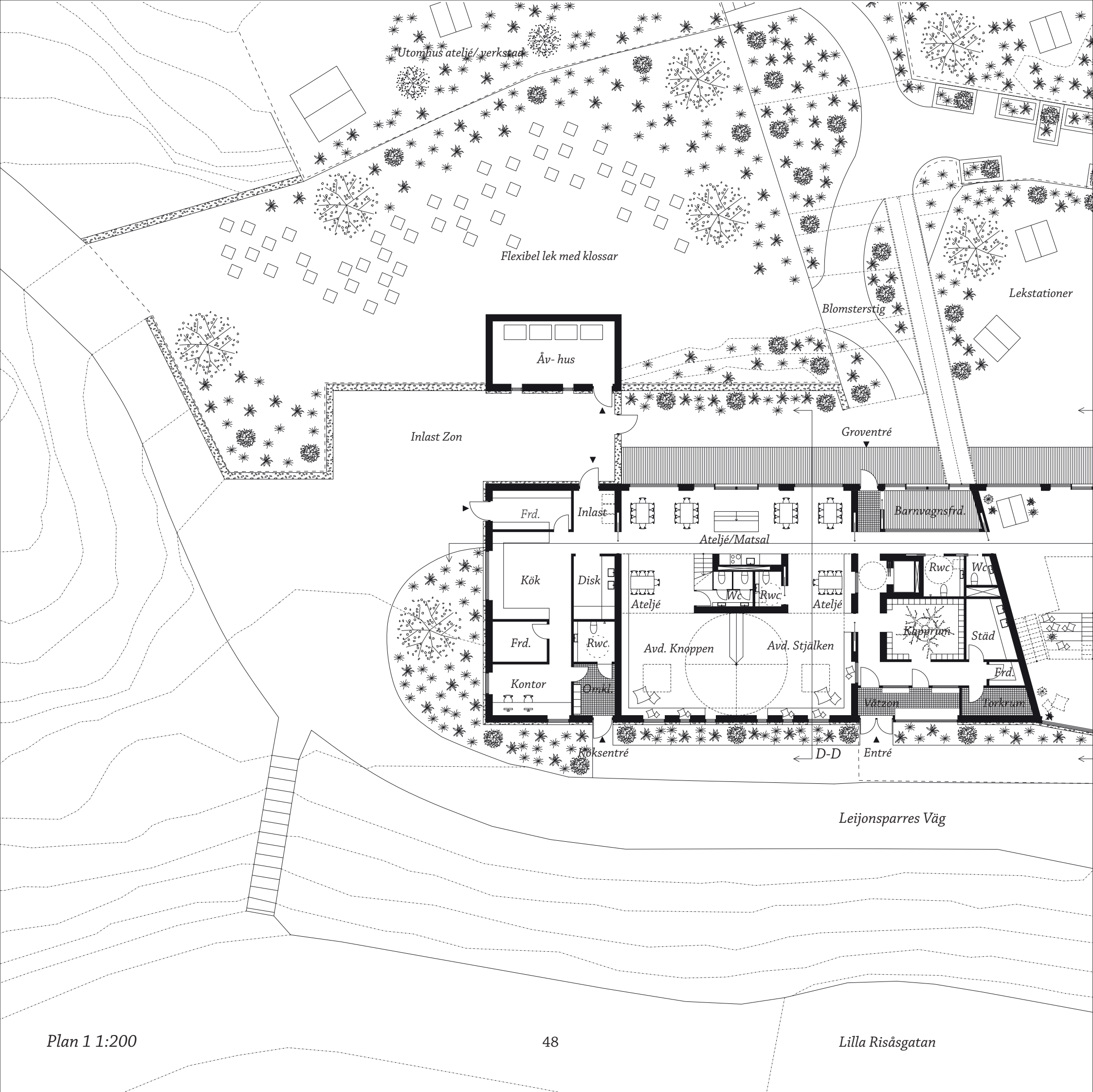
Avdelningarna vänder sig in mot den skyddade innergården.

Befintliga yttre kommunikationsstråk vävs samman med byggnadens inre kommunikationsflöden.

Entrésituationen fångar upp landskapets struktur som leder upp mot terrasserna för lek.

Byggnaden sluter sig mot gatan och öppnar upp sig mot olika typer av rumsbildningar mot berget och naturstensmurarna.

Lilla Risåsgatan

Utomhus ateljé/verkstad

Flexibel lek med klossar

Blomsterstig

Lekstationer

Åv-hus

Inlast Zon

Groventré

Frd.

Inlast

Ateljé/Matsal

Barnvagnsfrd.

Kök

Disk

Ateljé

Wc

Rwc

Ateljé

Rwc

Wc

Frd.

Rwc

Avd. Knoppen

Avd. Stjälken

Kapprum

Städ

Kontor

Disk

Frd.

Vätzon

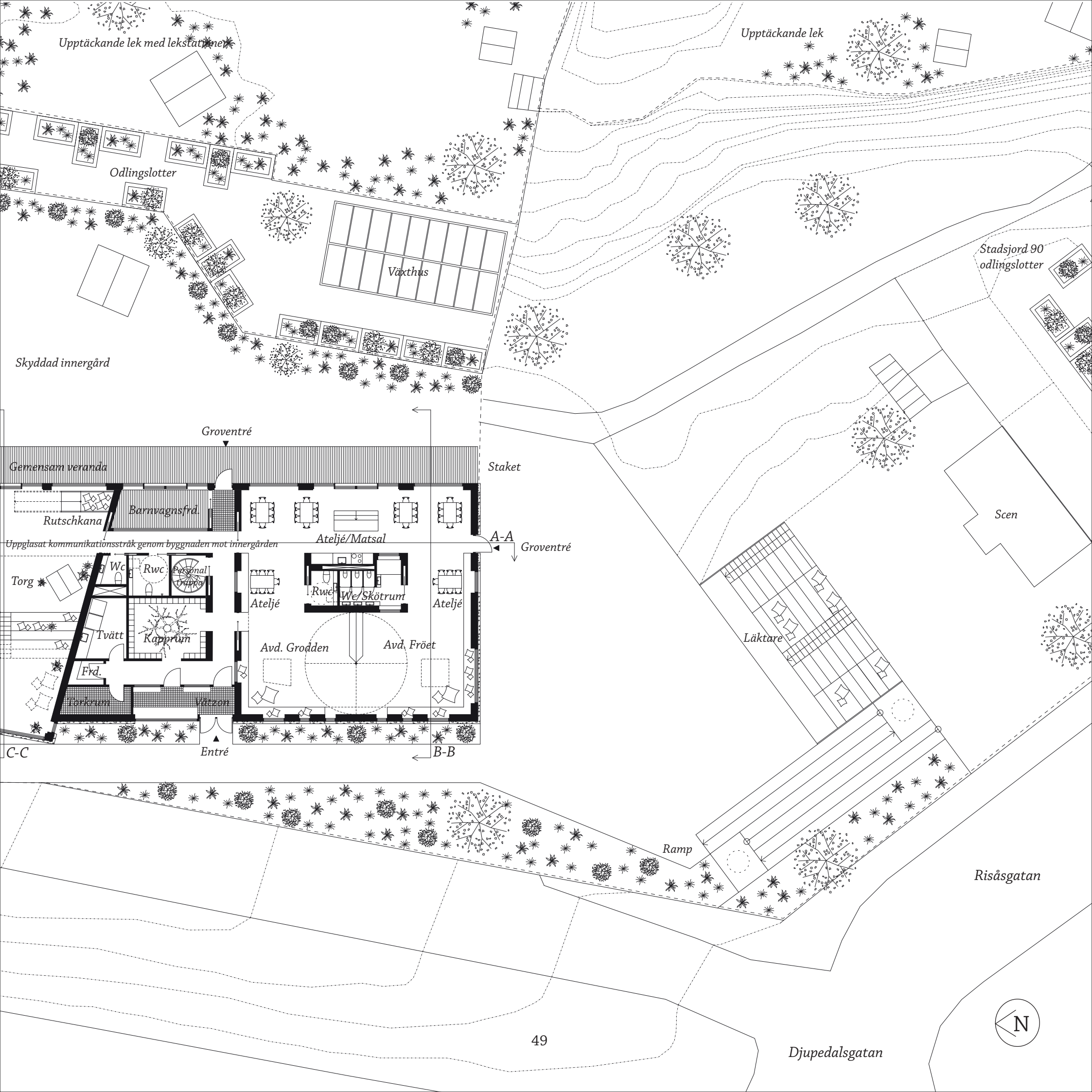
Förkran

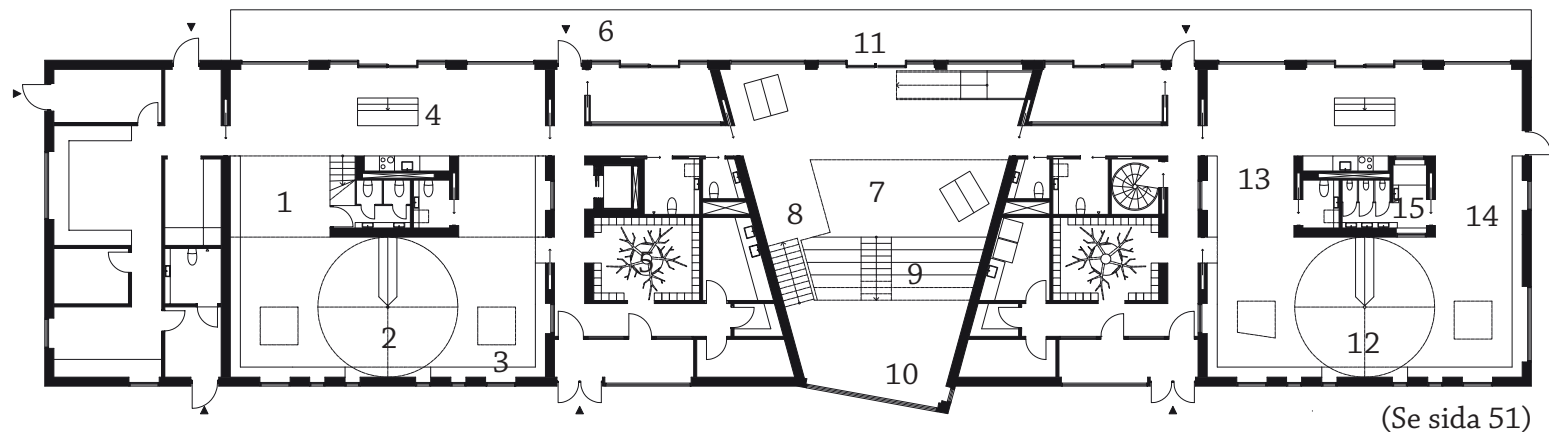
Röksentré

D-D

Entré

Leijonsparres Väg

(Se sida 51)

Arkitekturen som den Tredje Pedagogen

”Med ett språk som är mäktigare än ordet kommunicerar det pedagogiska rummet till barnet vad ett barn är i just detta rum - hur det ska vara, vad det ska göra.”³⁰ - Elisabeth Nordin Hultman

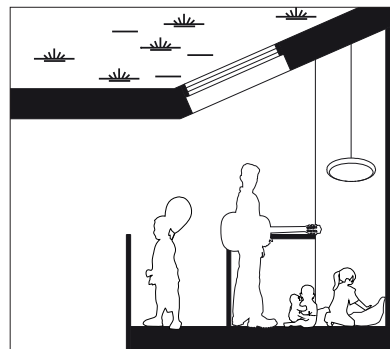
Rummet talar till oss på sitt eget språk och genom de koder som finns inbyggda. Språket är mäktigt, kanske mäktigare än det uttalade och det skrivna. Att äga koden blir allt viktigare eftersom vi bestämmer rummet, men rummet bestämmer också oss. Den som går in i ett rum ställs i relation till det; disposition, inredning och saker i det definierar oss. Det pedagogiska rummet kommunicerar till barnet vad ett barn är i just detta rum-hur det skall vara, vad det skall göra.³¹ När det gäller förskolor så är det fortfarande ganska vanligt att man i planering och utformning av rummen redan lagt in en kod, med en strikt inrutad dagsrutin. De verbala formuleringar som finns i program för förskolans verksamhet är betydligt mera dynamiska och aktiva än de som man vanligtvis klarar av att genomföra i den fysiskt byggda miljön. Vanligtvis så är de pedagogiska verktygen i förskolemiljön, sådana som barnet redan har tillgång till hemma-pennor, kriter, byggklossar och dockleksaker mm.

Mycket av detta beror på traditioner och mönster som är svåra att bryta. Det kostar inte mera att tillhandahålla mera stimulerande och utmanande miljöer och leksaker, men det kräver mera av dem som planerar och genomför byggnationen. Om man tittar på de engelska förskolorna så har de t.ex. inte tiden indelad i så många småstunder, och barnen får därmed mera tid att slutföra sina lekar och aktiviteter. Även i hur rummen indelas, hur de inreds, och hur de utrustas styr den dagliga rutinen i stor utsträckning. Den som skall utforma den fysiska miljön har därför ett stort ansvar för att den uttalade pedagogik man vill genomföra kan förverkligas i de byggnader och miljöer som produceras. Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet.³²

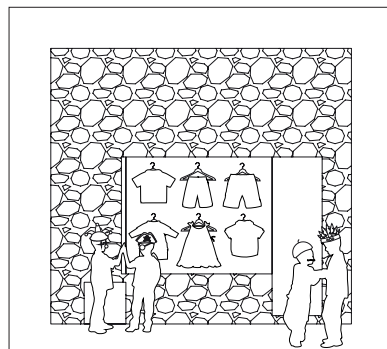
Jag vill i mitt förslag att miljön ska vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet. Miljön skall stärka barnets intresse för att lära och skaffa sig nya erfarenheter och färdigheter. Det skall finnas många olika miljöer i förskolan som associerar till lärande som textateljé och hantverksmiljö mm.

Miljön ska vara sådan att den blir ett redskap för att stärka barnens delaktighet. Där måste också finnas miljöer som stimulerar till vila, lek i mindre grupper och aktiviteter i större sammanhang. Hur vi utformar miljön avgör vad som kan hända i ett rum, men också vad som inte kan hända. En tanke vad det gäller det pedagogiska rummet som man ofta har i detta sammanhang är flexibilitet. Rummen skall kunna förändras alltefter barngruppernas sammansättning och behov. Risken med detta är dock att det flexibla i huvudsak kommer att handla om att flytta runt den inredning som tillhör vårt traditionella mönster. Att flytta bord och stolar och ställa dessa i nya kombinationer, ger bara en illusion av att verksamhetsmiljön förändrats. Om man skall göra det pedagogiska rummet flexibelt så att barnen uppfattar det som ett nytt stimulerande rum, måste det nya rummet förbindas med meningsfulla handlingar, eller med många nya saker att utforska och ta lärdom av. I vår moderna tid upplever man ofta att ramfaktorerna tid och rum är allt för knappa. Detta blir begränsningar som ofta hindrar genomförandet av de mål som formulerats i den pedagogiska planeringen. Exempel på miljöer och inbyggda verksamheter som ger barnen stimulans och där dom kan påverka valet av aktivitet är ”verkstäder”.³³

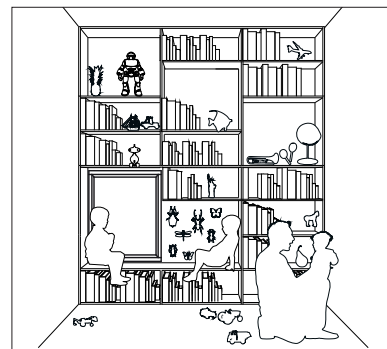
Delarna i en verkstad kan vara: mysrummet med avstressande miljö, snickarummet för skapande verksamhet med handverktyg, ateljén för färg och form, byggrum där påbörjade saker får stå kvar, experimentrum för att testa idéer i praktiken. De utvändiga rummen kan inredas för odling, matlagning, djur och natur, teater mm. Hur miljön i förskolan utformas signalerar vad man vill att barnens lek skall stimulera till. Barnen utvecklas och lär sig saker genom att leka och bearbetar då också de saker som de upplever.

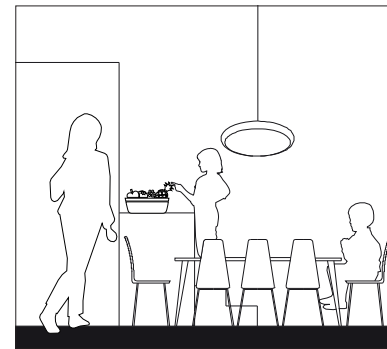
1. Loft, aktiva golv

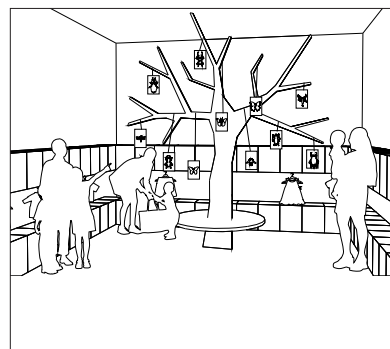
2. Pedagogiska flexibla väggar

3. Fönstersättning i barnens skala

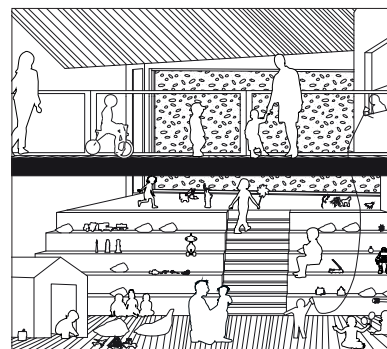
4. Pedagogiskt kök

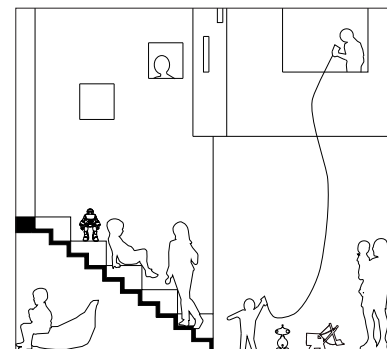
5. Pedagogisk dokumentation

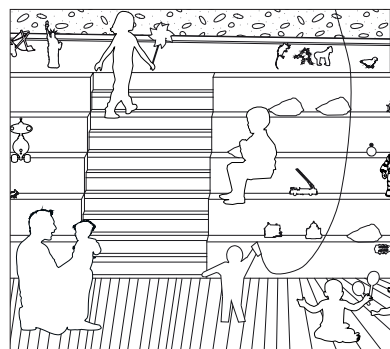
6. Utomhusverkstad

7. Mötesplats för utbyten

8. Rum i rummet

9. Samlingstrappa

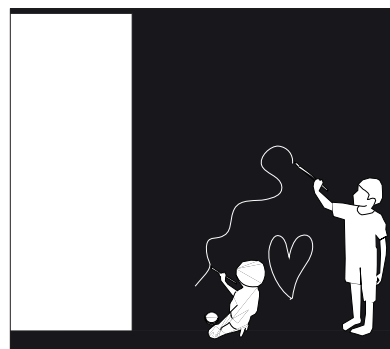
10. Sinnesrum

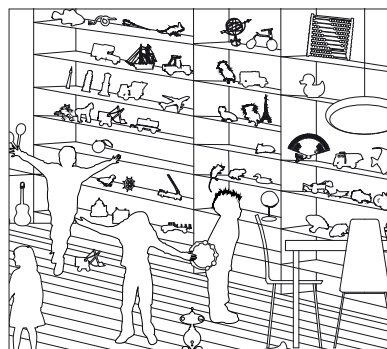
11. Närhet till naturen

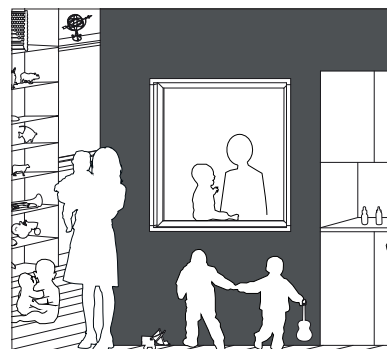
12. Öppna avdelningar

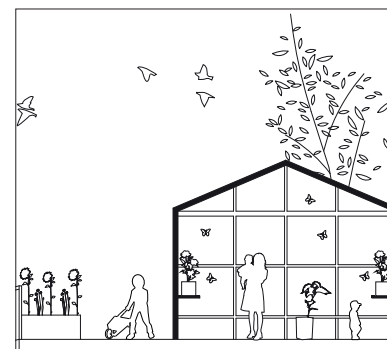
13. Ateljé

14. Tillgänglighet

15. Wc och pedagogiskt rum för de minsta barnen

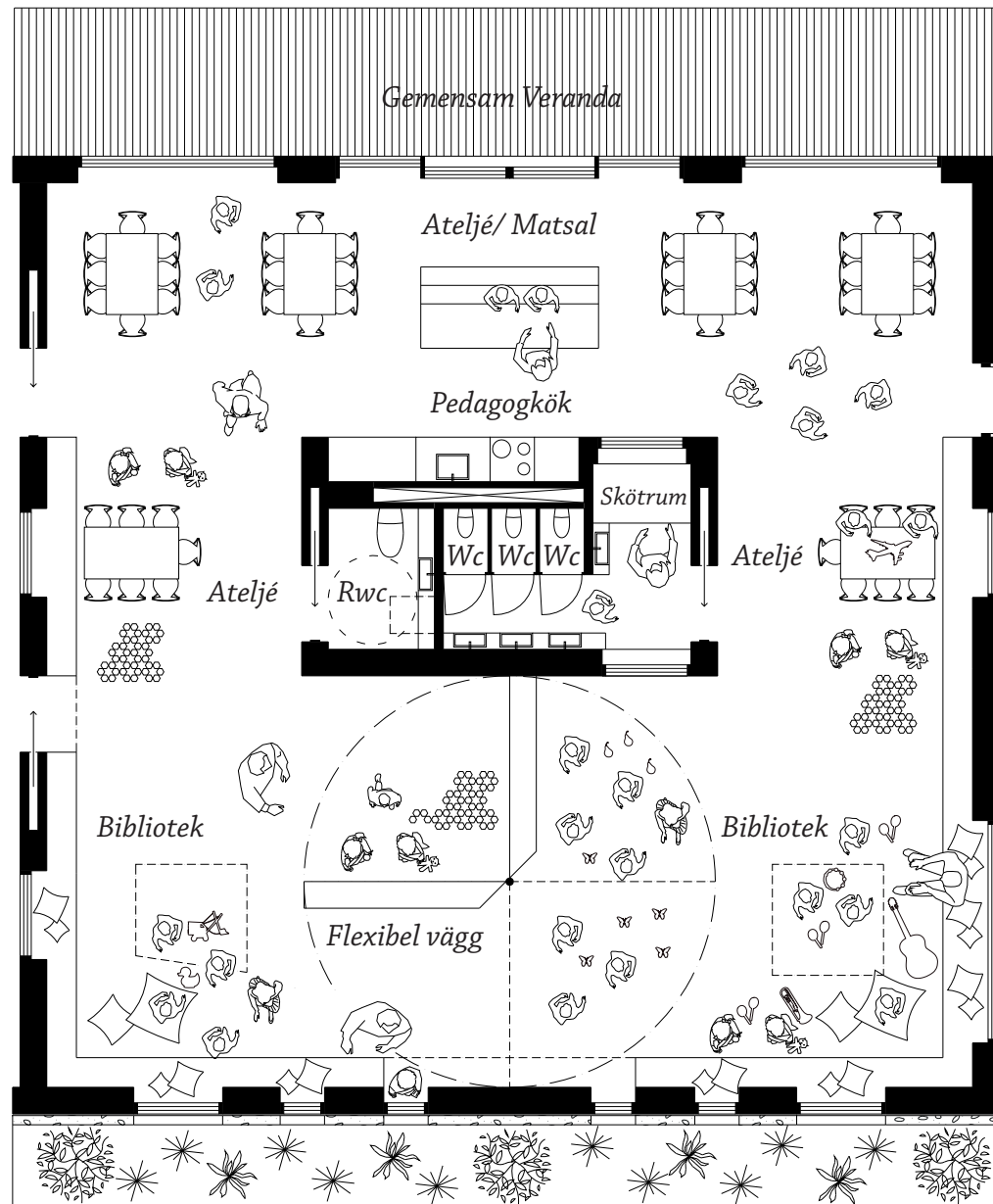
16. Odling, läran om naturen

Ateljé/ Matsal

Arbetslaget har en gemensam uppglasad ateljé på 43 kvm i öster som vätter mot förskolans innergård. Ateljén används även som matsal.

Pedagogkök

Pedagogköket är 3 m långt. Här får barnen vara med och lära sig om matlagning. Arbetsbänken är anpassad så barnen kan kliva upp 2 steg.

Ateljé

I den mindre ateljén på 12 kvm kan barnen dra sig undan om de vill pyssla, spela spel eller ha mindre samlingar.

Wc

Arbetslaget har både en större wc för personal och 3 mindre wc där barnen kan få hjälp eller gå själv. Wc och skötrum delar på 7 kvm.

Fönstersättning

Avdelningarna är helt uppglasade mot öster där man kan öppna upp mot innergården. I väster finns fönster i barnens skala, det finns även fönster man kan sitta i. I söder finns ett uppglasat parti där stenfasadens fortlöper över. Detta skapar ett lekfullt ljusspel inne på avdelningarna.

Skötrum

Skötrummet är uppglasat i pedagogernas höjd på bägge håll, detta för att fortfarande ha en överblick över vad som sker på avdelningen.

Arbetslag

Murgrönans Förskola innehåller 2 arbetslag á 152 kvm, en småbarns- och en storbarnsgrupp á 20 barn/ 3 pedagoger. Detta för att kunna anpassa miljön och material efter barnens behov.

Bibliotek

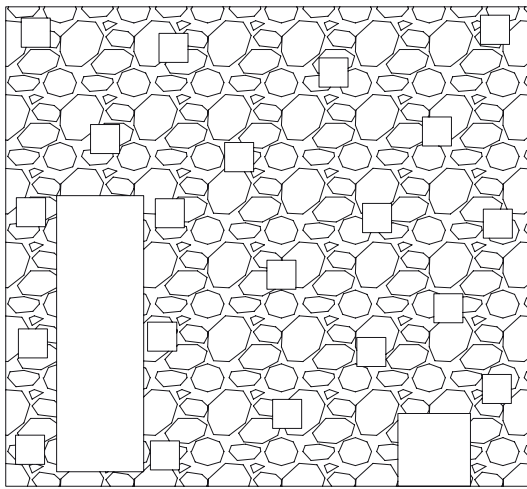
Avdelningarna är 67 kvm. Varje avdelning har ett bibliotek på 35 kvm, en platsbygg bokhylla för allt material barnen behöver. Här kan man även sitta i hyllans nischer.

Flexibel vägg

Varje arbetslag har 2 flexibla väggar som är rörliga 360 grader. De går att låsa i fyra olika lägen. Väggarna är programmerade med olika typer av lek. Rumsbildningarna skapar en yta på 8 kvm, eller går att öppna upp mellan avdelningarna.

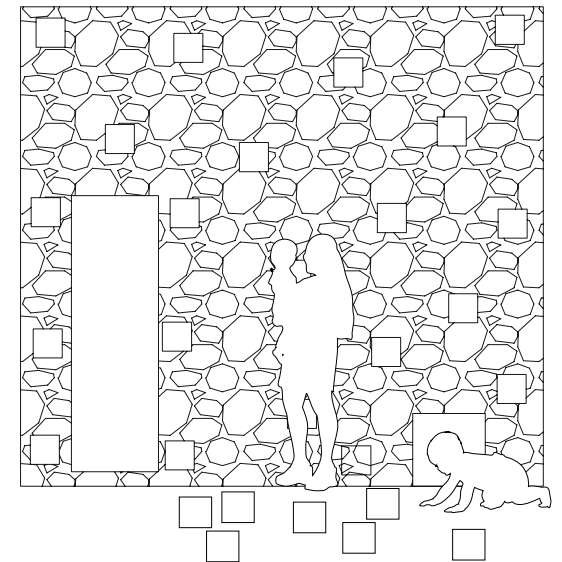
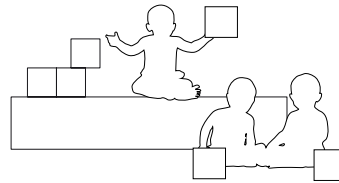
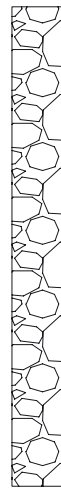

Framsida

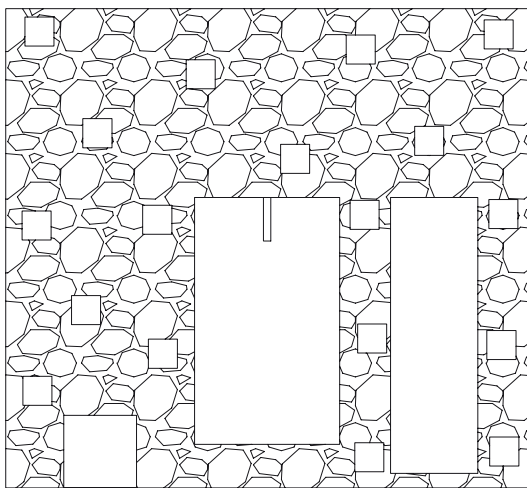

Mjuka uttagbara klossar.

Från sidan

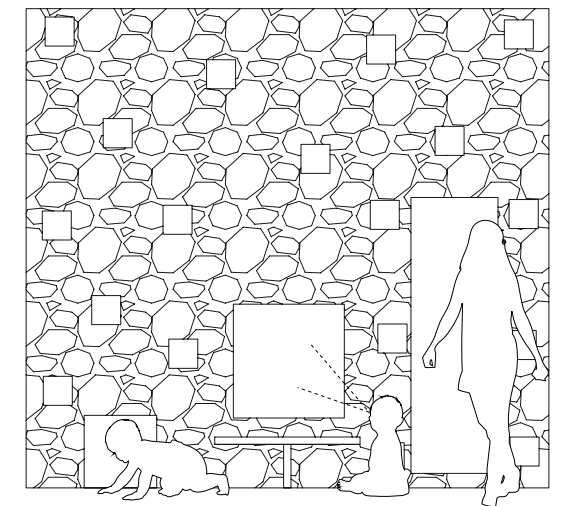
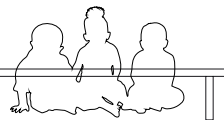
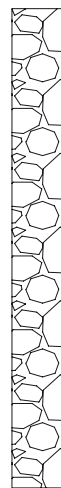

Baksida

Nedfällbart bord och små speglar.

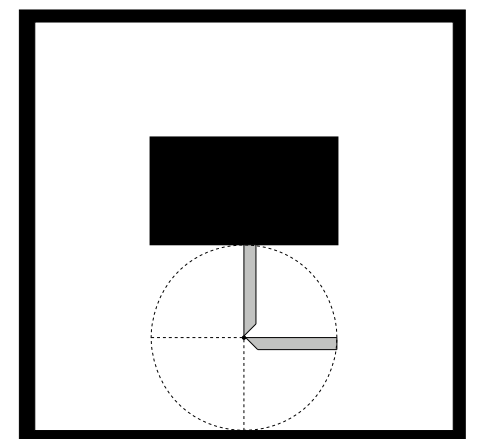
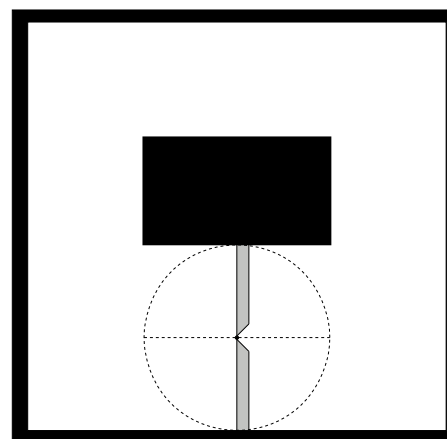
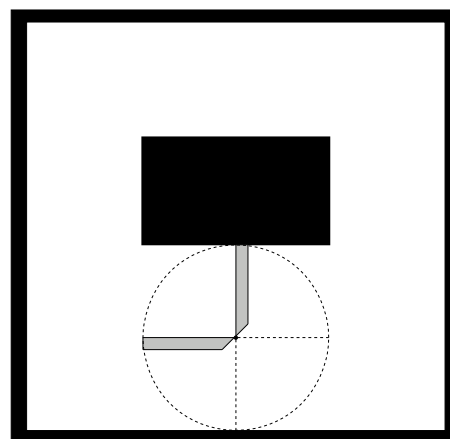
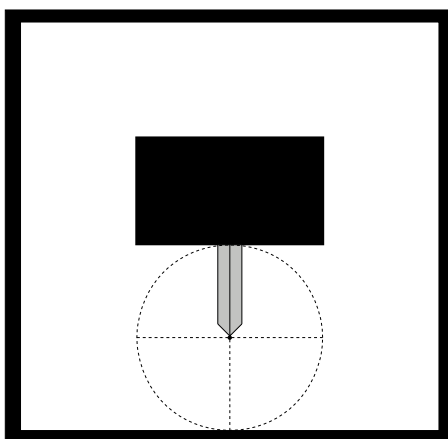
Från sidan

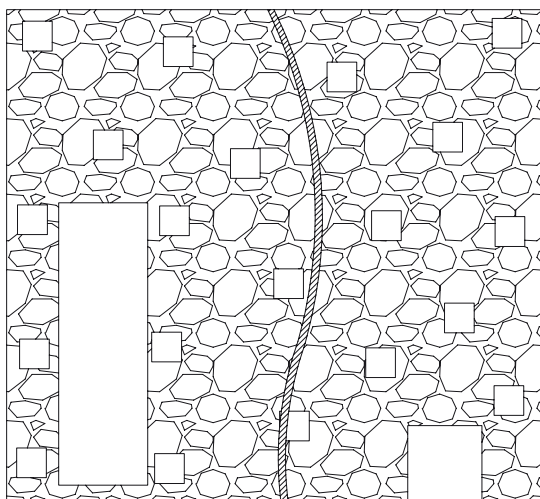
Bakom bordet finns en större spegel.

De flexibla väggarna är anpassade åldersvis efter arbetslagen, små och stora barn. Båda sidorna av väggen är aktiverade och går att låsa fast i fyra olika lägen och kan ställas upp på åtta olika sätt. Generellt för väggarna är att man kan ta bort två större mjuka dynor från väggarna, där det är håltagningar. Genom att lägga ner dynorna på golvet öppnas väggen upp och man kan passera eller krypa mellan avdelningarna.

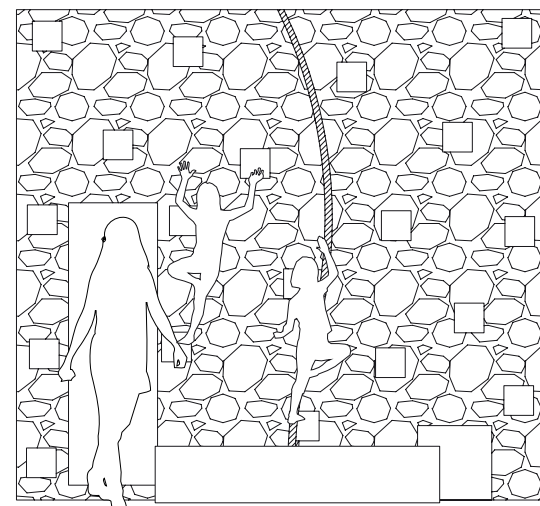
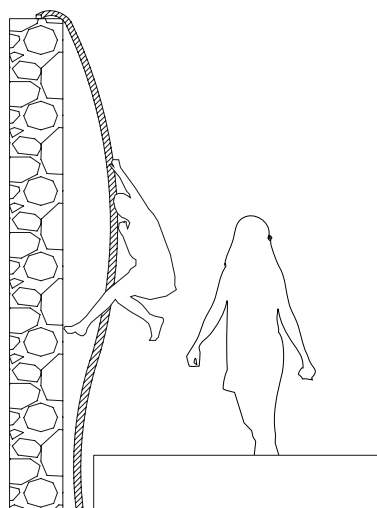
Uppställning

Framsida

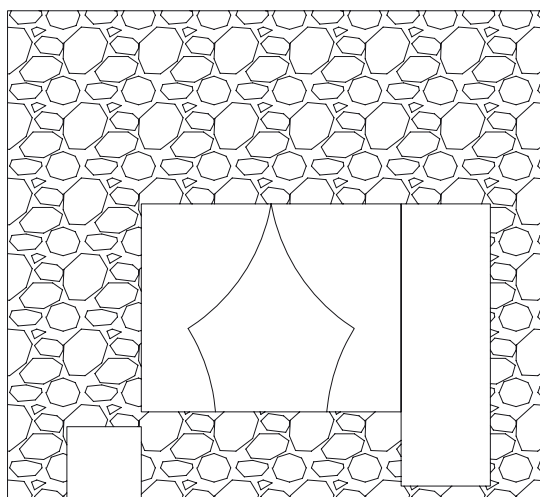

Från sidan

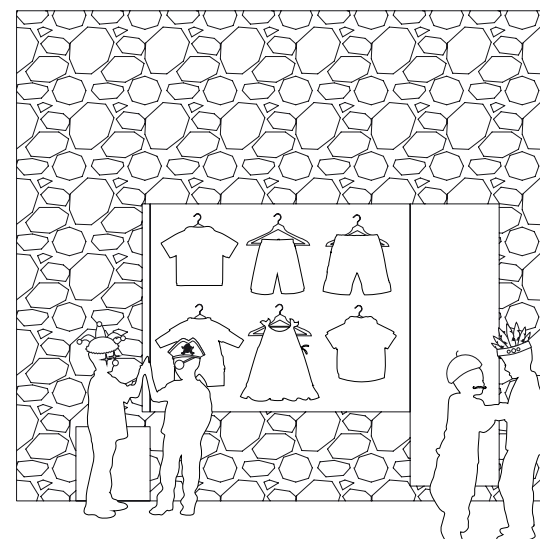
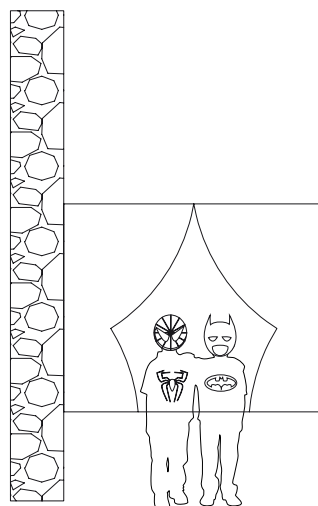

Klättervägg

Baksida

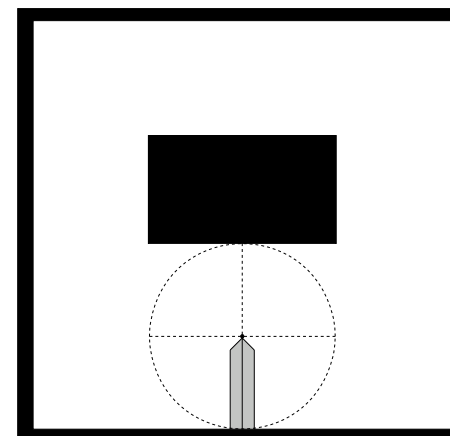
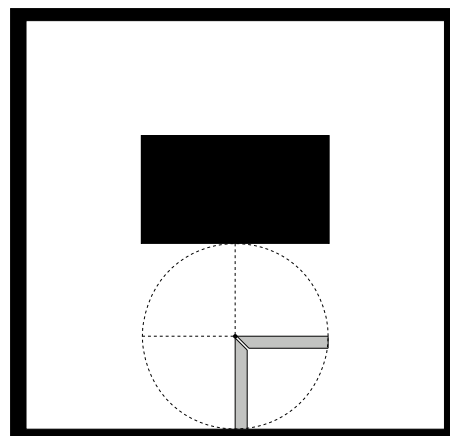
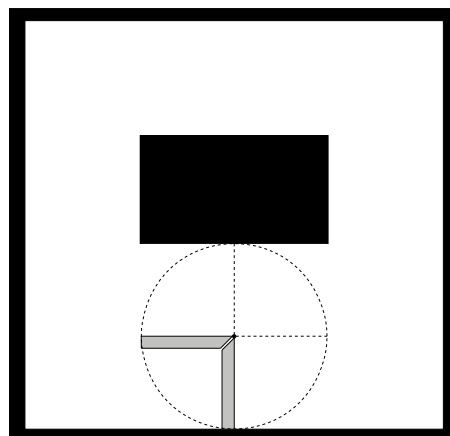
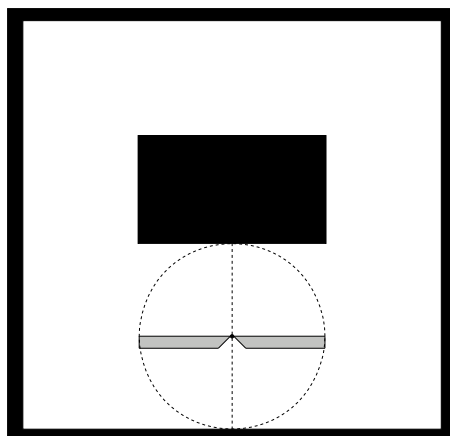
Från sidan

Teater

Utfällbar teater man kan iscensätta.

Bakom ridån finns en garderob med utklädningskläder.

Pedagogik och Flexibilitet

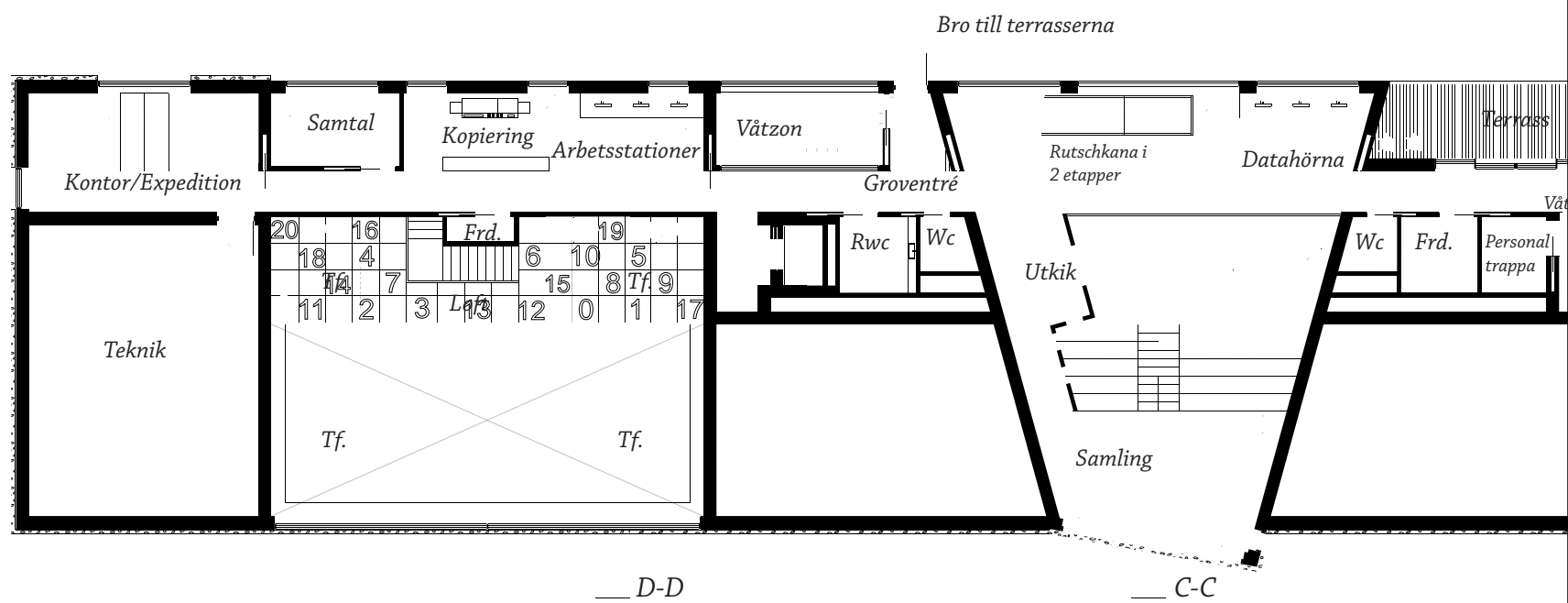
Synen på pedagogik i mitt förslag följer ingen specifik princip, men jag har blivit inspirerad efter mina studiebesök av Reggio Emilia metoden som utgår ifrån avdelningar och ett gemensamt torg. Jag tror på flexibilitet och möjligheten att skapa mötesplatser i mitt förslag. Mitt förslag är en förskola med en flexibel rumsbildning med rörliga väggar i avdelningarna, där avdelningarna kan jobba och samarbeta ihop som arbetslag, uppdelade i stora och småbarnsgrupper eller i andra rumsfigurationer beroende på framtida pedagogisk metod.

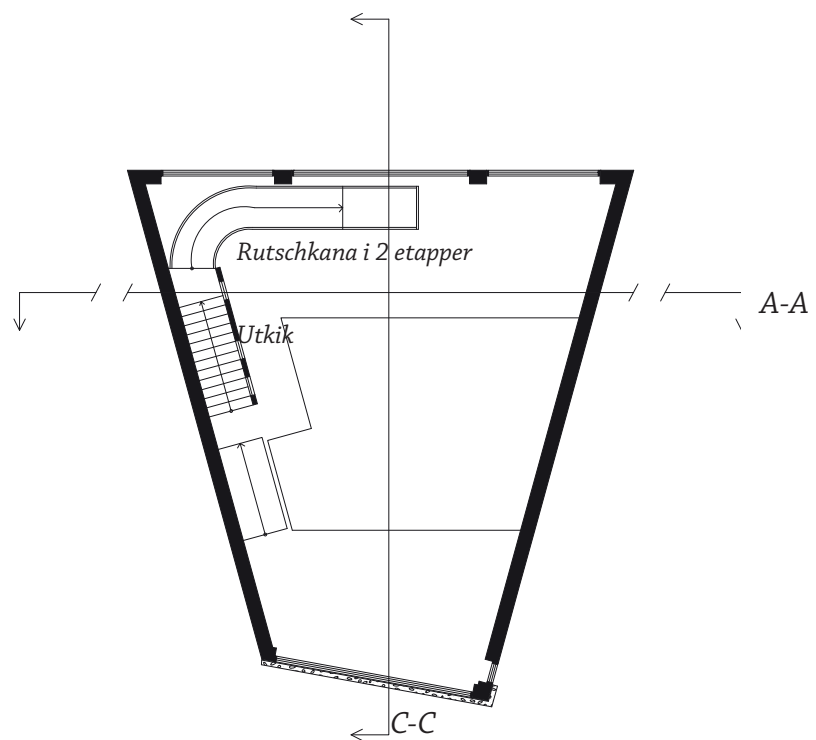
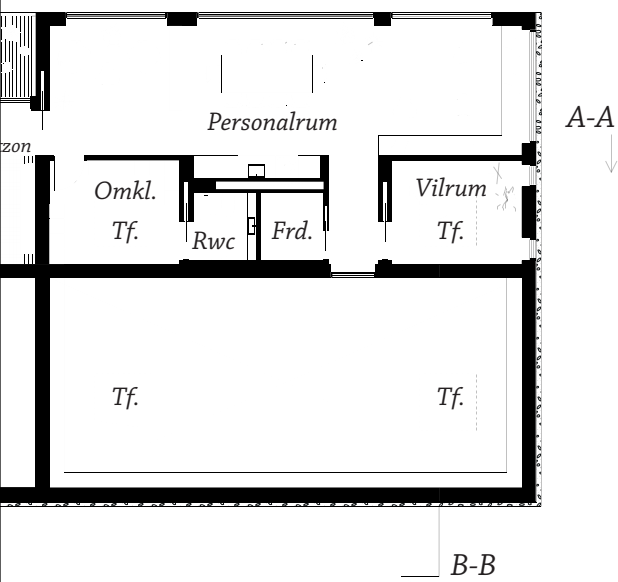
Jag har skapat fyra avdelningar för 80 barn, 12 pedagoger, med 20 barn, 3 pedagoger per avdelning.

I mitt förslag har det varit viktigt för mig att skapa arkitektur som uppmuntrar till lek och samtidigt underbygga pedagogik i ett flexibelt tillvägagångssätt. Genom rörliga väggar skapar jag olika rums upplevelser, rum i rummet och en förändlighet i avdelningarna som barn stimuleras av. Väggarna formar en abstrakt interiör, men kan även användas som ett pedagogiskt verktyg. Väggarnas användning programmeras av olika typer av lek och lärande, så som klättervägg, teater, byggklossar, speglar och passager, men med fantasins hjälp finns det inga begränsningar hur de kan användas.

I varje arbetslag har man en gemensam ateljé som även används som matsal och som har tillgång till var sitt pedagogiskt kök. Även detta blir ett pedagogiskt rum som man får vara delaktig i olika typer av aktiviteter. Toaletterna i varje avdelning kan användas i pedagogiskt syfte för de mindre barnen.

I alla delar av huset finns inbyggd pedagogisk inredning och utrustning. Redan i entréns kapprum format som en innergård finns ett träd, där barnen kan hänga upp sina alster där föräldrarna kan vara delaktiga vad förskolan har för pågående teman eller aktiviteter. När man sedan kommer in i den stora gemensamma "torget" finns det trappor, avsatser, rutschkana och annan lekutrustning som ska stimulera barnens kreativa leklust. Alla inbyggda delar ska kunna användas på olika sätt beroende på hur barnen uppfattar sin omgivning i ett visst sammanhang. Utomhus fortsätter denna programmering i form av flexibel utrustning som kan användas och återanvändas på oändliga sätt. Här finns platser för bygglek, matlagning, odling, fysiska övningar, upptäcksfärd och allt vad barnens inneboende kreativitet uppmanar till. Målsättningen är att planeringen ska ge upphov till en mängd olika aktiviteter som kanske bara ett barns oförstörda fantasi kan skapa.

Rum i Rummet

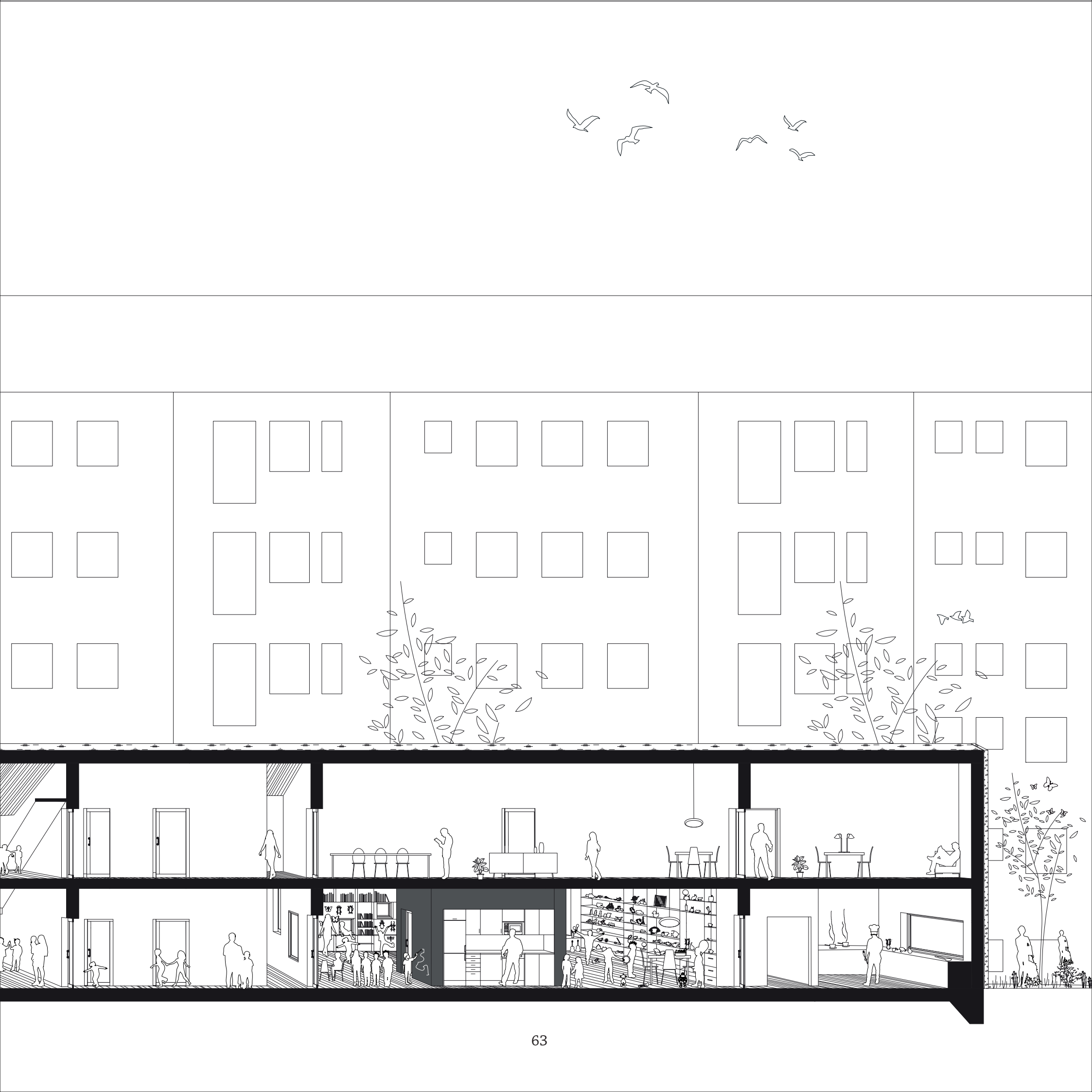
Rum är en abstrakt term som används för att beskriva en yta som har begränsningar eller barriärer som ger en känsla av inneslutenhet. Ett rum i en byggnad begränsas normalt sett av golv, väggar och tak. Ett yttre rum är till skillnad från det inre rummet inte skyddat från klimatpåverkan, men har ändå begränsningar som gör att det känns omslutande. I båda rumstyperna kan man även prata om ”rum i rummet”. I en förskola som är flexibel, vill man på olika sätt skapa rumslighet i det stora rummet, eller genom flexibla arrangemang kunna skapa rum för olika typer av verksamhet. Ett stort rum kan genom rörliga väggdelar få olika storlekar beroende på gruppens storlek och vilken aktivitet man vill genomföra. Även genom att utnyttja möbler och draperier m.m. på olika sätt kan miljöer med olika känsla skapas. Ljud, ljus och färg kan användas för att skapa rumsligheter i det stora rummet. Två rum som i praktiken är identiska kan bara genom att ges olika färgsättningar få helt olika karaktärer och stimulera till olika sinnesstämmningar. Vilka rum vill man då skapa i en förskola, som stimulerar barnens alla sinnen och behov. Barnens behov av vila, mat och hygieniska behov är basbehov som måste uppfyllas på bästa sätt enligt gällande regler och senaste rön inom dessa områden.³⁴

Svårare är att utforma rummen så att de även stimulerar barnens behov av aktiv lek där de lär sig nya saker och bearbetar de upplevelser de får i en kreativ miljö. Ett stort rum stimulerar barnens behov av att röra sig och uttrycka sig genom fysiska aktiviteter. Är detta rum då inte utrustat med inredning som stimulerar till aktiviteter som utvecklar och stimulerar, så kan det få motsatt effekt och verka skrämmande och ödsligt. Olika nivåer, takhöjder, färgsättning, reglerbart ljus är som tidigare nämnts faktorer som omedelbart påverkar hur vi uppfattar det stora rummet. I det stora rummet kan man skapa små nischer, ramper, avsatser och få ett landskap där barnen kan få utlopp för all den energi som de har inombords och vill uttrycka på något fysiskt sätt genom att springa, hoppa, dansa eller agera ihop med andra barn.³⁵

3-D Sektion A-A

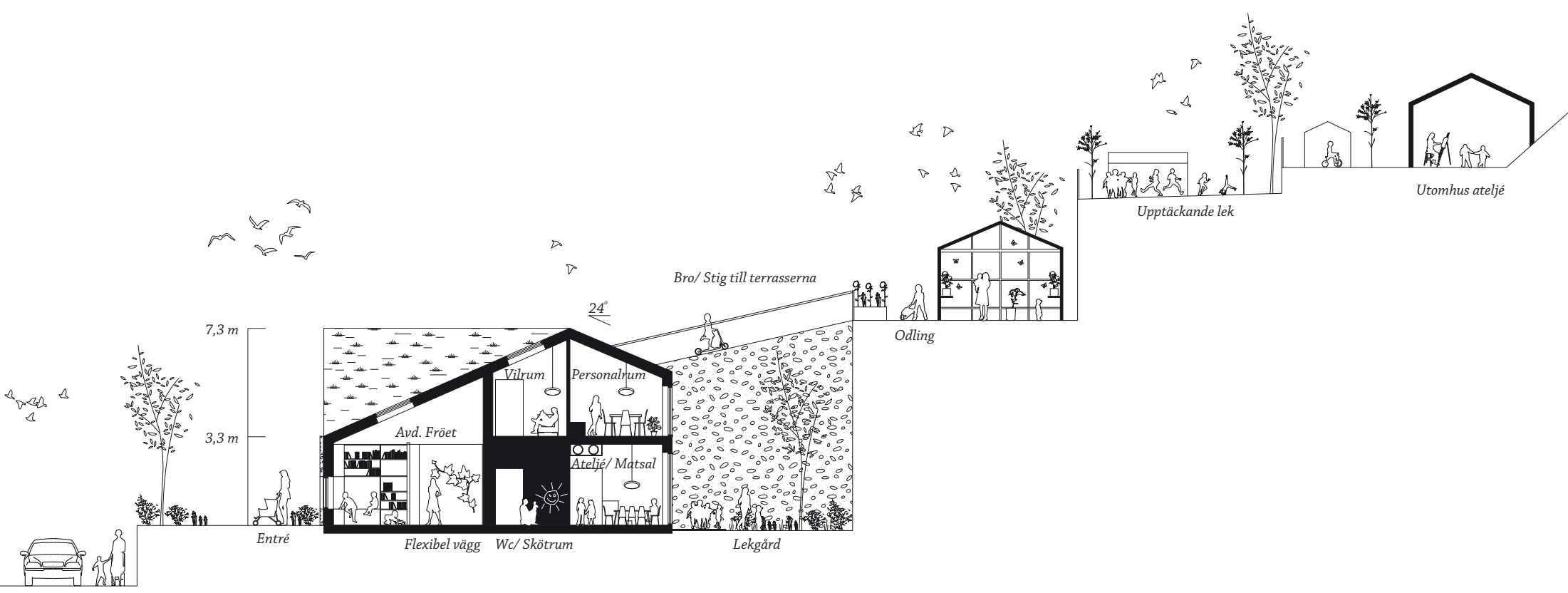

Utomhusmiljön

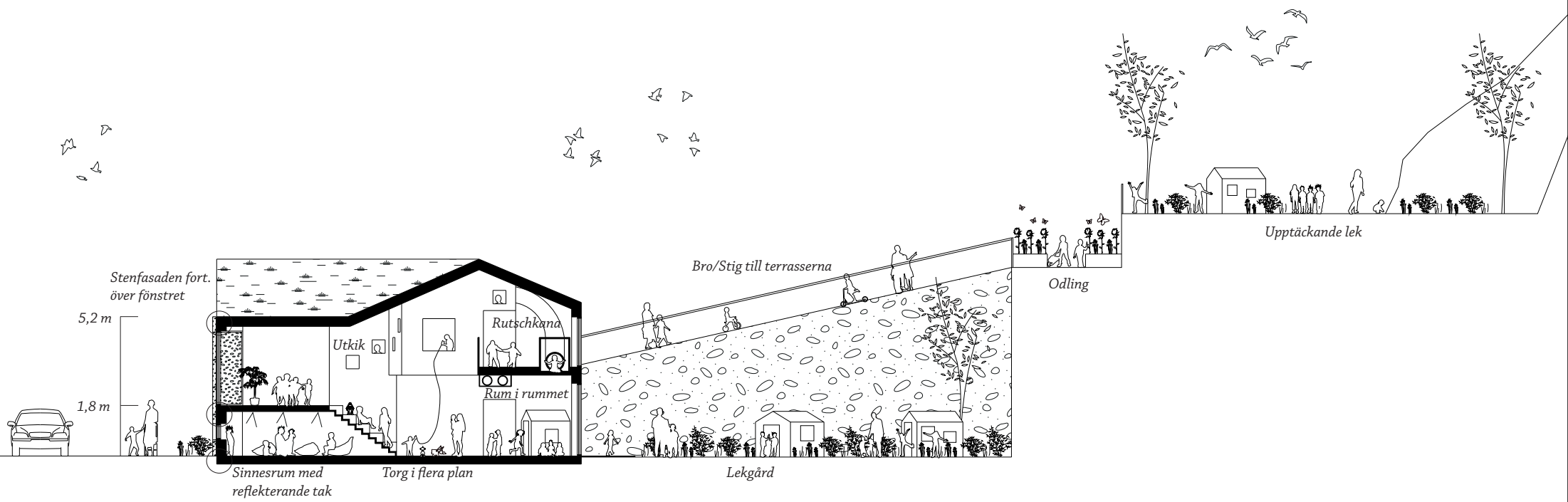
När barnen kommer ut från byggnaden, så möts dom av ett yttre rum som ramas in av de befintliga stenmurarna och husets mera mjuka träfasad. På murarna klänger murgröna, som växer längs med diskret monterade stålvajrar. När man vill komma upp till odlings och lekterasser använder man sig av det naturliga stråket som redan finns. För att göra denna vandring mera intressant och mjukare, så ligger gångvägen i serpentiner upp mot varje enskild terrass. På den yta som ligger längs med vandringen planteras olika sorters växter och blommor, som namnges. Barnen kan då med hjälp av sina pedagoger få lite naturlära med sig i bagaget på vägen upp. På första terrassen finns material att bygga kojor av, balansera, klättra och samlas runt.

Här finns även en grillplats där man kan samlas och äta och sjunga mm. På nästa nivå återfinns odling och växthus. Här får barnen lära sig om naturen och livscykeln genom att plantera, skörda och se fåglar, fjärilar och insekter och deras samverkan i naturen. Högst upp ligger två terrasser, där den ena är programmerad för verkstäder, där man kan snickra, bygga och skapa alster och även måla skulptera när vädret tillåter. Den andra har stationer utplacerade som uppmanar till kreativa och upptäckande lekar. Stationerna börjar på terrassen och fortsätter utanför tomtens ramar, för att man skall låta barnen gå på upptäcktsfärd i den naturliga strukturen och även kunna använda den närliggande platån.

För att komma tillbaka, så tar man antingen samma väg tillbaka, eller så går man via de befintliga trapporna ner mot förskolans scen och läktare i söder. Bra för barnen är att få känna sin självständighet ute på upptäcktsfärd och få fysiska utmaningar vid vandring genom terrängen. Landskapet lockar till lek, och det blir mycket springa, klättra och hoppa på ett naturligt sätt. Det finns varierad typ av terräng med olika svårighetsgrad för alla åldrar. Utomhusmiljön är även tillgänglighetsanpassad med en bro från plan tre, som landar vid dom första terrasserna.

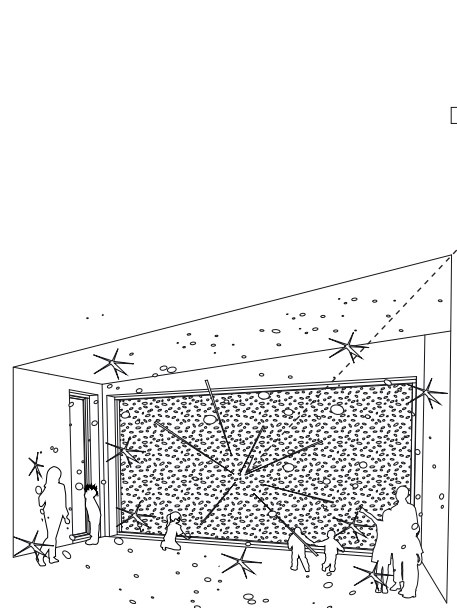

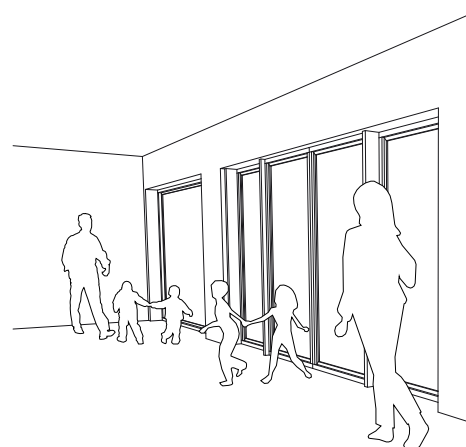
Fönsterkoncept

I fönstersättningen har jag utgått utifrån barnens skala. Det jag vill uppfylla med fönstersättningen är bra ljusförhållanden, lekfullhet, spännande ljusspel, utblickar och tillföra funktioner som sittnischer och förvaring.

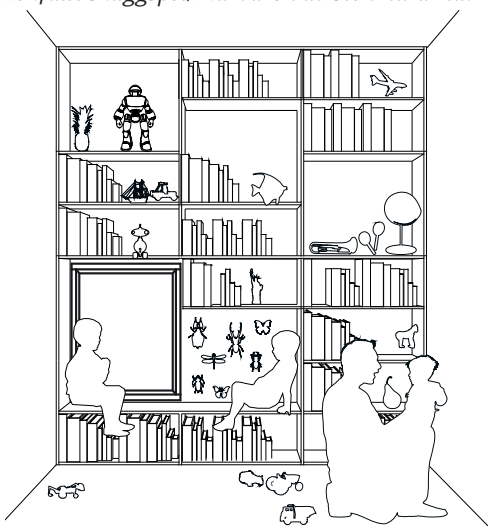
Genom att låta fasaden gå förbi vissa bakomliggande fönsterna skapar jag ett sammanhållet fasaduttryck och inifrån byggnaden får man en känsla av närvaron av muren. Stenfasaden bildar även ett vackert och lekfullt skuggspel inne i byggnaden.

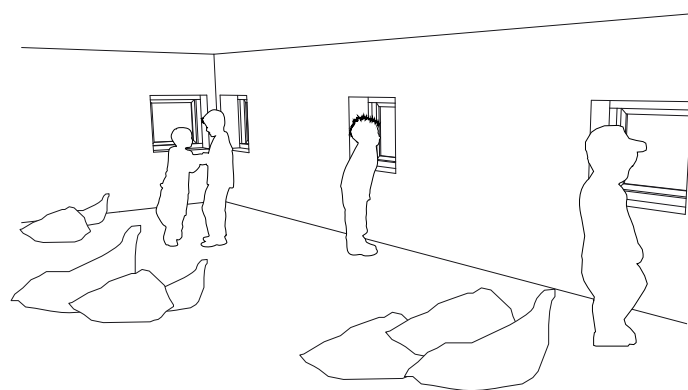
Lekfullt skuggspel/Närvaron av stenmurarna.

Uppglasat kommunikationsstråk/Kontakt med innergården.

Sittnischer och Förvaring.

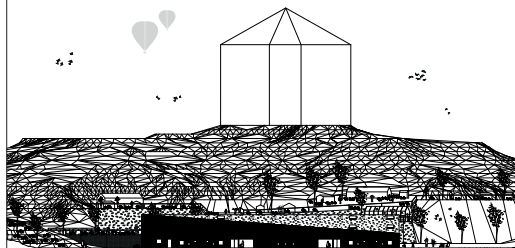

Utkik utifrån barnens skala.

Dagsprogram

Exempel på hur byggnaden kan användas över ett dygn.

08:00

Barnen kommer till förskolan.

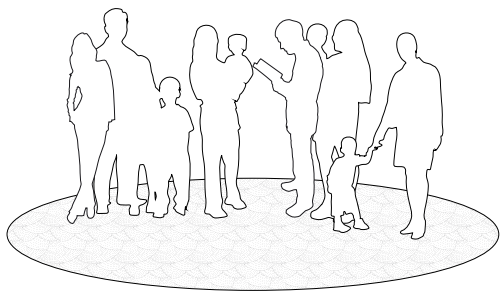
08:00-16:00

Barnen bestämmer själva över sina aktiviteter under dagen.

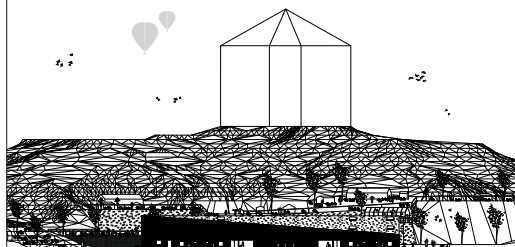
08:00-16:00

Team Murgrönan

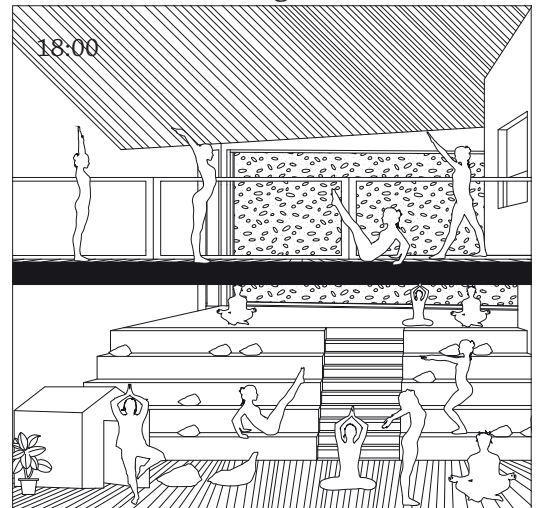
Arbetslagen samarbetar för att få ut det bästa utifrån verksamheten.

16:00

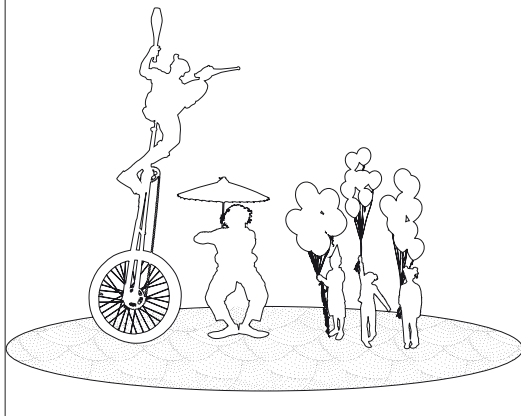
Barnen blir hämtade från förskolan.

18:00

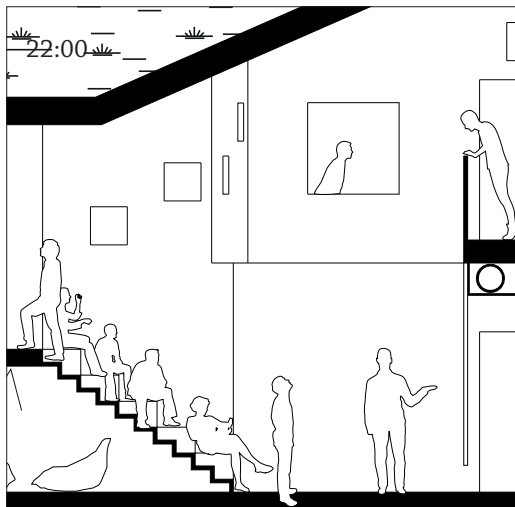
Kvällskurser t. ex. Yoga.

20:00

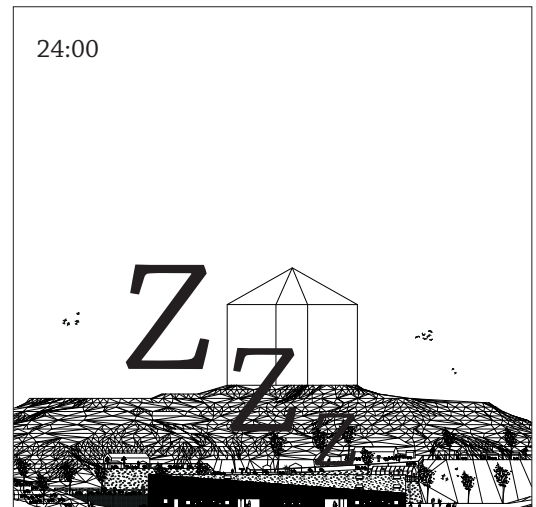
Uthyrningar t.ex. Barnkalas.

22:00

Bio/Pecha Kucha

24:00

Nattis

Hållbar Utveckling

När man bygger en ny förskola i dag måste man lägga stor vikt vid att den ingår i systemet för en hållbar utveckling. Hållbar utveckling innebär att man tar stor hänsyn till naturens ändliga resurser, men också att barnen som växer upp i denna miljö lär sig att vara hänsynsfulla mot sin omgivning och förstår innebörden av vad ett överutnyttjande av naturtillgångar innebär på hela ekosystemet.

Förskolan Murgrönan vill därför visa för barnen i en liten skala hur kretsloppet fungerar, och hur man som människa måste agera för att bibehålla balansen i det lilla lokala systemet, men också vad det i förlängningen innebär globalt. Även den sociala biten är ju väldigt viktig för att i framtiden kunna agera som liten kugge i det stora sammanhanget. En isolerad varelse kan inte uträtta mycket, men tillsammans i mindre och större nätverk som jobbar i samförstånd blir de en maktfaktor att räkna med. Viktigt för att uppnå detta mål är ju då att barnen genom lek och fysiska övningar förstår hur vi som biologiska varelser fungerar ihop med byggd och naturlig miljö, och vilka konsekvenser en liten individuell insats får, om alla jobbar i lag mot samma mål.

Även arkitekturen ska var hållbar på så sätt att man i så stor utsträckning som möjligt använder förnyelsebara råvaror och material som kan återanvändas och är enkla att underhålla och reparera utan stora ekonomiska insatser. Anpassning till platsen är också mycket viktig, så att inga större ingrepp behöver göras i naturen som rubbar ekosystemet. Byggnaden i sig måste också ha en lång livslängd och kunna användas till flera olika ändamål, då det kanske redan i en snar framtid behöver anpassas för andra brukare om behoven i samhället förändras. Sådana verksamheter kan vara dagcenter för äldre, nattis, föreningsliv mm. Att bygga permanent och på ett hållbart sätt belastar samhällsekonomin mindre än att göra tillfälliga lösningar som är färdiganvända efter några få uthyrningsperioder.³⁶

En Hållbar Förskola

Permanenta och flexibla lösningar ger en bättre ekonomi ur samhällets perspektiv.

Intelligenta transporter/
Lokala byggmaterial

Om planeringen görs i samförstånd med politiker, brukare och samhället i stort får man en hållbarare ekonomi på längre sikt.

Ekonomi

Använda sunda och förnyelsebara byggmaterial.

Flexibla lokaler ger attraktiva mötesplatser för andra samhällsfunktioner.

Fysisk aktivitet i unga år ger en bättre hälsa, och bättre inlärningsförmåga.

Utnyttja de naturliga förutsättningarna på platsen.

Trygga och kreativa miljöer.

Socialt

Lokal dagvattenhantering.

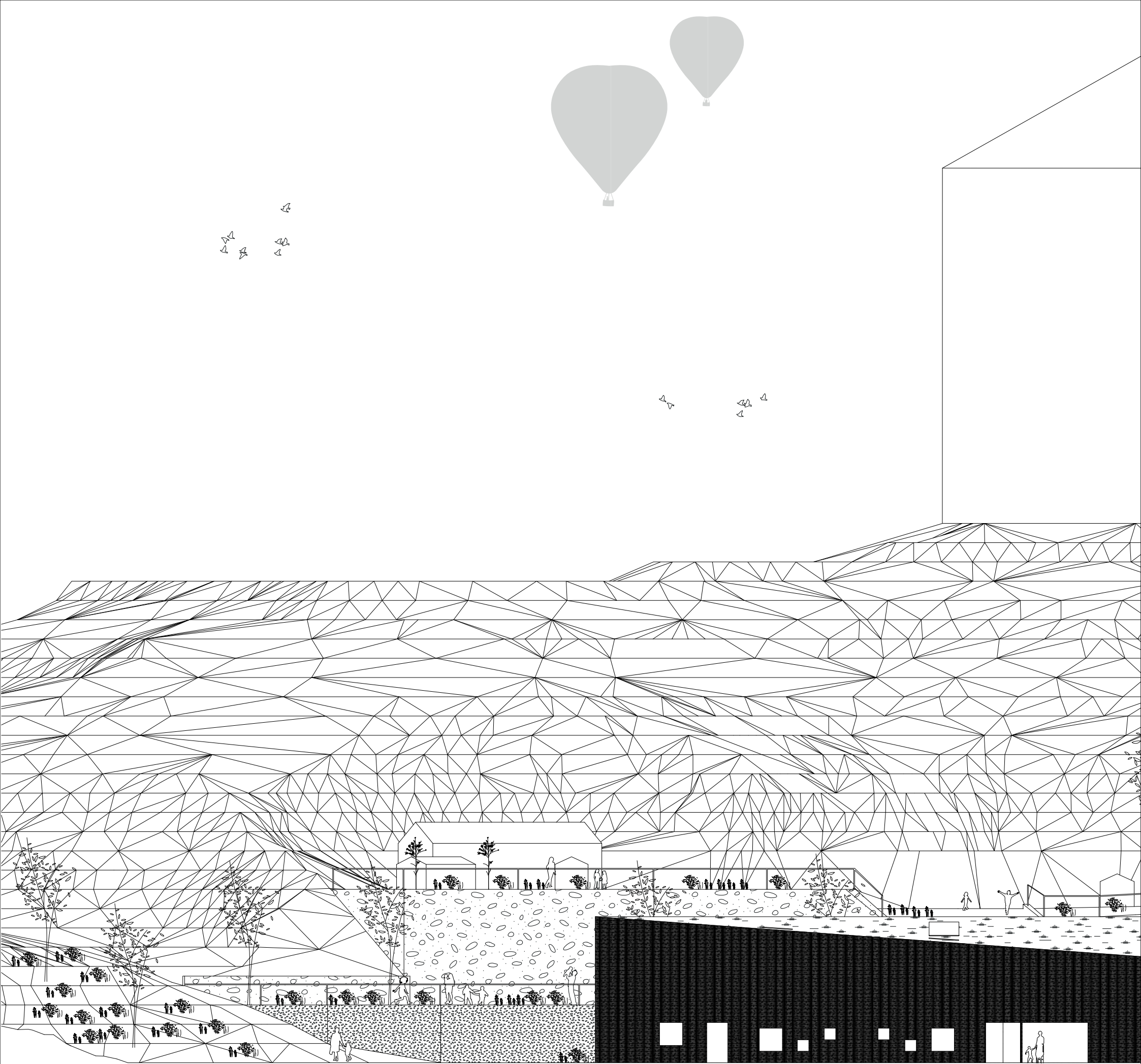
Ekologi

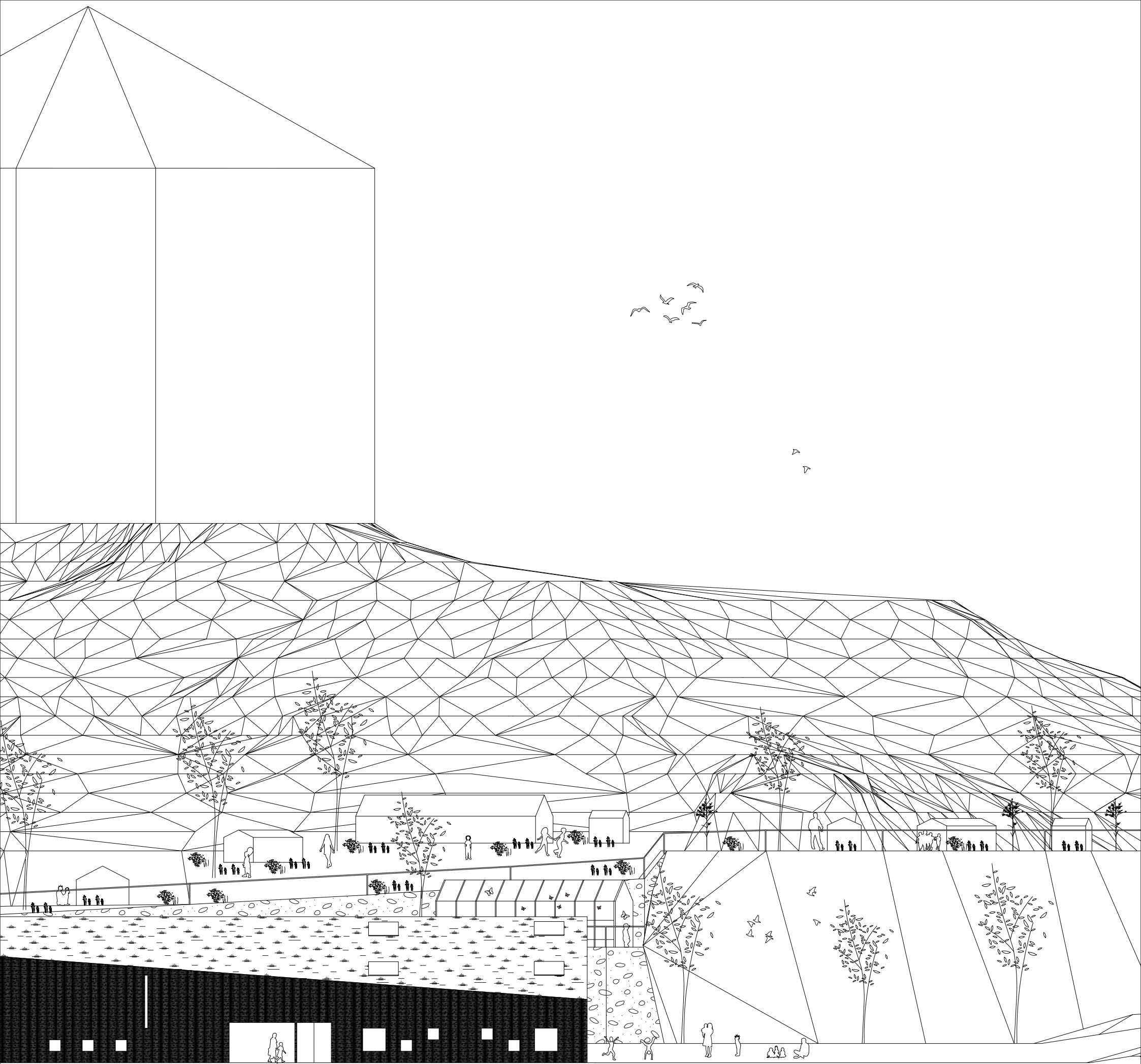
Gröna tak och naturlig växtlighet.

God arkitektur och stimulerande miljöer ger mera harmoniska människor.

Miljösmart sophantering.

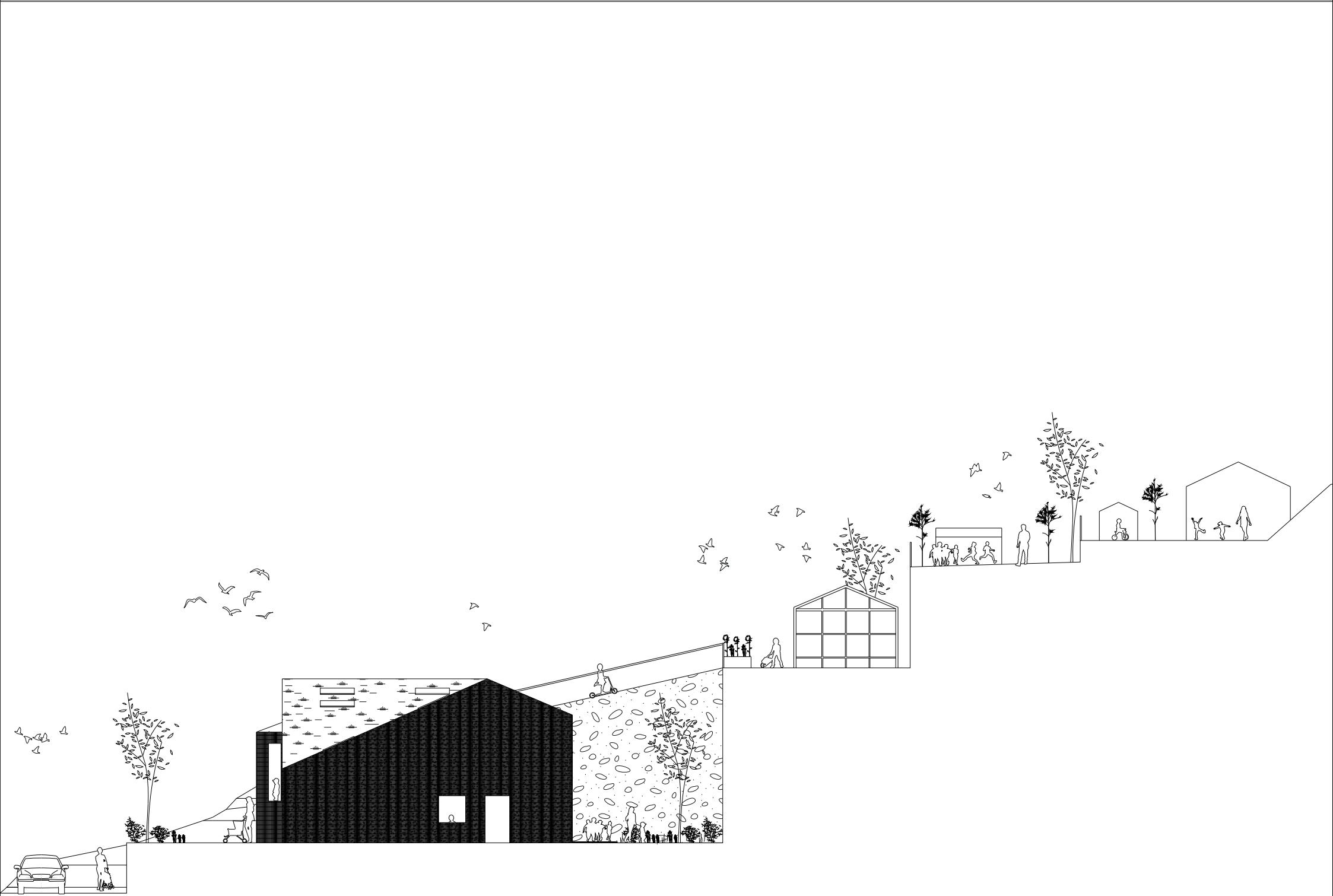
Energismarta lösningar med låg energiförbrukning.

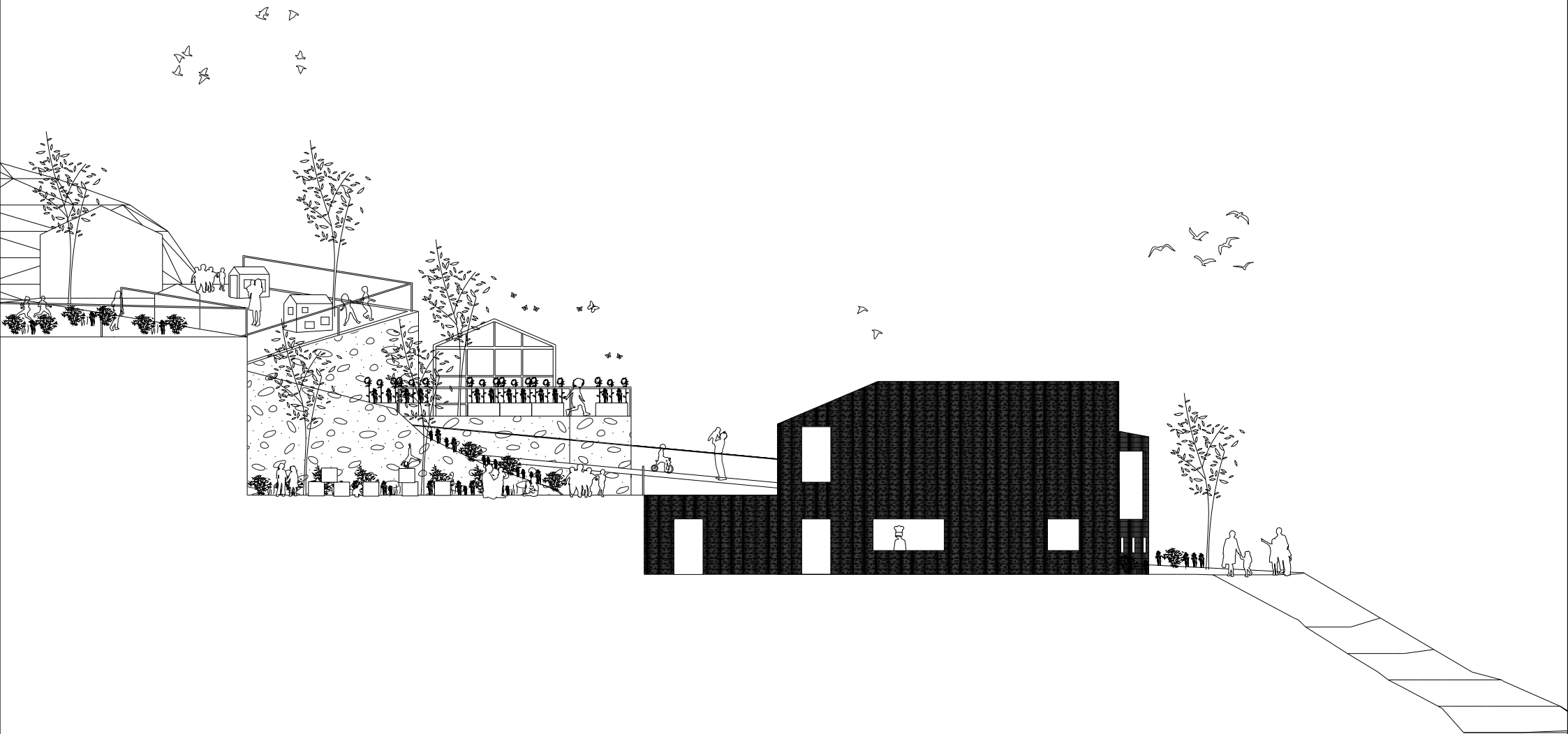

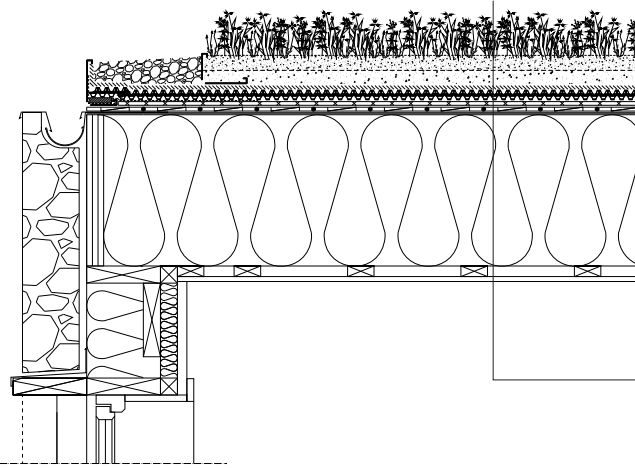

Konstruktion

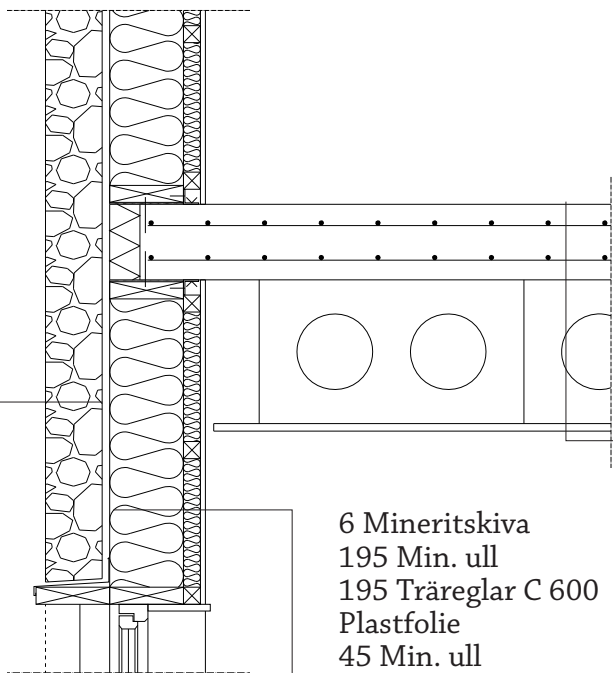
Det som påverkar min konstruktion mest är att jag av arkitektoniska skäl och anslutning till platsen har valt att bekläda dom tre yttre fasaderna med sten innesluten i nät, så kallade gabioner. Stenen är överblivet material som tas tillvara på vid t ex tomtsprängning. Ytterväggarna i övrigt byggs upp som en traditionell utfackningsvägg i trä, med vindskydd, träreglar och isolering i två lager, där diffusionsspärr placeras 45 mm indragen i vägg, för att inte denna skall perforeras av elinstallationer mm. Insida beklädes med plywood och gips. Fasad mot berg beklädes med träpanel i lärkträ för att få ett lättare och mjukare yttre rum mot de naturliga murarna. Gabionerna som är 125 mm tjocka förankras till träreglar genom plåtreklar som bildar en ca 20 mm luftspalt mellan vindskydd och stenbeklädningen.

Ytterväggar och bärande innerväggar/pelare vilar på en 100 mm tjock betongplatta som grundlagts på grundsulor och grundmur av lecasten och underisoleras med 300 mm cellplast. Mellanbjälklag gjuts i armerad betong och förses med undertak för framdragning av ventilation från båda planen fram till apparatrum. Ljudabsorbenter monteras under betong i alla rum där sådana behövs för rätt ljudmiljö och akustik. Taket utförs med balkar av limmat trä i plywoodkonstruktion (Kerto) som lägges med ett inbördes avstånd på 1200 mm. För avlastning av tak över stora spännvidder använder jag limträbalkar som tar stöd på stålpelare som döljs i innerväggar. Mellan dessa placeras mineralull som isolering.

Ovansida beklädes med råspont som belägges med ett tätskikt av papp alternativt gummiduk. Då jag vill ha ett grönt naturtak så lägger jag sedum på ett dränerande lager ovan detta. Den största delen av taket kommer att avvattnas via en diagonal brytning mellan taken, och landa i en och samma punkt. I denna punkt skall en stor vattenmängd tas omhand, varför det är av stor vikt att dimensionera det mottagande regnvattensystemet rätt. Flödet mot denna punkt reduceras dock av att sedumtakets absorptionsförmåga bromsar ytvattnet. Insida yttertak förses med diffusionsspärr och innertaksbeklädning i form av gips och ev. ljudabsorbenter.

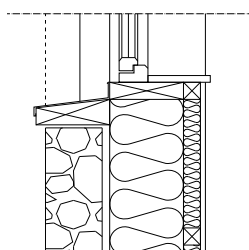
Kantavslut
 40 Växtsubstrat
 30 Sedummatta
 10 Geotextil (filterduk)
 25 Dränerande och vattenhållande lager
 10 Geotextil (mekanisk skyddsduk)
 10 Tätskikt och isolering
 45x400 C600 Kerto + 400 Min.ull
 28x70 C300 Glespanel
 13 Gips

125 Gabion
 20 Plåtregel

200 Betong
 400 Installationsutrymme
 20 Undertak

6 Mineritskiva
 195 Min. ull
 195 Träreglar C 600
 Plastfolie
 45 Min. ull
 45x45 Träreglar C600
 13 Gips

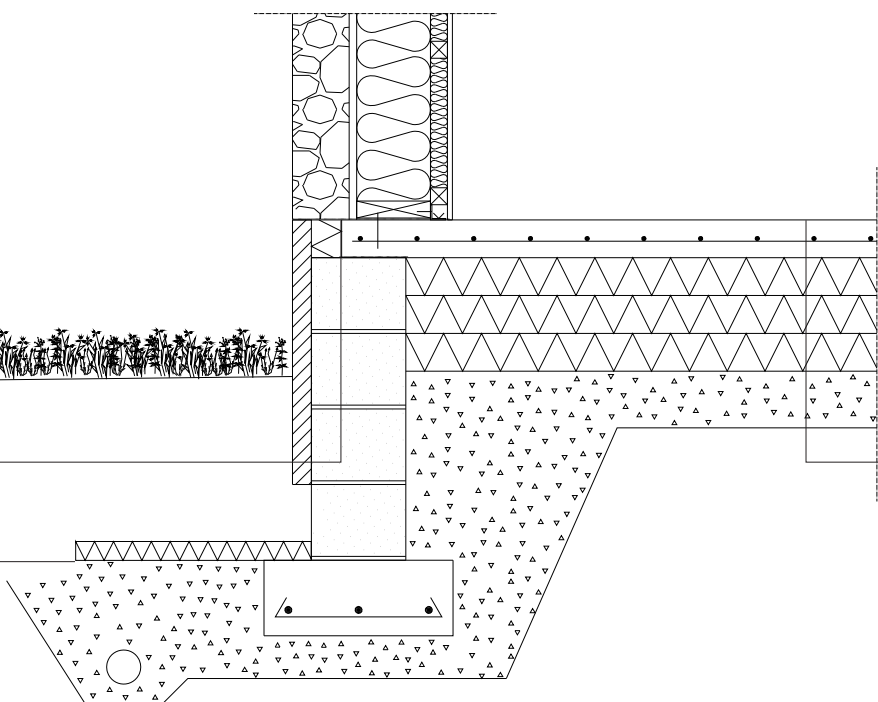

80 XPS- Cellplast kantisolering
 Asfaltspapp mellan leca och betong
 50 Stensockel
 250 Leca massivblock

50 Tjälisolering
 B=600

100 Betong
 300 Cellplast
 150 Makadam
 Geotextilduk

Detalj 1:20 (se sektion c-c)

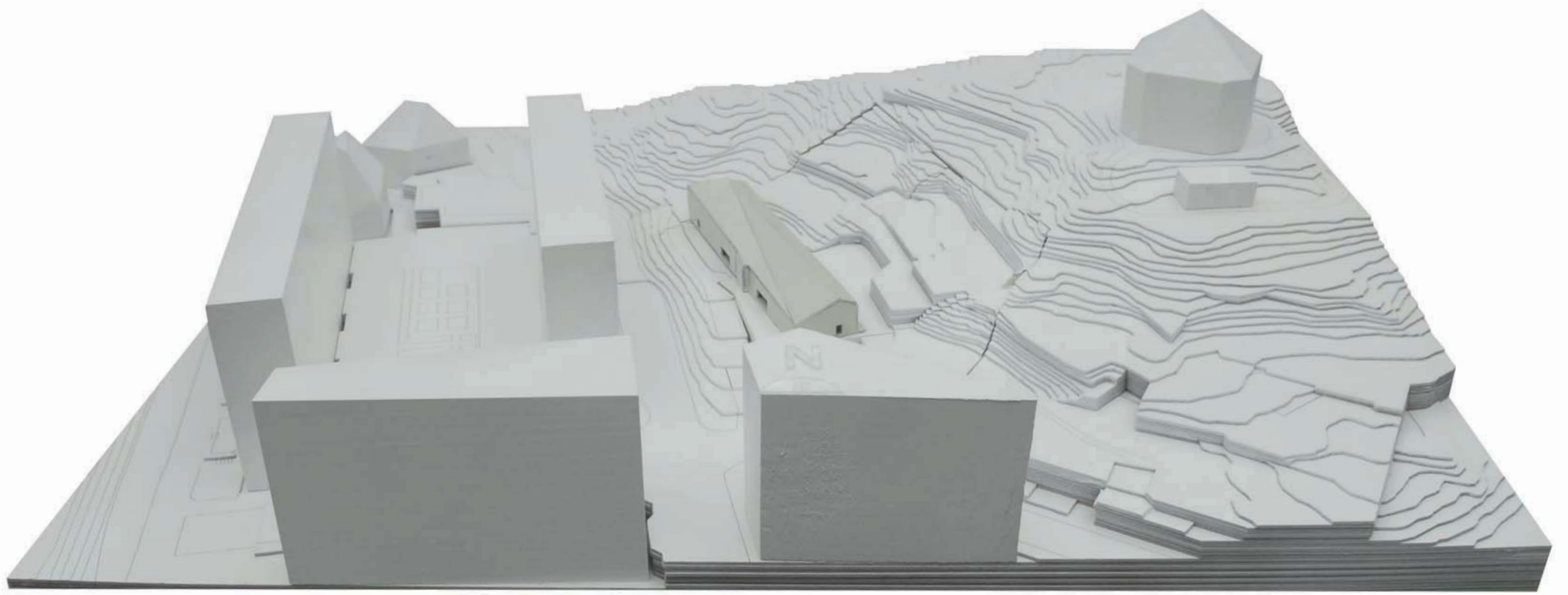

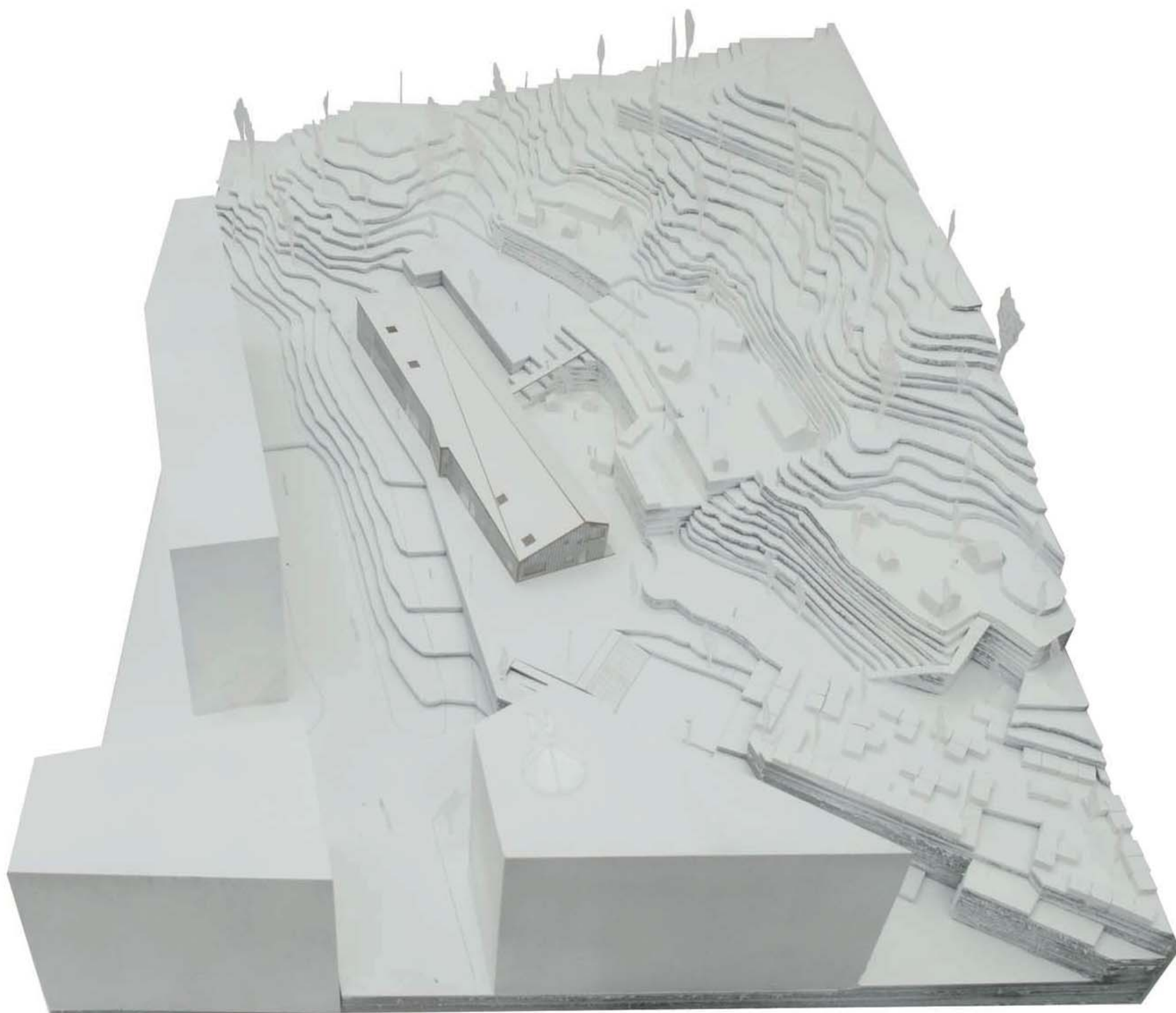
Reflektion

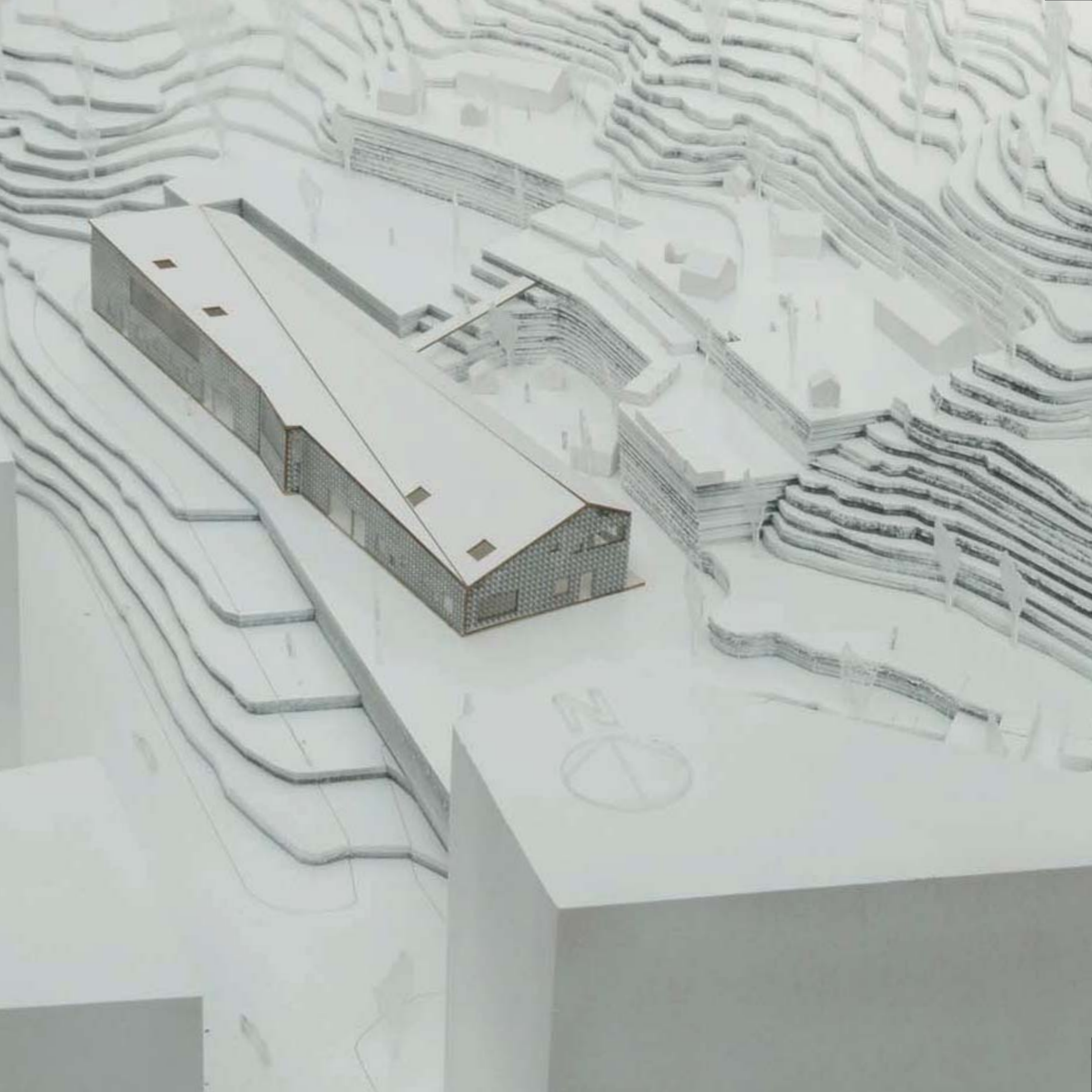
Jag har i mitt examensarbete Murgrönans förskola studerat hur barnens kreativitet och utveckling på det mentala planet kan stimuleras genom att utforma miljön på ett sådant sätt så att leken blir den sammanhållande länken i den pedagogiska utvecklingsplanen. Den tomt jag valt för mitt arbete kräver och ger möjlighet till att anpassa arkitekturen till platsen och den omgivande miljön, så att byggnaden smälter in och blir en del av både naturen och stadsbilden på denna känsliga och omdiskuterade plats på Skansbergets sluttning.

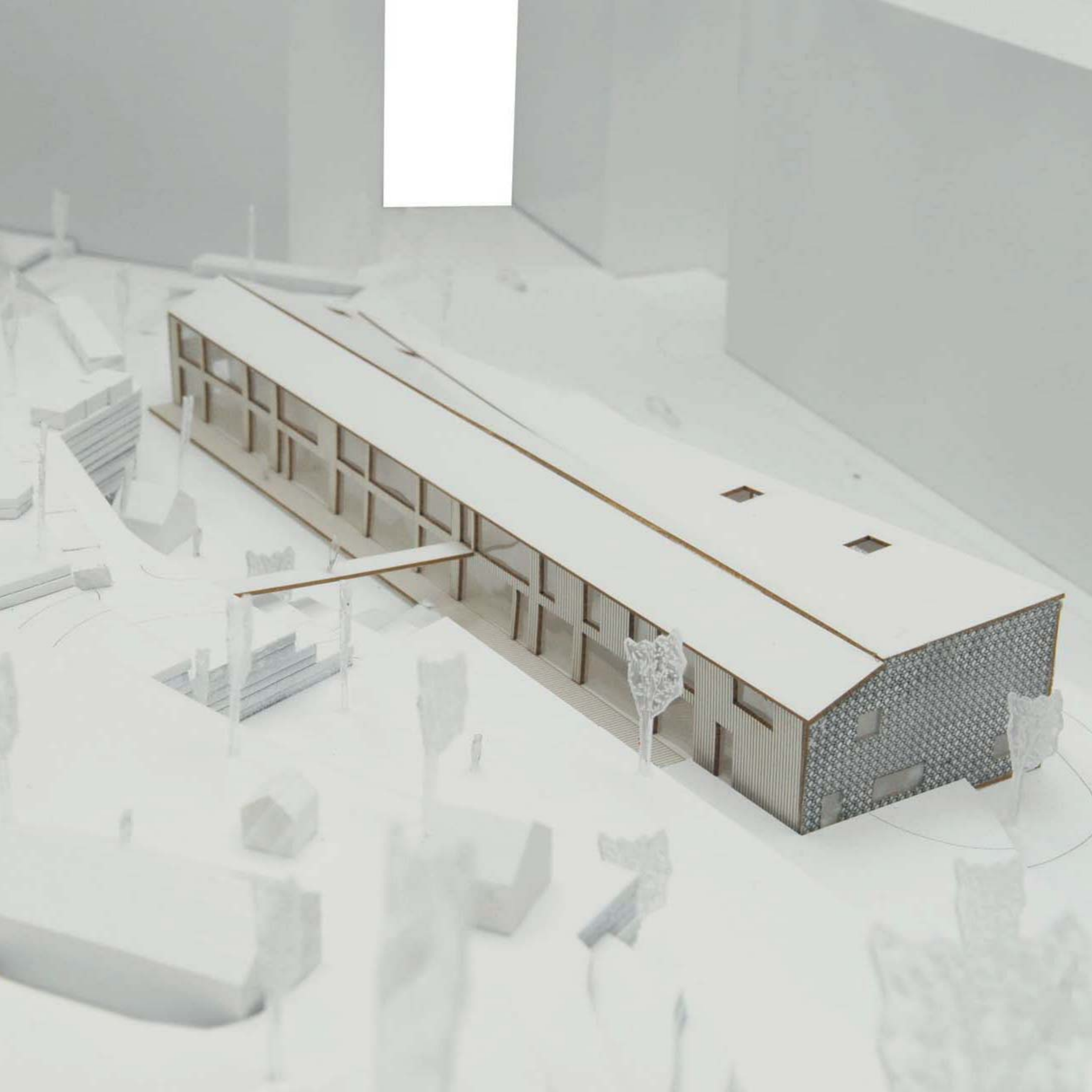
Den största utmaningen har därför varit att klara denna balansgång mellan att skapa en lekfull och stimulerande miljö, samtidigt som anpassning till murar, terrasser och övrig miljö skall uppnås. Viktigt har också varit att ta tillvara på dom naturliga yttre begränsningarna för att skapa yttre rum och platser för kreativ utvecklande lek.

För att få underlag för min tro på leken som pedagogiskt instrument, har jag gjort efterforskningar i litteratur och artiklar, studiebesök, intervjuer och praktiska experiment. När det gäller utformningen av huset i sin omgivning har jag gjort en mängd besök på tomten och studerat hur folk rör sig, hur solen faller och hur man skulle kunna utnyttja dom naturliga terrasserna och naturstensmurarna för att skapa rum för olika aktiviteter. Genom kontakter på stadsbyggnadskontoret fick jag den information jag behövde om behovet av en förskola inom området, men även deras frustration över hur svårt det är att tillgodose behovet i stort, samtidigt som man måste klara dom ekonomiska ramar som politiker sätter upp. Som jag uppfattat det så måste man många gånger tillgripa kortsiktiga och i längden dyrbara lösningar i stället för att planera för allas bästa på ett permanent och flexibelt sätt. Min fasta övertygelse efter att ha genomfört detta projekt är att man kan skapa en bättre grogrund för barnens kreativitet och upptäckarglädje, om miljön där dom tillbringar en stor del av sina tidiga år, utformas på ett medvetet sätt som stimulerar till kreativ lek där barnens alla sinnen och kroppsmedvetenhet stimuleras fullt ut.

Noter

1. Freij Gunnarsson, Rehngren, Från barnkrubba till Lpfö98, Borås Högskola, 2008
2. Friedrich Wilhelm August Fröbel (1782-1852) (Kindergarten).
http://sv.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Fr%C3%B6bel, 20130129
3. Freij Gunnarsson, Rehngren, Från barnkrubba till Lpfö98, Borås Högskola, 2008
4. http://www.barnomsorgsguiden.se/empty_77.html, 20130129
5. http://sv.wikipedia.org/wiki/F%C3%B6rskola_i_Sverige, 20130129.
6. http://goteborg.se/wps/portal/invanare/forskola-o-utbildning/forskola-o-familjedaghem/forskolor!/ut/p/b1/jY9NCsIwEIXP4gU6k8bUmWUU0vSH2oqCzUaiSCk07Ub0-sYDiL7de3zf4oGDXqAgQSnJFM7gZv8cB_8Yl9lPn-6ySyvKjrZC4z5ng8Wxak1T1bliFYE-Artc2_WmRqS4YqHt6cCdlKjlfz5-icZffgluvIbkdQsJJhnJLP5QQjESE0Njl3CH4CZDg169Aej3nP4!/dl4/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/ 2013-04-28
7. http://www.barnomsorgsguiden.se/empty_27.html 2013-04-28
8. <http://www.barnomsorgsguiden.se/> 2013-04-28
9. <http://www.lekarbetspedagogik.se/forskolanskvalitet.pdf>, sida 1, 2013-04-28
10. <http://www.lekarbetspedagogik.se/forskolanskvalitet.pdf>, sida 1, 2013-04-28
11. Mark Isitt, MI, (2012) Bygge för Barn. *Göteborgs Posten* 2012-12-02
12. Öborn, G (2002) Kommendantsängen http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/gamla_goteborg,kommendantsangen, 2013-04-28
13. Maslach C (2003) Inga fler utbrända, tack!, Svenska Dagbladet Opinion 16 maj 2003
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/inga-fler-utbrandatack_92313.svd, 2013-04-28
14. Göteborgs Stad <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/022c6a52-e2d5-4fab-9a2a-a405b0861b48/Vol+I+del+I.pdf?MOD=AJPERES>, 2013-04-28
15. Wikipedia: Kommendantsängen.
<http://sv.wikipedia.org/wiki/Kommendants%C3%A4ngen>, 2013-04-28
16. Göteborgs Stad <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/022c6a52-e2d5-4fab-9a2a-a405b0861b48/Vol+I+del+I.pdf?MOD=AJPERES>, 2013-04-28
17. Göteborgs Stad <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/022c6a52-e2d5-4fab-9a2a-a405b0861b48/Vol+I+del+I.pdf?MOD=AJPERES>, 2013-04-28
18. Göteborgs Stad <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/022c6a52-e2d5-4fab-9a2a-a405b0861b48/Vol+I+del+I.pdf?MOD=AJPERES>, 2013-04-28

19. Lundgren Å (2008) Bostadsplaner på Skansberget skrotas
GT 16 jun 2008 <http://www.expressen.se/gt/bostadsplaner-pa-skansbergetskrotas/>,
2013-04-28
20. Johansson Sjöwall C (2012) Grannar tar bygget på Skansberget med ro
DirektPress Göteborg 5 maj 2012, [http://www.direktpress.se/goteborg/Centrum/Nyheter/
Grannarna-tar-bygget-pa-Skansberget-med-ro/](http://www.direktpress.se/goteborg/Centrum/Nyheter/Grannarna-tar-bygget-pa-Skansberget-med-ro/), 2013-04-28
21. Skoog G (2005) Klart för bostäder på Skansberget GP 25 feb 2005
[http://www.gp.se/bostad/1.19059-klart-for-bostader-paskansberget?
m=print](http://www.gp.se/bostad/1.19059-klart-for-bostader-paskansberget?m=print), 2013-04-08
22. Johansson Sjöwall C (2012) Grannar tar bygget på Skansberget med ro
DirektPress Göteborg 5 maj 2012 [http://www.direktpress.se/goteborg/Centrum/Nyheter/
Grannarna-tar-bygget-pa-Skansberget-med-ro/](http://www.direktpress.se/goteborg/Centrum/Nyheter/Grannarna-tar-bygget-pa-Skansberget-med-ro/), 2013-04-28
23. Exley, S. Design for kids. Mulgrave: Images, 2007
24. Förskolans pedagogiska rum – med plats för alla sinnen
Nr 6 –(2004) Temaserie från tidningen förskolan
25. Dudek, M. Children's Spaces. Oxford: Architectural Press, 2005
26. Grindberg, T. Barn i Rörelse. Lund: Studentlitteratur, 2000
27. Sjödén, H. Och Somliga är Små... Stockholm: Raben&Sjögren,1978
28. Lillemyr, F. Lek-Upplevelse-Lärande. Stockholm: Liber AB, 2002
29. Holl, S., Pallasmaa, J., Pérez-Gómez, A (2006) Questions of Perception
30. [http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2006/02/14/1998-tema-tid-
rum-larande-pedagogiska-rummet-speglar-syn-pa-barn](http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2006/02/14/1998-tema-tid-rum-larande-pedagogiska-rummet-speglar-syn-pa-barn) 2013-04-28
31. [http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2006/02/14/1998-tema-tid-
rum-larande-pedagogiska-rummet-speglar-syn-pa-barn](http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2006/02/14/1998-tema-tid-rum-larande-pedagogiska-rummet-speglar-syn-pa-barn) 2013-04-28
32. Förskolans pedagogiska rum – med plats för alla sinnen
Nr 6 –(2004) Temaserie från tidningen förskolan
33. Förskolans pedagogiska rum – med plats för alla sinnen
Nr 6 –(2004) Temaserie från tidningen förskolan
34. Exley, S. Design for kids. Mulgrave: Images, 2007
35. Grindberg, T. Barn i Rörelse. Lund: Studentlitteratur, 2000
36. [http://www.direktpress.se/goteborg/Centrum/Nyheter/Ingen-vacker-syn-till-
problemlosning-i-var-stad/](http://www.direktpress.se/goteborg/Centrum/Nyheter/Ingen-vacker-syn-till-problemlosning-i-var-stad/) 2013-04-28

Arkitektur litteratur

Dudek, M. (2005) *Children's Spaces*. Oxford: Architectural Press.

Exley, S. (2007) *Design for kids*. Mulgrave: Images.

Gromark, S. Nilsson, F. (2006) *Utforskande Arkitektur*. Stockholm: Axl Books.

Pallasmaa, J. (1996) *The eyes of the skin: architecture and the senses*. London: Academy Ed.

Juhani Pallasmaa, (2005) *Encounters*. Edited by Peter MacKeith. Rakennustieto: Architectural Essays, Helsinki.

Holl, S., Pallasmaa, J., Pérez-Gómez, A (2006) *Questions of Perception*, San Francisco: William Stout Publishers (Pallasmaa, J., An architecture of Seven Senses)

Merleau-Ponty, M, (2002) *Phenomenology of Perception*. Routledge.

Göteborgs Stad. c. Johansson (Direktör lokalsekretariatet) Ramprogrammet för förskole-/skolbyggnader. Göteborg. 2012-12-10

Scoditti, S. Clavica, F och Caroli, M. Review of architecture and interior designs in Italian kindergartens and their relationship with motor development. *International Journal of Pediatric Obesity*, Vol. 6, No.2 (2012): 16-20 <http://informahealthcare.com.ezproxy.ub.gu.se/doi/pdf/10.3109/17477166.2011.613657> (Laddat ner 2012-01-24)

Hälsolitteratur

Boldemanna, C. Blennowc, M. Dala, H. Mårtenssond, F. Raustrope, A. Yueng, K och Westergren,
U. Impact of preschool environment upon children's physical activity and sun exposure. *Preventive Medicine*, Vol.42, No. 4 (2006): 301-308. <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.ub.gu.se/science/article/pii/S0091743505002380> (Laddat ner 2013-02-23)

Dyment, J. E och Bell, A.C. Grounds for movement. Green school grounds as sites for promoting physical activity. *Oxford Journals of Medicine, Health Education Research*, Vol. 23, No. 6 (2008): 952-962. <http://her.oxfordjournals.org.ezproxy.ub.gu.se/content/23/6/952.full.pdf+html> (Laddat ner 2013-02-23)

Pedagogisk Litteratur

Läraryrskommitténs förlag och Tidningen Förskolan (2004)
Förskolans pedagogiska rum – med plats för alla sinnen
Nr 6 – Temaserie från tidningen förskolan
Tidningen Förskolans redaktion

Grindberg, T. (2000) *Barn i Rörelse*. Lund: Studentlitteratur.

Lillemyr, F. (2002) *Lek-Upplevelse-Lärande*. Stockholm: Liber AB.

Sjödén, H. (1988) *...Och somliga är små*. Rabén & Sjögren. 3e upplagan.

Förskolans pedagogiska rum; Tidningen förskolans temaserie, Vol 6, 2004

Macintyre, C. McVitty, K. (2004) *Movement and learning in the Early Years*, Supporting Dyspraxia (DCD) and Other Difficulties. SAGE Publications Ltd.

Utomhuspedagogik: Tidningen förskolans temaserie Vol. 7, 2005

Graue, E. Reimagining kindergarten. Education digest. Vol. 75, No. 7 (2010): 28-34, <http://web.ebscohost.com.ezproxy.ub.gu.se/ehost/detail?sid=2e62f7a1-597d-46f4-9df8-e8fb5a02e312%40sessionmgr112&vid=1&hid=108&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=afh&AN=48317383>
(Laddat ner 2013-02-23)

Haghighat T och Bahauddin A. The Effect of Kindergarten on Academic Achievement. Research Journal of Social Sciences, Vol. 3, No.4 (2011): 326-331 <http://maxwellsci.com/print/crjss/v3-326-331.pdf> (Laddat ner 2013-02-23)

Ingrid Pramling Samuelsson & Maj Asplund Carlsson a Göteborg University, Sweden
The Playing Learning Child: Towards a pedagogy of early childhood
Version of record first published: 26 Nov 2008.
<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00313830802497265> (Laddat ner 2013-02-23)

Upplevelsearkitektur

E, Dennisdotter. (2008) *Title Storytelling : ett effektivt marknadsföringsgrepp*. Malmö. Liber.

Mossberg, L. Nissen Johansen, E. (2006) *Storytelling : marknadsföring i upplevelseindustrin*, Studentlitteratur AB.

Artiklar

Isitt, M. *Bygge för barn*. Göteborgs Posten. 021212

Linander. J. *En förskola "Långt ifrån lagom"*. Förskoleforum.se, 091009

Nolin. A. *Stoppa slakten på vår stadsdel!*. <http://www.gp.se/nyheter/debatt/1.931084-stoppa-slakten-pa-vara-stadsdelar->. 020512

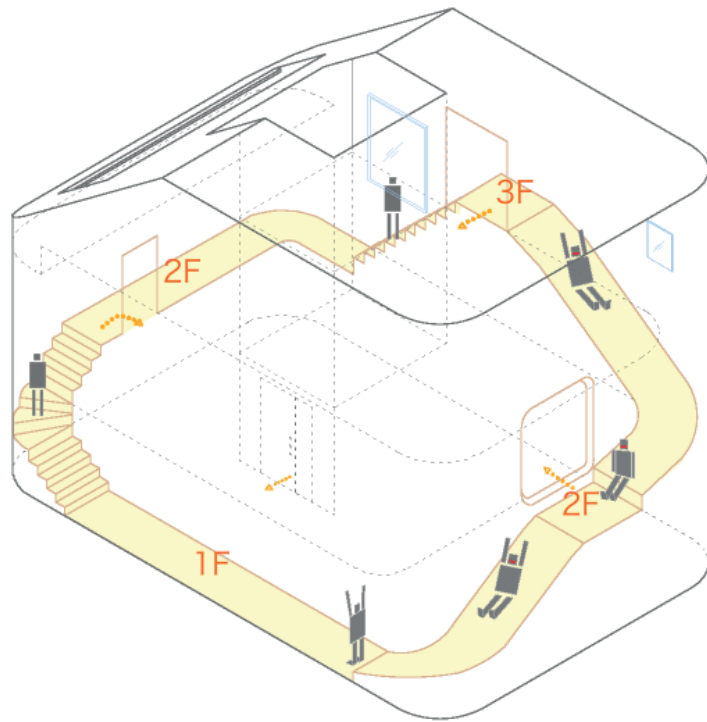
Skrivande

Björk, L. Räisänen, C. *Academic Writing*, (2003) A University Writing Course. Studentlitteratur

Hälsolitteratur

Boldemanna, C. Blennowc, M. Dala, H. Mårtenssond, F. Raustrope, A. Yueng, K och Westergren, U. Impact of preschool environment upon children's physical activity and sun exposure. *Preventive Medicine*, Vol.42, No. 4 (2006): 301-308. <http://www.sciencedirect.com.ezproxy.ub.gu.se/science/article/pii/S0091743505002380> (Laddat ner 2013-02-23)

Dyment, J. E och Bell, A.C. Grounds for movement. Green school grounds as sites for promoting physical activity. *Oxford Journals of Medicine, Health Education Research*, Vol. 23, No. 6 (2008): 952-962. <http://her.oxfordjournals.org.ezproxy.ub.gu.se/content/23/6/952.full.pdf+html> (Downloaded 2013-02-23)

Slide House, LEVEL Architects

Hestia Day-Care Centre, Next Architects

Ama's children's culture house, Dorte Mandrup Arkitekter

Room Room, Takeshi Hosaka

Kindergarten and Multi-Purpose Hall/ ABCG
Architettura & Lopesbrenna Architetti

Kindergarten Fagerborg, Reiulf Ramstad Arkitekter

Fudji Kindergarten, Tezuka Architects

Paletten, Tham Videgård Arkitekter

Kindergarten, 70 N Arkitektur

Svartlamoen kindergarten, Brendeland & Kristoffersen arkitekter AS

Vittra, Telefonplan

Platsbyggd Bokhylla

House N, Sou Fujimoto

House K, Yoshichika Takagi

Groundline Architects

Day care centre naestvedgade, Dorte Mandrup Arkitekter

Kontaktpersoner

Leijonsparras Förskola
Ulla Oscarsson
Tel 031-365 82 14

Levegrensvägen 3 Förskola
Pia Krous
Tel 031-365 73 18

Förskolan Ugglan
Monica Holmqvist
Tel 08-530 631 40

Förskolan Nova
Lotta Karlsson
Tel 08-530 627 44

Förskolan Paletten
Liselott Söderberg
Tel 08-508 228 89

Martin Steen (Bygglovshandläggande
arkitekt)
Tel 031-368 18 23

Kajsa Röntfors (Stadsbyggnadskontoret)
Tel 031-368 15 22

Åsa Swan (Stadsbyggnadskontoret)
Tel 031-368 18 04

Mark Isitt (Arkitektskribent)
Tel 0708-504 306

Pia-Cally Wendt
(Arkitekt, WHAT! Arkitektur)
Tel 031- 14 30 50

Anne Söderberg (Planeringsledare)
Lokalsekretariatet
Tel 031 368 02 96
Mob 0707 61 28 44

Karin Sjödin (Landskapsarkitekt, White)
Tel 031-60 87 59

Johan Blomqvist
(Park och naturförvaltningen)
Stadsnära odling
Mob 0767-665548

Peter Almskog (Expandia Moduler)
Säljare västra Sverige:
Tel. direkt 0300-743 62
Mob 070-593 38 91

Examinator
Ola Nylander
ola.nylander@chalmers.se

Handledare
Anna Braide Eriksson
anna.braide.eriksson@chalmers.se

Lena Hopsch (text)
hopsch@chalmers.se

Externa Handledare
Arkitekturrådet AB
Tel 031-802900

